

3

# Demografie

rok 2015

ročník 57

revue pro výzkum  
populačního vývoje

**Roman Kurkin – Michaela Němečková**  
Populační vývoj v České republice v roce 2014

**Ladislav Průša**  
Důsledky stárnutí populace na potřebu služeb sociální péče do roku 2030

**Kristýna Psychlová – Petr Holpuch**  
Možnosti využití tuzemských a zahraničních zkušeností pro koncepci celostátního  
sčítání osob bez domova v ČR



## ČLÁNKY | ARTICLES

**213 Roman Kurkin – Michaela Němečková**

Populační vývoj v České republice v roce 2014

Population Development in the Czech Republic in 2014

**231 Ladislav Průša**

Důsledky stárnutí populace na potřebu služeb sociální péče do roku 2030

The Impact of Population Ageing on the Need for Social Care Services to 2030

**245 Kristýna Psychlová – Petr Holpuch**

Možnosti využití tuzemských a zahraničních zkušeností pro koncepci celostátního sčítání osob bez domova v ČR

Possible Applications of Domestic and International Experiences in Creating a National Homeless Census in the Czech Republic

## SČÍTÁNÍ LIDU | POPULATION CENSUS

**271 Jitka Rychtaříková**

Data sčítání v kontextu přirozené reprodukce na území ČR po druhé světové válce

Census Data in the Context of Natural Reproduction in the Czech Republic after World War II

## RECENZE | BOOK REVIEWS

**274 Václava Vaňková**

Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii

Factors of Migration and Statistics on Foreign Nationals in the European Union

**275 Luděk Šídlo**

Demografický atlas Slovenskej republiky

The Demographic Atlas of the Slovak Republic

## ZPRÁVY | REPORTS

**277 XLV. Konference České demografické společnosti**

45th Conference of the Czech Demographic Society

**279 Co nového v České demografické společnosti?**

News from the Czech Demographic Society

**280 Životní jubileum doc. Ing. Eduarda Součka, CSc.**

Eduard Souček Celebrates a Special Birthday

## PŘEHLEDY | DIGEST

**283 Gabriela Kociánová – Vendula Moszová – Markéta Růžičková – Jitka Slabá – Michaela Vrabcová – Olga Kurtinová**

Přehled publikovaných příspěvků v časopise Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje k vybraným problematikám teoretické demografie

A List of Articles Published in Demografie on Selected Topics in Theoretical Demography

**294 Radek Havel**

Pohyb obyvatelstva České republiky ve městech nad 20 tisíc obyvatel v roce 2014; Pohyb obyvatelstva České republiky v roce 2014 podle krajů a okresů

Population and Vital Statistics of the Czech Republic 2014: Towns with More Than 20,000 Inhabitants; Population and Vital Statistics of the Czech Republic 2014; Regions and Districts

## BIBLIOGRAFIE | BIBLIOGRAPHY

*Názory autorů se nemusí vždy shodovat se stanovisky redakční rady.*

*The opinions of the authors do not necessarily reflect those of the editorial board.*

**Demografie je recenzovaný odborný časopis.  
Demografie is a peer-reviewed journal.**

# POPULAČNÍ VÝVOJ V ČESKÉ REPUBLICE V ROCE 2014

Roman Kurkin – Michaela Němečková

## POPULATION DEVELOPMENT IN THE CZECH REPUBLIC IN 2014

### Abstract

The article analyses the demographic situation in the Czech Republic in 2014. It also focuses on trends in the past decade. The study evaluates changes in sex-age and marital status structure, nuptiality, the divorce rate, fertility, the abortion rate, mortality (including cause-of-death mortality) and international migration.

**Keywords:** demographic development, population, age structure, nuptiality, divorce, fertility, abortion, mortality, migration, Czech Republic

Demografie, 2015, 57: 213–230

### ÚVOD

Populační vývoj České republiky v roce 2014 přinesl výrazný meziroční pokles úmrtnosti (naděje dožití mužů i žen vzrostla o 0,6 roku) i růst plodnosti (úroveň úhrnné plodnosti poprvé od roku 1993 opustila oblast

tzv. nízké plodnosti). Mírně přibylo sňatků, počet potratů a rozvodů byl naopak nižší. Saldo zahraničního stěhování se po roce úbytku opět vrátilo do kladných čísel, a to na hodnotu nejvyšší za posledních pět let. Bilance přirozené změny byla taktéž kladná. Počet obyvatel tak vzrostl o 25,9 tisíce na 10 538,8 tis.

Tab. 1: Pohyb obyvatelstva, 2004–2014 | Population and vital statistics, 2004–2014

Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
Živé narození	97 664	118 348	117 153	108 673	108 576	106 751	109 860	Live births
Zemřelí	107 177	107 421	106 844	106 848	108 189	109 160	105 665	Deaths
z toho do 1 roku věku	366	341	313	298	285	265	263	under 1 year of age
Sňatky	51 447	47 862	46 746	45 137	45 206	43 499	45 575	Marriages
Rozvody	33 060	29 133	30 783	28 113	26 402	27 895	26 764	Divorces
Potraty	41 324	40 528	39 273	38 864	37 733	37 687	36 956	Abortions
z toho UPT	27 574	24 636	23 998	24 055	23 032	22 714	21 893	induced abortions
Přistěhovalí	53 453	39 973	30 515	22 590	30 298	29 579	41 625	Immigrants
Vystěhovalí	34 818	11 629	14 867	5 701	20 005	30 876	19 964	Emigrants
Přirozený přírůstek	-9 513	10 927	10 309	1 825	387	-2 409	4 195	Natural increase
Přírůstek stěhováním	18 635	28 344	15 648	16 889	10 293	-1 297	21 661	Net migration
Celkový přírůstek	9 122	39 271	25 957	18 714	10 680	-3 706	25 856	Total increase
Střední stav obyvatel (v tis.)	10 206,9	10 491,5	10 517,2	10 496,7	10 509,3	10 510,7	10 524,8	Mid-year population (thousands)

Tab. 2: Základní ukazatele demografického vývoje, 2004–2014

Main analytic indicators of demographic development, 2004–2014

Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
Prvosňatečnost – muži (%)	63,6	56,1	54,9	53,5	53,2	51,4	53,1	Total first marriage rate – males (%)
– ženy (%)	69,8	62,7	61,6	61,0	60,6	59,0	60,8	– females (%)
Průměrný věk při 1. sňatku								Mean age at first marriage
– muži	30,5	32,0	32,2	32,2	32,3	32,3	32,3	– males
– ženy	28,0	29,2	29,4	29,6	29,6	29,8	29,8	– females
Úhrnná rozvodovost (%)	49,3	46,8	50,0	46,2	44,5	47,8	46,7	Total divorce rate (%)
Průměrná délka trvání manželství do rozvodu	11,9	12,5	12,7	12,9	12,8	13,0	13,1	Mean duration of marriage at divorce
Úhrnná plodnost	1,23	1,49	1,49	1,43	1,45	1,46	1,53	Total fertility rate
Průměrný věk matek při narození dítěte	28,3	29,4	29,6	29,7	29,8	29,9	29,9	Mean age of mothers
Průměrný věk matek při narození 1. dítěte	26,3	27,4	27,6	27,8	27,9	28,1	28,1	Mean age of mothers at 1st birth
Podíl živě narozených dětí mimo manželství (%)	30,6	38,8	40,3	41,8	43,4	45,0	46,7	Share of live births outside marriage (%)
Čistá míra reprodukce	0,59	0,73	0,72	0,69	0,70	0,71	0,74	Net reproduction rate
Úhrnná potratovost	0,55	0,53	0,51	0,52	0,51	0,52	0,51	Total abortion rate
Úhrnná indukovaná potratovost	0,31	0,33	0,32	0,32	0,31	0,32	0,31	Total induced abortion rate
Naděje dožití při narození								Life expectancy at birth
– muži	72,5	74,2	74,4	74,7	75,0	75,2	75,8	– males
– ženy	79,0	80,1	80,6	80,7	80,9	81,1	81,7	– females
Míra kojenecké úmrtnosti (‰)	3,7	2,9	2,7	2,7	2,6	2,5	2,4	Infant mortality rate (‰)

Pozn.: Ukazatele prvosňatečnosti vychází z tabulek sňatečnosti svobodných.

Note: First marriage indicators are based on the nuptiality life tables for singles.

Úroveň demografických procesů se v posledních letech meziročně již nemění tak výrazně, jako tomu bylo v předcházejících dvou dekadách. Zastavil se pokles sňatečnosti a potratovosti i růst rozvodovosti. Postupně se stabilizuje nový vzorec demografického chování. Nadále se však zvyšuje podíl narozených mimo manželství a pokračují změny ve skladbě obyvatel podle rodinného stavu. Úmrtnost se dále zlepšuje a rok 2014 přinesl i meziroční zvýšení úrovně plodnosti (z 1,46 na 1,53). Až následující roky ukáží, zda šlo o počátek nového období rostoucí plodnosti nebo jen o kompenzační výkyv.

## POČET OBYVATEL PODLE VĚKU A RODINNÉHO STAVU

Počet obyvatel České republiky se v průběhu roku 2014 zvýšil o 25,9 tis. na 10 538 275. Většinu zajistila kladná bilance zahraniční migrace (21,7 tis.), počet obyvatel však rostl také přirozenou měnou (o 4,2 tis.). V roce 2013 přitom byly obě složky měny obyvatelstva

záporné – přirozená poprvé po roce 2005 a migrační poprvé po roce 2001.

Od 1. 1. 2011, kdy počty obyvatel poprvé reflektovaly výsledky sčítání lidu 2011, se populace ČR rozrostla o 51,5 tis. obyvatel. Přírůstek však nebyl rovnoměrně rozložen do jednotlivých věkových skupin. Počet obyvatel v produktivním věku 15–64 let se již od roku 2009 každoročně snižuje, a to přesto, že Česká republika převážně získává obyvatele zahraniční migrací, a v jejím saldu dominují osoby ve věku 15–34 let. Během let 2011–2014 se věková skupina 15–64 let redukovala o 271 tis. (o 4 %). Po posledním meziročním poklesu o 52,6 tis. se počet obyvatel produktivního věku zastavil na 7,057 mil. Nejpočetnější pětiletou věkovou skupinu tvoří od roku 2011 osoby ve věku 35–39 let (917 tis. na konci roku 2014), narozené na vrcholu vlny vysoké porodnosti v 70. letech 20. století. Nejslabší skupinou obyvatel produktivního věku jsou nyní 15–19letí (narození v závěru devadesátých let), kterých je v ČR aktuálně méně než 500 tis.

**Tab. 3: Věkové složení obyvatelstva, 2004–2014\*** | Age distribution of the population, 2004–2014\*<sup>1)</sup>

Věková skupina/ ukazatel	31. 12. 2004	31. 12. 2009	1. 1. 2011	31. 12. 2011	31. 12. 2012	31. 12. 2013	31. 12. 2014	Age group/ Indicator
Počet obyvatel (tis.) / Population (thousands)								
Celkem	10 220,6	10 506,8	10 486,7	10 505,4	10 516,1	10 512,4	10 538,3	Total
0–14 let	1 526,9	1 494,4	1 521,8	1 541,2	1 560,3	1 577,5	1 601,0	0–14
15–64 let	7 259,0	7 413,6	7 328,0	7 262,8	7 188,2	7 109,4	7 056,8	15–64
65+ let	1 434,6	1 598,9	1 637,0	1 701,4	1 767,6	1 825,5	1 880,4	65+
Podíl v obyvatelstvu (%) / Share of the total population (%)								
0–14 let	14,9	14,2	14,5	14,7	14,8	15,0	15,2	0–14
15–64 let	71,0	70,6	69,9	69,1	68,4	67,6	67,0	15–64
65+ let	14,0	15,2	15,6	16,2	16,8	17,4	17,8	65+
Charakteristiky věkového složení / Characteristics of age distribution								
Průměrný věk	39,8	40,6	40,9	41,1	41,3	41,5	41,7	Average age
Věkový medián	38,7	39,4	39,8	40,1	40,4	40,8	41,1	Median age
Index stáří <sup>1)</sup>	94,0	107,0	107,6	110,4	113,3	115,7	117,4	Index of ageing <sup>1)</sup>
Index závislosti <sup>2)</sup>	54,8	54,6	55,4	56,3	57,5	58,6	59,8	Age dependency ratio <sup>2)</sup>

Pozn.: \*) Koncový stav roku 2010 je reprezentován stavem k 1. 1. 2011 podle výsledků sčítání 2011.

1) Počet osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 0–14 let.

2) Počet osob ve věku 0–19 a 65 a více let na 100 osob ve věku 20–64 let.

Note: \*) Population as of 31 Dec. 2010 is represented as the population as of 1 Jan. 2011 based on census data.

1) The number of people aged 65 or over per 100 children aged 0–14.

2) The number of children aged 0–19 and people aged 65 or over per 100 people aged 20–64.

Počet dětí mladších 15 let se postupně zvyšuje (od roku 2008), odráží tak oživení porodnosti v prvním desetiletí tohoto století a přesun nejméně početných generací za hranici 15 let věku. Od počátku roku 2011 vzrostl počet dětí do 15 let celkem o 79 tis. (o 5 %), z toho o 23,6 tis. v roce 2014. V obyvatelstvu ČR je nyní více než 1,6 mil. dětí, jejich podíl v populaci na konci roku 2014 dosáhl 15,2 %. Obdobné hodnoty česká demografická statistika naposledy přinesla v roce 2001, resp. 2003. Nejpočetnější je pětiletá věková skupina 5–9letých, která má o více než sto tisíc příslušníků (celkem 575 tis.) více než skupina 10–14letých.

Nejvýrazněji roste počet obyvatel ve věku 65 a více let. Za poslední čtyři roky přibývalo v ČR 243 tis. (15 %) seniorů. V průběhu roku 2014 jejich počet vzrostl o 54,9 tis. na 1,880 mil., což odpovídalo 17,8% podílu na obyvatelstvu. Nejvíce posílila věková skupina 70–74letých osob (o 29 tis.), v relativním vyjádření byl nárůst nejvyšší ve věkové skupině 95+ let (o 18 %). Údaje o dosud nejvyšších počtech obyvatel se přepisovaly také ve věkové skupině 65–69, 85–89 a 90–94 let.

Ukazatele věkového složení shodně vypovídají o pokračujícím stárnutí. Průměrný věk se zvýšil o dvě desetiny roku na 41,7 let, věkový medián o tři dese-

tiny roku na 41,1 let. Poslední hodnota indexu stáří uvádí poměr 117 seniorů na 100 dětí (seniři početně převládají nad dětmi od roku 2006). Index závislosti činil 60 osob ve věku 0–19 či 65+let na 100 osob ve věku 20–64 let. Před deseti lety to bylo o 5 závislých osob méně, přičemž nárůst indexu závislosti byl odrazem změny početnosti skupiny 65+ let. Dílčí index pouze pro skupinu 0–19letých (k 20–64letým) se ve srovnání s rokem 2004 mírně snížil a od roku 2008 zůstává na úrovni 31 na 100.

Změny ve struktuře obyvatel podle rodinného stavu pokračovaly i v roce 2014. V populaci osob nad 15 let věku se dále zvýšil podíl svobodných (na 30,8 %) a rozvedených (na 13,0 %), naopak mezigeneračně nižší bylo opět zastoupení osob žijících v manželství (47,8 %) a mírně i ovdovělých (8,4 %). Uvedený vývoj byl shodný u mužů i u žen. Přetrvávají tak vzájemné významné rozdíly v podílu svobodných a ovdovělých, kdy svobodných je relativně výrazně více u mužů (36,0 % oproti 25,7 % u žen) a ovdovělých zase u žen (13,6 % vs. 3,0 % u mužů). Nejvýraznějšími strukturálními změnami již prošly věkové skupiny 20–29letých osob, nyní se mění zejména věkové skupiny mezi 30 a 40 lety. Nositeli změn demografického

**Tab. 4: Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle rodinného stavu, 2004–2014<sup>\*)</sup>**

Population aged 15+ by marital status, 2004–2014<sup>\*)</sup>

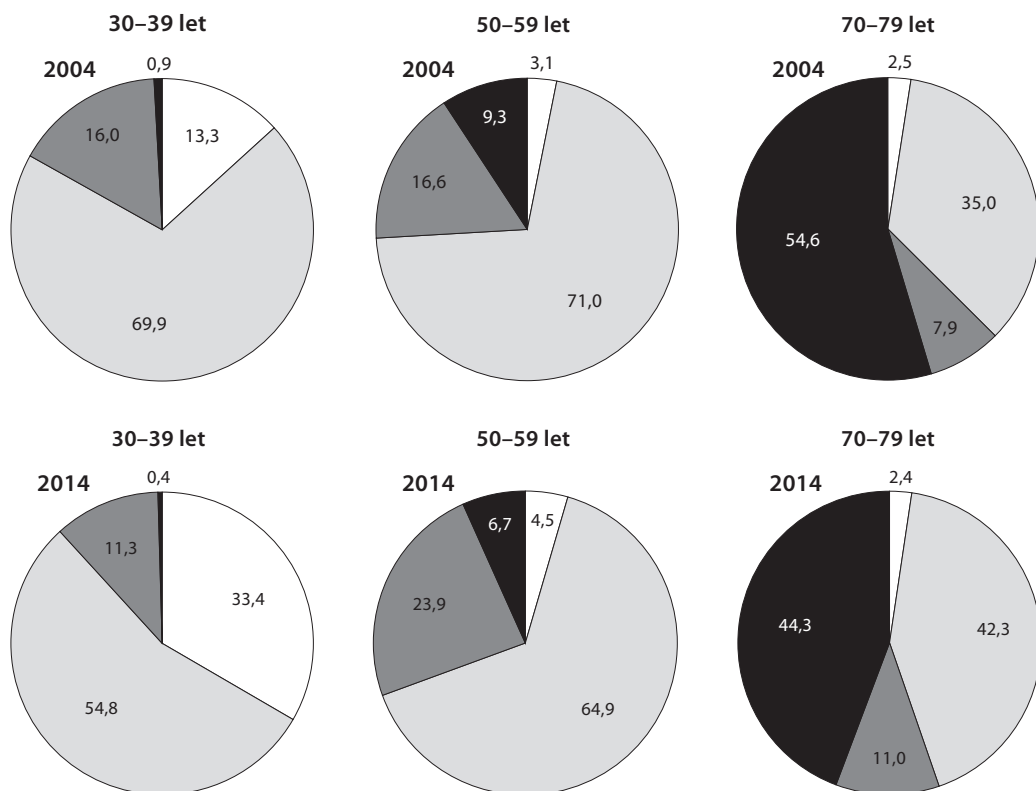
Rodinný stav	31. 12. 2004	31. 12. 2009	1. 1. 2011	31. 12. 2011	31. 12. 2012	31. 12. 2013	31. 12. 2014	Marital status
Počet obyvatel (tis.) / Population (thousands)								
Svobodní/é	2 368,9	2 669,6	2 696,4	2 685,0	2 706,5	2 725,3	2 748,5	Single
Ženatí a vdané	4 638,0	4 548,2	4 501,9	4 410,0	4 366,2	4 309,1	4 271,8	Married
Rozvedení/é	922,2	1 046,0	1 070,2	1 106,6	1 123,8	1 144,8	1 164,6	Divorced
Ovdovělí/é	764,6	748,8	746,1	762,6	759,3	755,7	752,3	Widowed
Podíl v obyvatelstvu 15+ let (%) / Share of the population 15+ (%)								
Svobodní/é	27,2	29,6	29,9	30,0	30,2	30,5	30,8	Single
Ženatí a vdané	53,3	50,5	49,9	49,2	48,8	48,2	47,8	Married
Rozvedení/é	10,6	11,6	11,9	12,3	12,5	12,8	13,0	Divorced
Ovdovělí/é	8,8	8,3	8,3	8,5	8,5	8,5	8,4	Widowed

Pozn.: \*) Koncový stav roku 2010 je reprezentován stavem k 1. 1. 2011 podle výsledků sčítání 2011.

Note: \*) Population as of 31 Dec. 2010 is represented as the population as of 1 Jan. 2011 based on census data.

**Graf 1: Ženy ve vybraných věkových skupinách podle rodinného stavu (%), 2004 a 2014 (k 31. 12.)**

Females in selected age groups by marital status (%), 2004 and 2014 (31 Dec.)



chování, které zahrnují mj. pozdější vstup do manželství (nebo jeho odmítání), jsou totiž generace narozených v sedmdesátých letech, tedy dnes osoby na přelomu třicítiky a čtyřicítiky.

Skladba populace podle rodinného stavu se však mění také ve starších věkových skupinách. Tam již nejde o pokračující dominanci svobodných na úkor ženatých/vdaných, ale o změnu relace osob žijících v manželství a rozvedených a u seniorů pak o ústup ovdovělých ve prospěch rozvedených či ženatých/vdaných. Svůj vliv zde má dlouhodobě vysoká úroveň rozvodovosti s nízkou intenzitou opakované sňatečnosti a pozitivní vývoj úmrtnosti, který posunuje čas ovdovění do vyššího věku.

## SŇATEČNOST

Počet sňatků, uzavřených obyvateli ČR, má dlouhodobě klesající trend. Poslední lokální navýšení počtu sňatků přišlo v roce 2007, kdy díky atraktivním datům v kalendáři vstoupilo do svazku manželského 57,2 tis. párů snoubenců. Již o dva roky později roční počet nově vzniklých manželství poprvé poklesl pod hranici 50 tisíc a setrvává tam dodnes. Historické minimum (43,5 tis.) z roku 2013 zůstalo v roce 2014 nepřekonáno – počet sňatků byl meziročně o 2 tis. vyšší.<sup>1)</sup> Celkem

změnilo svůj rodinný stav na „ženatý/vdaná“ 45 575 mužů i žen. Téměř celý meziroční přírůstek zajistili svobodní snoubenci. Jen protogamních sňatků, kdy manželství uzavírají dva dosud svobodní snoubenci, bylo o 1,9 tis. více než v roce 2013, celkem 30,8 tis. Podíl protogamních sňatků na celkovém počtu uzavřených manželství má od roku 2009 rostoucí trend. V roce 2014 bylo jejich zastoupení o pět procentních bodů vyšší než v roce 2008 (rok s prozatím nejnižším podílem 62,6 %), a to 67,5 %.

Pokles absolutního počtu sňatků o 5,9 tis. mezi roky 2004 a 2014 nebyl pouze důsledkem výměny generací v sňatkuschném věku (příchod méně početných), ale zejména odrazem snižující se intenzity vstupu do manželství a změn v jeho časování. Intenzita sňatečnosti svobodných se rychlejším či pomalejším meziročním tempem dostala u žen na úroveň 60 procent, u mužů až pod hladinu 55 procent, počítáno na základě tabulek sňatečnosti svobodných. To je cca o deset procentních bodů níže než v první polovině předcházejícího desetiletí. V roce 2014 tabulková úhrnná prvosňatečnost (meziročně mírně vzrostla na 53,1 % u mužů a 60,8 % u žen, tedy na úroveň roku 2012. Dosud minimální úroveň sňatečnosti 51,4 %, resp. 59,0 % tak nadále patří roku 2013.

Tab. 5: Sňatky podle pořadí, 2004–2014 | Marriages by order, 2004–2014

Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
Sňatky celkem	51 447	47 862	46 746	45 137	45 206	43 499	45 575	Total marriages
z toho: první pro oba snoubence	33 022	30 315	30 095	29 045	29 684	28 877	30 785	in: – marriages of singles
opakované pro oba snoubence	8 382	8 109	7 693	7 368	6 899	6 604	6 514	– remarriages (for both)
Pořadí sňatku ženicha								Male order of marriage
– první	37 940	34 865	34 414	33 371	33 816	32 743	34 691	– first
– vyšší	13 507	12 997	12 332	11 766	11 390	10 756	10 884	– higher
Pořadí sňatku nevěsty								Female order of marriage
– první	38 147	35 203	34 734	33 443	34 175	33 029	35 155	– first
– vyšší	13 300	12 659	12 012	11 694	11 031	10 470	10 420	– higher
Podíl protogamních sňatků (%)	64,2	63,3	64,4	64,3	65,7	66,4	67,5	Protogamous marriages (%)
Podíl opakovaných sňatků (%)								Remarriages (%)
– ženich	26,3	27,2	26,4	26,1	25,2	24,7	23,9	– males
– nevěsta	25,9	26,4	25,7	25,9	24,4	24,1	22,9	– females

1) Nárůst byl částečně způsoben zlepšením sledování sňatků občanů ČR uskutečněných v cizině.

Tab. 6: Sňatečnost, 2004–2014 | Nuptiality, 2004–2014

Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
Prvosňatečnost (%)								Total first marriage rate (%)
– muži	63,6	56,1	54,9	53,5	53,2	51,4	53,1	– males
– ženy	69,8	62,7	61,6	61,0	60,6	59,0	60,8	– females
Průměrný věk při 1. sňatku								Mean age at first marriage
– muži	30,5	32,0	32,2	32,2	32,3	32,3	32,3	– males
– ženy	28,0	29,2	29,4	29,6	29,6	29,8	29,8	– females
Sňatečnost rozvedených (%)								Total marriage rate of divorcees (%)
– muži	41,8	40,4	38,4	36,9	36,4	34,7	35,4	– males
– ženy	40,8	38,9	37,2	36,6	34,9	33,5	33,6	– females
Průměrný doba mezi rozvodem a dalším sňatkem								Average elapsed time from divorce
– muži	6,7	7,5	7,5	7,5	7,6	8,0	8,1	– males
– ženy	7,0	7,9	7,8	7,8	8,0	8,3	8,5	– females

Pozn.: Ukazatele prvosňatečnosti vychází z tabulek sňatečnosti svobodných, ukazatele sňatečnosti rozvedených z rozložení redukovaných měr podle doby mezi rozvodem a sňatkem.

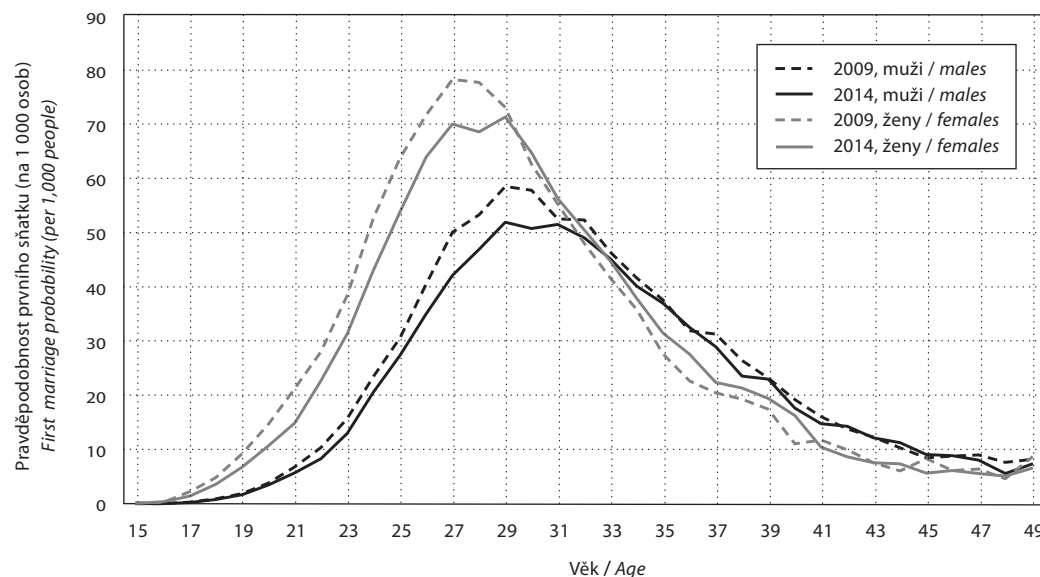
Note: First marriage indicators based on the nuptiality life tables for singles. Marriage rate of divorcees resulted from the distribution of remarriage rates by time elapsed from divorce.

Při zachování situace roku 2014 by podle jedno-  
východných tabulek sňatečnosti svobodných první  
sňatek muži v průměru uzavírali v 32,3 letech a že-  
ny v 29,8 letech, stejně jako za situace z roku 2013.  
Od roku 2004 průměrný věk mužů a žen při prvním  
sňatku vzrostl téměř o 2 roky, přičemž většina pří-

růstku připadla na období do roku 2009, v druhé půli  
dekády (2009–2014) byl růst u mužů pouze o 0,3 roku  
a u žen o 0,6 roku. V roce 2014 do manželství svobodní  
muži vstupovali s nejvyšší intenzitou ve věku 29–31 let  
(51–52 z tisíce) a svobodné ženy ve věku 27–29 let  
(69–71 z tisíce).

Graf 2: Sňatečnost svobodných\* podle pohlaví a věku, 2009 a 2014

First marriage probabilities\* by sex and age, 2009 and 2014



Pozn.: \*) Z jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných.

Note: \*) Based on the nuptiality life tables for singles.



Trend klesající sňatečnosti v roce 2014 nepokračoval ani u rozvedených: úhrnná sňatečnost rozvedených byla u mužů 35,4 % (34,7 % v roce 2013) a u žen 33,6 % (33,5 % v roce 2013). Průměrná doba mezi rozvedem a dalším sňatkem se meziročně zvýšila o necelé dvě desetiny roku na 8,1 roku u mužů a 8,5 roku u žen. Proces prodlužující se průměrné doby mezi rozvedem a dalším sňatkem je důsledkem snížení opakované sňatečnosti v kratších délkách, zejména v prvních dvou letech po rozvodu. Ještě v roce 2009 byla sňatečnost rozvedených o pět procentních bodů vyšší než v roce 2014: další sňatek by za tehdejších podmínek uzavíralo 40 % rozvedených mužů a 39 % rozvedených žen. Pokles sňatečnosti rozvedených v letech 2004–2009 byl mírnější, avšak s větším posunem průměrné doby mezi rozvedem a novým sňatkem.

## ROZVODOVOST

Podle údajů Ministerstva spravedlnosti ČR bylo v roce 2014 rozvedeno 26 764 manželství, o 1,1 tis. méně než v roce 2013. Stejně jako v přecházejících letech byly čtyři pětiny rozvodů prvního pořadí (u mužů 79,9 %, u žen 80,6 %) a jedna pětina byla pořadí vyššího.

Pokračoval trend, kdy mezi rozvody klesá podíl připadající na manželství s nezletilými dětmi.<sup>2)</sup> V roce 2014 jich bylo 56,8 % a rozvod se dotkl celkem 23 119 nezletilých dětí. Průměrný počet nezletilých dětí na jedno rozvedené manželství s dětmi dlouhodobě stagnuje na úrovni 1,5.

V rámci pětiletých délek trvání manželství jsou od druhé poloviny 90. let 20. století každoročně nejčetnější rozvody po 5–9 letech manželství. V letech 2004–2014 se podílely na 20–23 % ročního počtu rozvodů. Druhou nejpočetnější skupinu rozvodů od roku 2006 naplňují rozvody v délce 0–4 roky. Rostoucí a nejdynamičtější trend mělo ve sledovaném období zastoupení rozvodů v délce 20 a více let trvání manželství: dnes již více než 30 procent soudních rozhodnutí rozvádí takto dlouho trávající manželství, zatímco v roce 2004 to bylo jen 22 %.

Úhrnná rozvodovost z roku 2014 udává, že rozvodem by při stávajících mírách rozvodovosti končilo 46,7 % manželství, a to v průměru po 13,1 letech (47,8 % a 13,0 let v roce 2013). Rozvodovost byla nejvyšší 3–5 let po uzavření manželství s intenzitou 2,7 rozvodů na sto manželství (v každé z těchto tří

Tab. 7: Rozvodovost, 2004–2014 | Divorce indicators, 2004–2014

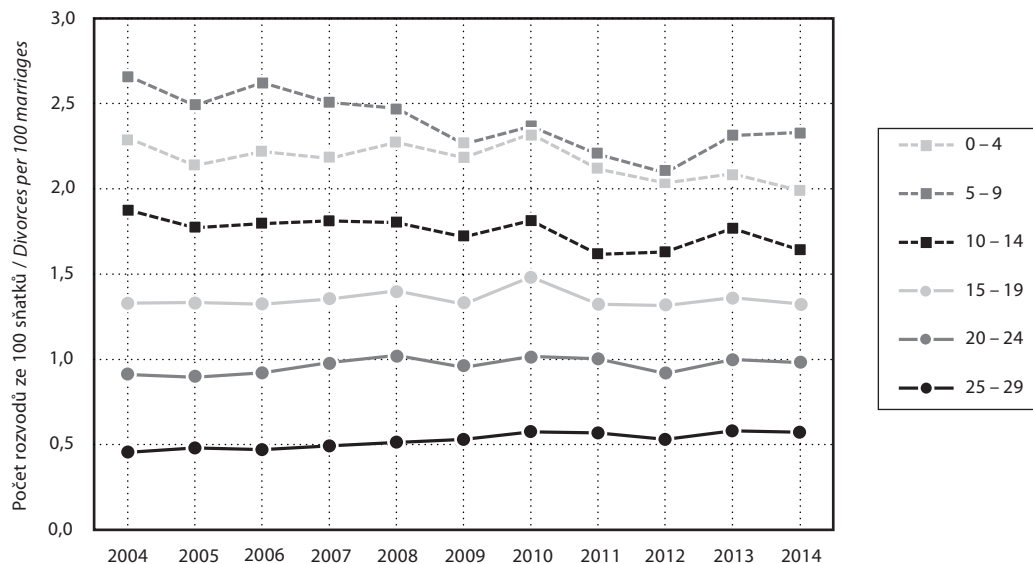
Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
Rozvody celkem	33 060	29 133	30 783	28 113	26 402	27 895	26 764	Total divorces
Podíl opakovaných rozvodů (%) – muži	19,5	19,4	19,5	19,4	19,4	20,0	20,1	Share of repeated divorces (%) – males
– ženy	19,0	19,0	18,8	19,1	19,1	19,1	19,4	– females
Rozvody manželství bez nezletilých dětí	12 255	12 282	13 143	12 282	11 213	11 974	11 557	Divorces without minors
Rozvody manželství s nezletilými dětmi	20 805	16 851	17 640	15 831	15 189	15 921	15 207	Divorces with minors
Podíl rozvodů s nezletilými dětmi (%)	62,9	57,8	57,3	56,3	57,5	57,1	56,8	– share of total (%)
Celkový počet nezletilých dětí v rozvedených manželstvích	31 008	25 094	26 483	23 716	22 982	24 335	23 119	Number of minors in divorced marriages
– průměrný počet nezletilých dětí v rodině	1,49	1,49	1,50	1,50	1,51	1,53	1,52	– average number of minors per divorce
Úhrnná rozvodovost	49,3	46,8	50,0	46,2	44,5	47,8	46,7	Total divorce rate (%)
Průměrná délka trvání manželství (roky)	11,9	12,5	12,7	12,9	12,8	13,0	13,1	Mean duration of marriage at divorce

Pozn.: Úhrnná rozvodovost a průměrná délka trvání manželství vychází z redukováných měř rozvodovosti podle doby uplynulé od sňatku.  
 Note: Total divorce rate and mean duration of marriage at divorce resulted from the distribution of reduced divorce rates by time elapsed from entering into marriage.

2) Intenzitu rozvodovosti podle počtu dětí, resp. přítomnosti/nepřítomnosti nezletilých dětí v rodině nelze vypočítat, neboť nejsou k dispozici počty manželství (stavy k určitému datu) podle počtu dětí.

Graf 3: Míry rozvodovosti podle délky trvání manželství, 2004–2014

Divorce rates by duration of marriage, 2004–2014



ročních délek). Srovnání s rokem 2009, kdy byla úhrnná rozvodovost v podstatě totožná, dokládá změny v intenzitách rozvodovosti: míry rozvodovosti v krátkých délkách manželství mají obecně klesající trend a v nejdelších délkách trvání manželství vzrostly (viz graf 3).

## PORODNOST

V roce 2014 se v Česku živě narodilo celkem 109,9 tisíce dětí, což představuje nárůst oproti předchozímu roku o více než tři tisíce dětí. Poprvé od roku 2008 došlo k meziročnímu růstu počtu živě narozených dětí. Zároveň se ovšem zvýšil i počet mrtvě narozených dětí na téměř čtyři sta, což souvisí i s mírným růstem mrtvorozenosti. Intenzitní ukazatel úhrnné plodnosti dosáhl hodnoty 1,53 dítěte na jednu ženu. Naposledy překonal hranici 1,50, která je považována za hranici tzv. nízké plodnosti, v roce 1993.

Struktura narozených podle pořadí narození se v posledních letech příliš nemění. V roce 2014 tvořily

živě narozené děti prvního pořadí 47,4 % ze všech živě narozených, druhého pořadí 37,5 % a třetího nebo vyššího pořadí 15,1 %<sup>3)</sup>. Mnohem dynamičtěji se mění struktura živě narozených podle rodinného stavu matky. Podíl svobodných matek v čase roste, zatímco u vdaných, rozvedených i ovdovělých dochází k poklesu podílu. V roce 2014 se vdané matky podílely na počtu živě narozených dětí pouze z 53,3 %, což znamenalo meziroční pokles o 1,7 p. b. a ve srovnání s rokem 2004 dokonce o 16,1 p. b. Podíl svobodných matek naopak narostl z 24,0 % před deseti lety na 40,9 % v roce 2014 při růstu o 1,9 p. b. v posledním roce. I přes mírný pokles podílu rozvedených i ovdovělých matek se podíl dětí narozených mimo manželství zvýšil na 46,7 % ze 45,0 % v roce 2013 a z 30,6 % v roce 2004.

Podíl dětí narozených mimo manželství je nejvyšší u dětí prvního pořadí. Zde překonal nadpoloviční hranici již v roce 2010 a dále rostl (57,4 % v roce 2014). V případě třetího a vyššího pořadí dítěte byl 40,6 %. Nejnižší podíl nemanželsky narozených dětí

3) V souladu s nařízením Komise EU (č. 205/2014) došlo v roce 2014 ke změně metodiky vykazovaného pořadí. Nově je zjišťováno pořadí pouze u živě narozených dětí a ze živě narozených dětí. Tzn. že druhé těhotenství ženy může skončit porodem dítěte prvního pořadí, pokud bylo předchozí dítě mrtvě narozené apod.

**Tab. 8: Živě narození podle pořadí a rodinného stavu matky, 2004–2014**

Live births by birth order and by marital status of the mother, 2004–2014

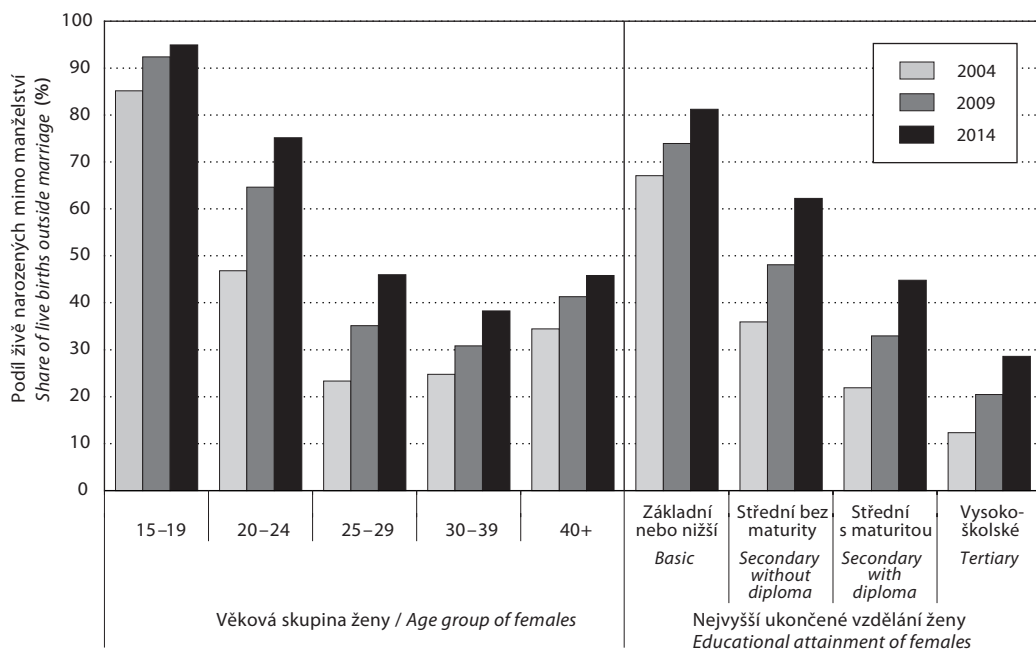
Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
<b>Živě narození</b>	97 664	118 348	117 153	108 673	108 576	106 751	109 860	<b>Live births</b>
– 1. pořadí	48 066	56 039	54 331	50 989	51 476	51 092	52 106	– first order
– 2. pořadí	35 669	45 206	45 514	42 156	41 826	40 078	41 196	– second order
– 3.+ pořadí	13 929	17 103	17 308	15 528	15 274	15 581	16 558	– third and higher order
<b>Rodinný stav matky</b>								<b>Marital status of mother</b>
Svobodná	23 451	38 060	39 529	38 666	40 581	41 655	44 985	Single
Vdaná	67 825	72 394	69 989	63 252	61 488	58 751	58 593	Married
Rozvedená	6 101	7 610	7 389	6 514	6 299	6 134	6 089	Divorced
Ovdovělá	287	284	246	241	208	211	193	Widowed
<b>Podíl živě narozených mimo manželství (%)</b>	30,6	38,8	40,3	41,8	43,4	45,0	46,7	<b>Share of live births outside marriage (%)</b>
– 1. pořadí	38,4	49,5	51,1	53,1	54,5	55,7	57,3	– first order
– 2. pořadí	19,6	26,9	28,8	29,9	31,6	33,4	35,6	– second order
– 3.+ pořadí	31,5	35,2	36,5	37,0	38,1	39,3	40,6	– third and higher order

byl dlouhodobě zaznamenáván mezi druhorozenými (35,6 % v roce 2014). V této skupině ovšem došlo v posledním desetiletí k nejdynamičtějšímú růstu – zatímco celkově narostl podíl dětí narozených mimo

manželství v posledním desetiletí zhruba o polovinu, v případě dětí druhého pořadí o 80 %.

Ukazatel podílu dětí narozených mimo manželství je výrazně diferencován také podle věkových skupin

**Graf 4: Podíl živě narozených mimo manželství podle věkové skupiny ženy a nejvyššího ukončeného vzdělání ženy (v %), 2004–2014** | Share of live births outside marriage by age group of females and educational attainment of females, 2004–2014



a nejvyššího ukončeného vzdělání ženy. Za posledních deset let narostl ve všech věkových kategoriích žen. Nejvýraznější nárůst byl pozorován mezi 25–29letými z 23,3 % v roce 2004 na 46,0 % o deset let později. Největší podíl nemanželsky narozených dětí se však vyskytuje v ještě mladších věkových kategoriích žen (15–19 let 94,9 % a 20–24 let 75,2 % v roce 2014).

S rostoucí vzdělaností žen klesá podíl dětí narozených mimo manželství. Zatímco v případě vysokoškolsky vzdělaných šlo o 28,6 % v posledním sledovaném roce, tak u žen se základním vzděláním o 81,2 %, v případě žen se středním vzděláním bez maturity o 62,3 % a s maturitou o 44,8 %. Negativní závislost mezi úrovní vzdělání a podílem narozených dětí mimo manželství je zejména spojována s odlišným postojem k tradičnímu sňatkovému chování.

Celková úhrnná plodnost v roce 2014 (1,53 dítěte na jednu ženu) byla tvořena ze 49,6 % úhrnnou plodností prvního pořadí, z 36,5 % druhého pořadí a pouze 13,9 % připadalo na plodnost třetího a vyš-

šího pořadí. Zatímco úhrnná plodnost prvního a druhého pořadí vzrostla při srovnání let 2004 a 2014 o více než o čtvrtinu, v případě úhrnné plodnosti vyššího pořadí šlo pouze o 16% nárůst – její podíl na celkové úrovni úhrnné plodnosti tak mírně poklesl. Vývoj to ovšem nebyl plynulý (viz tab. 9). Spolu s růstem úhrnné plodnosti došlo v roce 2014 i k nárůstu čistě míry reprodukce z 0,71 na 0,74. Tento pozitivní vývoj nebyl důsledkem pouze zvýšení intenzity plodnosti, ale i mírného zlepšení úmrtnostních poměrů.

Dlouhodobý nárůst průměrného věku matek se v posledním sledovaném roce téměř zastavil, když se zvýšil z 29,86 pouze na 29,94 roku. Za posledních deset let relativně nejvíce vzrostl průměrný věk při narození prvního dítěte (téměř o 7 %), naopak nejméně u dětí třetího a vyššího pořadí (o 2 %), který již od roku 2008 stagnuje na 33,2–33,3 letech.

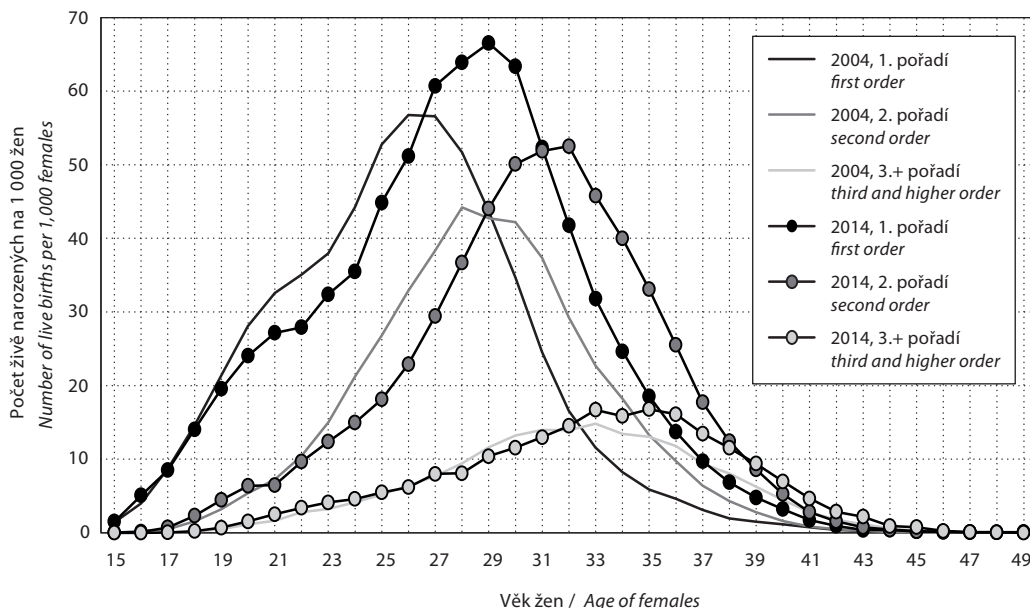
Meziročně rostly míry plodnosti ve všech věkových kategoriích žen. Na nárůstu intenzity plodnosti se nejvíce podílela zvýšená reprodukční aktivita žen mezi

Tab. 9: Ukazatele plodnosti, 2004–2014 | Fertility indicators, 2004–2014

Ukazatel/věková skupina	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator/Age group
<b>Úhrnná plodnost – celkem</b>	1,23	1,49	1,49	1,43	1,45	1,46	1,53	<b>Total fertility rate – total</b>
– 1. pořadí	0,60	0,73	0,72	0,70	0,72	0,73	0,76	– first order
– 2. pořadí	0,44	0,55	0,56	0,54	0,54	0,53	0,56	– second order
– 3.+ pořadí	0,18	0,21	0,21	0,19	0,19	0,20	0,21	– third and higher order
<b>Čistá míra reprodukce</b>	0,59	0,73	0,72	0,69	0,70	0,71	0,74	<b>Net reproduction rate</b>
<b>Průměrný věk matek – celkem</b>	28,3	29,4	29,6	29,7	29,8	29,9	29,9	<b>Mean age of mother at childbirth – total</b>
– 1. pořadí	26,3	27,4	27,6	27,8	27,9	28,1	28,1	– first order
– 2. pořadí	29,3	30,6	30,7	30,9	31,0	31,0	31,1	– second order
– 3.+ pořadí	32,6	33,3	33,2	33,3	33,3	33,2	33,3	– third and higher order
Věková skupina:	Míry plodnosti (na 1 000 žen) / Fertility rates (per 1,000 females)							Age group:
15–19	11,3	11,8	11,5	11,3	12,0	11,7	11,9	15–19
20–24	50,7	46,8	45,7	42,4	42,5	41,9	43,0	20–24
25–29	97,5	102,8	99,7	93,6	93,4	92,4	95,6	25–29
30–34	64,5	97,1	99,0	95,7	98,1	98,2	104,4	30–34
35–39	20,2	36,2	38,4	37,2	38,4	40,0	43,2	35–39
40–44	3,4	5,6	5,9	6,1	6,6	7,1	7,4	40–44
45–49	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	45–49

**Graf 5: Míry plodnosti podle věku a pořadí, 2004 a 2014**

Age-specific fertility rates by age of females and by birth order, 2004 and 2014



30. a 39. rokem života. Již od roku 2011 tvoří největší část úrovně plodnosti skupina žen ve věku 30–34 let (přes 104 dětí na 1 000 žen v roce 2014), která vystřídala nyní druhou kategorii matek ve věku 25–29 let (míra plodnosti téměř 96 promile). Věkové skupiny 20–24 let a 35–39 let byly v roce 2014 vyrovnané (43 promile), ačkoliv v roce 2004 byl mezi nimi výrazný rozdíl (51 vs. 20 promile).

Zatímco v roce 2004 byly ženy ve věku 28 let těmi s nejvyšší mírou plodnosti (105 promile), o deset let později to byly již 30leté ženy (125 promile). Míry plodnosti se při srovnání let 2004 a 2014 zvýšily zejména u žen starších 28 let. V případě měř plodnosti prvního pořadí se věk s nejvyšší mírou plodnosti přesunul z 26 na 29 let, u druhého pořadí z 28 na 32 let a u třetího a vyššího pořadí se stabilizoval na 33 letech. Ve všech třech případech intenzita plodnosti v těchto maximech narostla.

## POTRATOVOST

Počet potratů se v roce 2014 mírně snížil pod hodnotu 37,0 tisíc, což byl pokles o více než sedm set potratů oproti minulému roku. Na tomto vývoji se

nejvíce podílel snížený počet uměle přerušovaných těhotenství (UPT) neboli indukovaných potratů o více než osm set, došlo i k mírnému poklesu ukončení mimoděložních těhotenství. Naopak počty samovolných potratů vzrostly o zhruba sto padesát. Za poslední desetiletí se počet UPT snížil přibližně o pětinu, zatímco počty samovolných potratů narostly o více než desetinu. Podíl indukovaných potratů na celkovém počtu potratů se tak dlouhodobě snižuje, v roce 2014 byl poprvé nižší než 60 procent.

Meziročně poklesl počet potratů svobodných, vdaných i rozvedených žen v celkovém součtu, tak i v případě UPT. Největší část potratů tvořily potraty svobodných (18,0 tis.) a vdaných (14,2 tis.) žen, obdobně tomu bylo i u UPT (svobodné 11,6 tis., vdané 7,5 tisíce) s tím rozdílem, že zastoupení svobodných bylo v případě UPT o téměř 5 p. b. vyšší. Z dlouhodobého hlediska klesaly celkové počty potratů i zvláště UPT u vdaných a rozvedených, naopak rostly u svobodných žen. Tyto změny byly odrazem trendů ve strukturách populace podle rodinného stavu.

V případě indukovaných potratů byly v roce 2014 nejčastěji zastoupeny bezdětné svobodné ženy

Tab. 10: Potraty, 2004–2014 | Abortions, 2004–2014

Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
Potraty celkem	41 324	40 528	39 273	38 864	37 733	37 687	36 956	Abortions
– umělá přerušeni těhotenství	27 574	24 636	23 998	24 055	23 032	22 714	21 893	– induced abortions
– samovolné potraty	12 402	14 629	13 981	13 637	13 515	13 708	13 857	– spontaneous abortions
– ukončení mimoděložního těhotenství	1 339	1 263	1 287	1 172	1 186	1 265	1 206	– ectopic pregnancies
Potraty								Abortions
– svobodných žen	14 760	16 822	16 706	17 269	17 373	18 050	17 999	– single females
– vdaných žen	20 966	18 297	17 274	16 347	15 393	14 705	14 214	– married females
– rozvedených žen	4 913	4 539	4 410	4 264	3 949	3 928	3 766	– divorced females
UPT								Induced abortions
– svobodných žen	10 551	11 271	11 283	11 693	11 566	11 883	11 604	– single females
– vdaných žen	13 011	9 873	9 296	8 993	8 385	7 774	7 459	– married females
– rozvedených žen	3 586	3 067	2 991	2 915	2 622	2 620	2 433	– divorced females

(5,5 tisíce) a vdané ženy se dvěma dětmi (3,9 tisíce). U obou těchto skupin žen docházelo k dlouhodobému poklesu počtu UPT, který byl intenzivnější u vdaných žen se dvěma dětmi. Naopak početní růst byl pozorován v případě UPT u svobodných žen s dětmi.

Úhrnná potratovost dosáhla v roce 2014 hodnoty 0,51 potratu a oproti předchozímu roku poklesla pouze

mírně. Obdobně úhrnná indukovaná potratovost zaznamenala drobný pokles na 0,31, zatímco samovolná potratovost mírně vzrostla na 0,19. V roce 2004 se úhrnná indukovaná potratovost podílela na celkové z 67,6 %, o deset let později to bylo již podstatně méně – 60,0 %.

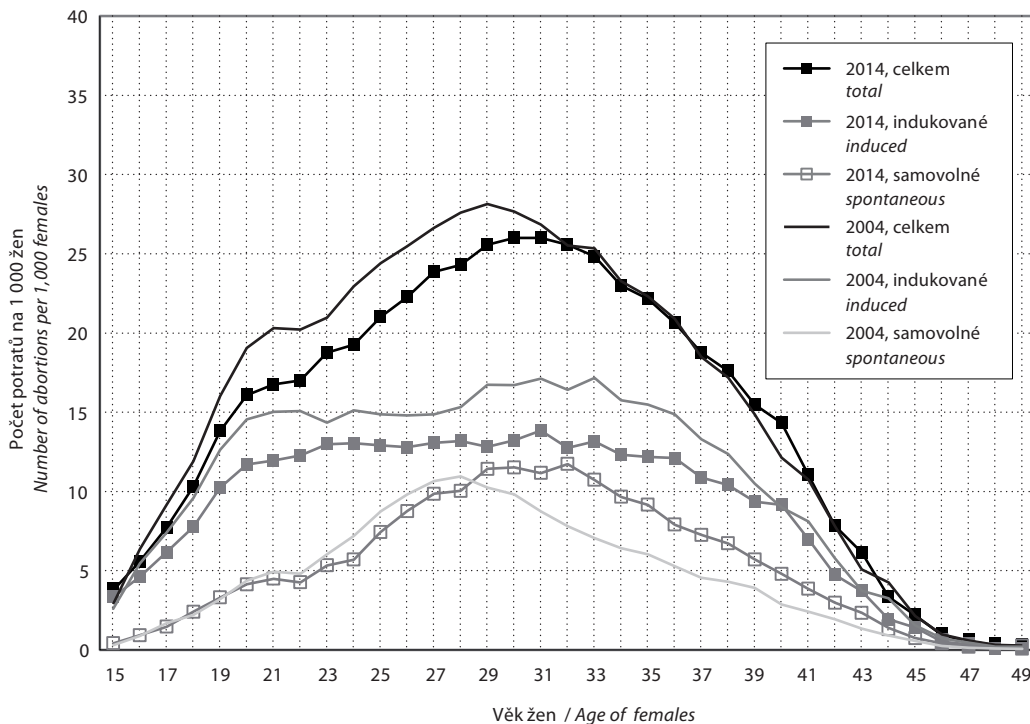
Průměrný věk ženy při potratu narostl v roce 2014 o 0,2 roku na 30,3. Stejný růst byl zaznamenán i u prů-

Tab. 11: Ukazatele potratovosti, 2004–2014 | Abortion indicators, 2004–2014

Ukazatel/Věková skupina	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator/Age group
Úhrnná potratovost	0,55	0,53	0,51	0,52	0,51	0,52	0,51	Total abortion rate
Úhrnná indukovaná potratovost	0,37	0,33	0,32	0,32	0,31	0,32	0,31	Total induced abortion rate
Úhrnná samovolná potratovost	0,16	0,19	0,18	0,18	0,18	0,18	0,19	Total spontaneous abortion rate
Průměrný věk při potratu	29,8	30,1	30,2	30,1	30,2	30,1	30,3	Mean age at abortion
Průměrný věk při UPT	29,8	29,7	29,7	29,7	29,7	29,5	29,7	Mean age at induced abortion
Průměrný věk při samovolném potratu	29,9	30,7	31,0	30,9	31,0	31,1	31,2	Mean age at spontaneous abortion
Věková skupina:	Míry indukované potratovosti (na 1 000 žen) Induced abortion rates (per 1,000 females)							Age group:
15–19	9,3	7,5	7,0	7,1	6,8	7,2	6,6	15–19
20–24	20,8	13,0	12,7	13,3	12,9	12,9	12,4	20–24
25–29	26,5	13,3	13,1	13,5	13,3	13,5	13,0	25–29
30–34	25,9	13,6	13,2	13,6	13,3	13,0	13,0	30–34
35–39	18,7	12,0	12,0	11,8	11,3	11,3	11,0	35–39
40–49	3,2	3,0	2,9	3,0	2,9	2,9	3,2	40–49

**Graf 6: Míry potratovosti podle druhu potratu a věku ženy, 2004 a 2014**

Age-specific abortion rates by type of abortion, 2004 and 2014



měrného věku při UPT (na 29,7 let). Průměrný věk při samovolném potratu rostl nejméně (o 0,1 roku), dosahuje ovšem stále nejvyšší hodnoty (31,2 let). Za poslední dekádu byl vývoj průměrného věku podle druhu potratu odlišný. Zatímco průměrný věk při samovolném potratu vzrostl o 1,3 roku na 31,2 let, tak u UPT stagnoval. Nejvyšší míry indukované potratovosti jsou ve věkových skupinách 25–29 a 30–34 let (13 promile). Zároveň ale jde o věkové kategorie s největším poklesem (zhruba polovičním) měř indukované potratovosti za poslední dekádu. Pouze nejstarší věková kategorie 40–49 let intenzitu indukované potratovosti podstatně nesnížila.

Míry indukované potratovosti se za posledních deset let snížily u žen téměř všech věkových kategorií. Nejvýraznější pokles byl zaznamenán u žen mezi 29. a 35. rokem života. V případě samovolné potra-

tovosti nebyla situace tak jednoznačná. Ke snižování docházelo zejména v případě mladších žen do 28. roku. Naopak u starších žen bylo možné sledovat nárůst úrovně samovolné potratovosti, který byl výraznější zejména ve věkové skupině 31–38 let.

## ÚMRTNOST

Počet zemřelých se v roce 2014 meziročně výrazně snížil, když poklesl o 3,5 tis. na 105 665. Šlo o důsledek nižšího počtu zemřelých v prvních měsících roku (zejména v lednu a únoru), kdy byly příznivé epidemiologické podmínky bez epidemií respiračních chorob. Počet zemřelých v lednu a únoru se meziročně snížil o 12, resp. 14 %, zatímco v měsících srpen–prosinec byl naopak ve srovnání s měsíci roku 2013 vyšší (v prosinci až o 8 %)⁴). Zemřelých bylo v roce 2014 úhrnem

4) Jak dokládají předběžné výsledky za 1. čtvrtletí 2015, počet zemřelých byl meziročně vyšší i v následujících měsících, a to ne nevýznamně.

Tab. 12: Zemřelí, 2004–2014 | Deaths, 2004–2014

Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
Zemřelí celkem	107 177	107 421	106 844	106 848	108 189	109 160	105 665	Deaths
v tom: muži	54 190	54 080	54 150	54 141	54 550	55 098	53 740	– males
ženy	52 987	53 341	52 694	52 707	53 639	54 062	51 925	– females
Zemřelí do 1 roku věku	366	341	313	298	285	265	263	Deaths under 1 year of age
Míra kojenecké úmrtnosti (‰)	3,7	2,9	2,7	2,7	2,6	2,5	2,4	Infant mortality rate (‰)
Zemřelí nad 80 let věku (%)								Share of deaths at the age 80 and over (%)
– muži	25,2	29,4	30,0	30,5	31,5	32,0	32,5	– males
– ženy	49,1	54,6	55,5	56,2	57,2	57,6	57,9	– females

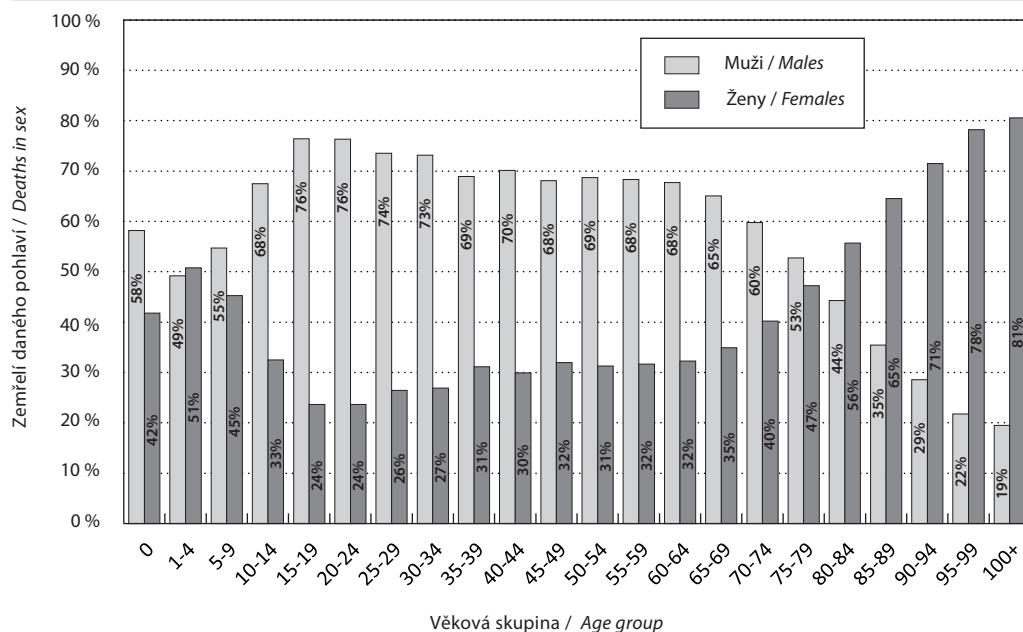
méně nejen u seniorů, ale prakticky ve všech věkových skupinách. Přes významný nárůst počtu živě narozených dětí se nezvýšil ani počet zemřelých kojenců do 1 roku věku. V roce 2014 činil 263 (v roce 2013 o dvě více) a míra kojenecké úmrtnosti 2,4 ‰, prozatím nejméně v historii statistiky.

Ve věkové skladbě zemřelých je významnou určující proměnnou pohlaví. Zemřelí nad 80 let věku tvoří u žen každoročně (od roku 2005) již více než polovinu všech zemřelých, u mužů i přes rostoucí trend

je podíl takto letitých zemřelých výrazně nižší, blíží se jedné třetině. Přestože je v raném dětství chlapců a dívek přibližně stejně, již u zemřelých ve věkové skupině 10–14 let je zastoupení chlapců výrazně vyšší. Nejvíce dominují ve věkových skupinách 15–19 až 30–34 let, kde je více než 70 % zemřelých mužského pohlaví. Rovnováhu pohlaví lze znovu najít až před 80. rokem věku, ve starších věkových skupinách pak naopak mezi zemřelými výrazně převažují ženy.

Graf 7: Zemřelí v pětiletých věkových skupinách podle pohlaví (%), 2014

Deaths in five-year age groups by sex (%), 2014





Nízký absolutní počet zemřelých se projevil významným přírůstkem naděje dožití při narození – u obou pohlaví meziročně o 0,6 roku. Při zachování řádu úmrtnosti z roku 2014 by se narozené dítě v průměru dožilo 75,8 let v případě chlapce a 81,7 let v případě děvčete. Jde o hodnoty cca o tři roky vyšší, než platily pro děti narozené v roce 2004. Na růstu naděje dožití se nejvíce podílelo zlepšení úmrtnosti ve věku nad 70 let, u mužů i nižší úmrtnost již po 50. roku věku.

### Úmrtnost podle příčin smrti

Ve statistice příčin smrti<sup>5)</sup> obyvatel ČR dlouhodobě vedou onemocnění oběhové soustavy. V roce 2014 byly základní příčinou smrti 48,6 tis. obyvatel (42 % zemřelých mužů a 50 % zemřelých žen), převažovaly zejména ischemické choroby srdeční (26,0 tis.), z nich chronická ischemická choroba srdeční (20,0 tis.). Podíl zemřelých na nemoci oběhové soustavy se však v čase snižuje – 46 % z roku 2014 je úroveň o 5 p. b. nižší než v roce 2004. Druhou nejčastější příčinou smrti jsou tradičně novotvary (27,6 tis. zemřelých v roce 2014), které stojí za zhruba čtvrtinou všech úmrtí v ČR. Podstatně méně čítná je skupina zemřelých

na třetí nejčastější příčinu – onemocnění dýchací soustavy (7,0 tis.).

Právě standardizovaná míra úmrtnosti na nemoci dýchací soustavy zaznamenala v roce 2014 nejvýraznější meziroční pokles (o 11 %), odrážející absenci epidemií respiračních chorob v prvních měsících roku a vyšší míru úmrtnosti na tuto příčinu v roce 2013. Významný byl opět meziroční pokles v úrovni úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy (o 8 %), který trvá již více než dvě dekády. Zásahu na tom měl zejména pokles úmrtnosti na infarkt myokardu a na aterosklerózu<sup>6)</sup>. Z nejčtenějších skupin příčin smrti se v roce 2014 v meziročním srovnání velmi mírně zvýšila pouze úmrtnost u vnějších příčin smrti, a to u žen, nicméně i tak zůstala ve srovnání s předcházejícími lety nízká. U míry úmrtnosti na novotvary pokračoval klesající trend v roce 2014 u mužů i u žen, z nejčastějších jednotlivých typů novotvarů se meziročně zvýšila pouze míra úmrtnosti na zhoubný novotvar prostaty.

Ve všech skupinách příčin smrti jsou míry úmrtnosti vyšší u mužů. Jejich nadúmrtnost je nejvýraznější u vnějších příčin smrti (v roce 2014 ze 100 tisíc obyvatel zemřelo 92 mužů a 36 žen) a dále u nemoci dýchací soustavy (109 vs. 52).

Tab. 13: Naděje dožití podle pohlaví a věku, 2004–2014 | Life expectancy by sex and age, 2004–2014

Pohlaví a věk	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sex and age
Muži: 0 let (při narození)	72,5	74,2	74,4	74,7	75,0	75,2	75,8	Males at age: 0
65 let	14,2	15,2	15,3	15,5	15,6	15,7	16,0	65
80 let	6,1	6,7	6,6	6,8	7,0	7,2	7,3	80
Ženy: 0 let (při narození)	79,0	80,1	80,6	80,7	80,9	81,1	81,7	Females at age: 0
65 let	17,5	18,3	18,7	18,8	18,9	19,1	19,5	65
80 let	7,1	7,5	7,9	7,9	8,0	8,2	8,5	80

5) Od roku 1994 jsou v ČR příčiny smrti kódovány podle 10. Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10). K větším aktualizacím MKN-10 došlo v letech 2009, 2012 a 2013. Od roku 2011 je (základní) příčina smrti vybírána prostřednictvím programu IRIS, reflektující každoročně aktualizace vyhlášené WHO. Blíže ke změnám metodiky výběru příčiny smrti v kapitole 6 publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2011

(dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-v-roce-2011-d1xfwoa13>) a v časopise Statistika&My 11-12/2014 (viz <http://www.statistikaamy.cz/2014/12/zlom-v-datech-o-zemrelych/>).

6) Pokles úmrtnosti na aterosklerózu mezi lety 2012 a 2013 částečně souvisel se změnou metodiky. Odrazem metodických změn je také vyšší míra úmrtnosti na onemocnění diabetes mellitus (viz tab. 14).

Tab. 14: Standardizované míry úmrtnosti na vybrané příčiny smrti (na 100 000 obyvatel), 2004–2014

Standardised mortality rates by cause of death (per 100,000 people), 2004–2014

Příčina smrti	Muži / Males			Ženy / Females			Cause of death – ICD-10 code
	2004	2009	2014	2004	2009	2014	
Celkem	1 969,7	1 752,3	1 568,5	1 277,6	1 155,2	1 009,9	Total
Novotvary	516,3	441,8	390,4	281,6	244,8	225,0	C00–D48
z toho: ZN tlustého střeva, konečníku, řiti	85,9	67,6	53,5	43,2	31,7	27,3	C18–C21
ZN průdušnice, průdušky, plíce	124,7	103,0	85,4	27,8	28,3	29,7	C33–C34
ZN prostaty / prsu	63,2	48,0	47,4	43,4	32,2	29,1	C61 / C50
Nemoci oběhové soustavy	1048,8	897,2	734,6	767,1	682,4	526,6	I00–I99
z toho: hypertenzní nemoci	25,8	28,4	37,8	21,3	25,8	31,9	I10–I15
ischemické nemoci srdeční	415,3	445,7	414,4	258,4	314,4	274,6	I20–I25
z toho: akutní infarkt myokardu	159,0	117,3	88,0	81,5	65,3	45,2	I21–I22
chronická ischemická choroba srdeční	253,4	325,7	317,9	175,3	247,3	225,0	I25
selhání srdce	21,0	32,3	47,4	15,7	23,1	32,3	I50
cévní nemoci mozku	265,5	193,3	131,4	221,1	166,1	109,8	I60–I69
ateroskleróza	237,8	100,6	22,7	188,2	80,9	19,7	I70
Nemoci dýchací soustavy	106,5	122,4	108,7	50,9	63,4	52,2	J00–J99
Nemoci trávicí soustavy	74,1	70,2	60,8	43,1	42,5	36,3	K00–K93
Vnější příčiny	118,2	100,7	91,7	57,1	36,1	35,5	V01–Y98
z toho: dopravní nehody	19,7	14,9	11,7	6,4	5,1	3,5	V01–V99
sebevraždy	28,8	25,5	24,5	5,8	4,4	5,5	X60–X84
Ostatní	105,8	120,0	182,4	77,9	86,0	134,3	Other
z toho: diabetes mellitus	19,8	28,3	47,9	18,0	22,4	36,8	in: E10–E14

Pozn. 1: ZN = zhoubný novotvar.

Pozn. 2: Standardizováno na nový evropský standard populace.

Note 2: The revised European Standard Population (2013 Eurostat edition) was used to calculate the standardised rates.

## ZAHRANIČNÍ MIGRACE

Saldo zahraniční migrace se po roce ztráty (–1,3 tis. v roce 2013) vrátilo do kladných čísel. V roce 2014 se ze zahraničí do ČR přistěhovalo 41 625 osob, opačným směrem změnilo své oficiální bydliště 19 964 osob. Bilance zahraničního stěhování tak skončila s přebytkem 21 661 obyvatel. Šlo o nejvyšší saldo od roku 2010.

V obou směrech zahraniční migrace převládaly osoby ve věku 15–34 let, u přistěhovalých výrazněji než u vystěhovalých. Také saldo zahraničního stěhování bylo z více než poloviny (13,2 tis.) naplněno migranty tohoto věku. Zastoupení dětské a seniorské složky v souboru stěhování bylo, stejně jako v předcházejících letech, ve srovnání s podílem v celkové populaci malé. Mezi migranty převažují muži nad ženami: v roce 2014

byl podíl mužů 56 %, a to jak mezi přistěhovalými, tak mezi vystěhovalými.

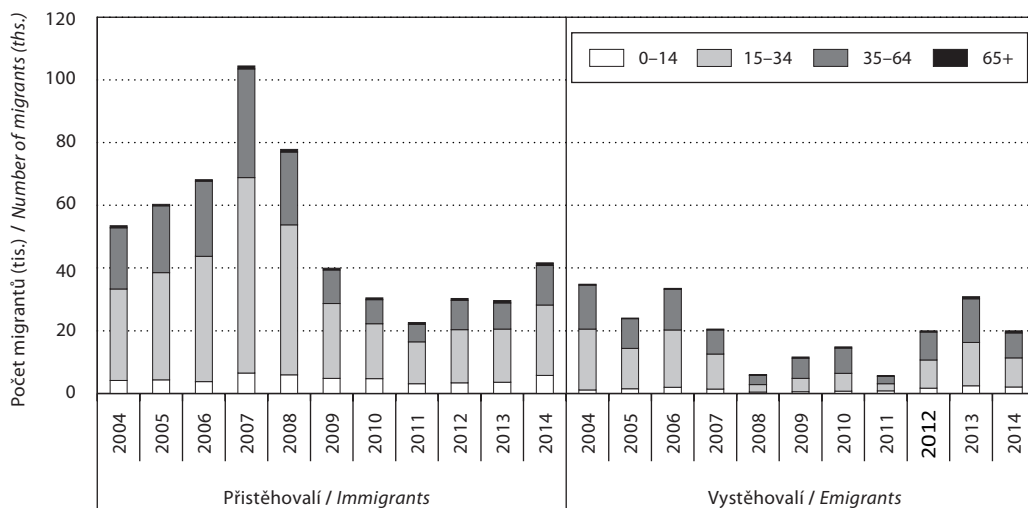
ČSÚ nemá informace o tom, ze kterého státu se osoba do ČR stěhuje, resp. do kterého se stěhuje. Bilanci zahraničního stěhování je tak možné členit pouze na základě státního občanství migrantů. V roce 2014 bylo saldo zahraničního stěhování nejvyšší o občany Slovenska, kterých se do ČR přistěhovalo o 5,6 tis. více, než se vystěhovalo. Druhé nejvyšší saldo patřilo občanům Ukrajiny (4,0 tis.), jejichž bilance byla v předešlých dvou letech záporná. Úbytek 9,0 tis. občanů Ukrajiny v letech 2012–2013 však byl důsledkem vysokých počtů vystěhovalých, pravděpodobně kompenzujících jejich nízký oficiální počet v letech 2008–2011. Třetí nejvyšší saldo zahraničního stěhování připadlo v roce 2014 občanům Ruska (3,1 tis.).

**Tab. 15: Zahraniční stěhování podle pohlaví a věku, 2004–2014**

International migration by sex and age, 2004–2014

Ukazatel	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Indicator
Přistěhovalí	53 453	39 973	30 515	22 590	30 298	29 579	41 625	Immigrants
z toho muži	34 385	23 057	16 561	12 440	17 054	16 467	23 115	– males
Vystěhovalí	34 818	11 629	14 867	5 701	20 005	30 876	19 964	Emigrants
z toho muži	24 284	8 525	11 029	3 109	11 901	18 040	11 238	– males
Objem stěhování	88 271	51 602	45 382	28 291	50 303	60 455	61 589	Volume of migration
Saldo migrace	18 635	28 344	15 648	16 889	10 293	–1 297	21 661	Net migration
v tom ve věku: 0–14 let	3 033	4 278	3 992	2 214	1 754	1 190	3 685	at the age: 0–14
15–34 let	9 678	19 599	11 889	11 166	7 932	3 036	13 197	15–34
35–64 let	5 498	4 239	–403	3 191	420	–5 528	4 571	35–64
65+ let	426	228	170	318	187	5	208	65+

**Graf 8: Přistěhovalí a vystěhovalí podle věku, 2004–2014** | Immigrants and emigrants by age, 2004–2014



**Tab. 16: Saldo zahraničního stěhování podle státního občanství\*, 2004–2014**

Net migration by citizenship\*, 2004–2014

Státní občanství	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Citizenship
Slovensko	–6 078	1 442	–1 338	3 389	3 959	4 841	5 574	Slovakia
Ukrajina	11 357	8 051	3 432	1 889	–1 814	–7 221	3 957	Ukraine
Rusko	1 316	4 106	3 670	2 123	1 566	–181	3 105	Russia
Německo	657	173	364	972	1 050	1 299	1 396	Germany
Bulharsko	260	440	524	464	703	872	1 023	Bulgaria
Spojené státy	158	2 454	1 673	1 311	765	102	225	United States
Vietnam	3 687	2 269	1 386	655	–92	–1 185	–154	Vietnam
ČR	1 615	–505	83	–1 316	–1 640	–1 988	–775	Czech Republic

Pozn. : \*) Státní občanství, která se v období 2004–2014 vyskytovala mezi třemi s nejvyšším saldem.

Note : \*) Citizenships whose net migration figures were among the top three in 2004–2014.

## ROMAN KURKIN

je absolventem magisterského a studentem doktorského oboru demografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 2009 pracuje na Českém statistickém úřadě, kde se podílel na přípravě a zpracování Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Na oddělení demografické statistiky pracuje od roku 2014. Věnuje se zejména analýze plodnosti, regionálním rozdílům demografických procesů a aplikované demografii.

## MICHAELA NĚMEČKOVÁ

vystudovala v magisterském studiu demografii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 2007 pracuje v oddělení demografické statistiky Českého statistického úřadu, kde se věnuje zejména analýze demografického vývoje, oblasti metodiky a populačním projekcím.

---

### SUMMARY

A population increase of 25,900 was observed in the Czech Republic in 2014 after a decrease in the preceding year. This growth was a consequence of positive natural change (4,200) and net migration (21,700). The population size of the Czech Republic was 10,538,300 as of 31 December 2014. The highest level of net migration in 2014 was observed among Slovak, Ukrainian, and Russian nationals. By contrast, the lowest level was among Czech nationals. The share of the population aged 65 and over increased (from 17.4% to 17.8%) and there was also a slight increase in the share of children aged 0–14 (from 15.0% to 15.2%) in 2014. A decrease was recorded in the share of the population aged 15–64 (from 67.6% to 67.0%). The decreasing trend in the number of married and widowed people continued. In contrast, the number of single and divorced people increased. Marriages were more common than in the previous year (45,600 versus 43,500). The total first marriage rate also increased to 53.1% of single men and 60.8% of single women. These figures indicate what share of single men or women would marry before reaching the 50-year age threshold. The mean age at first marriage remained on the same level as in 2013 (32.3 for men and 29.8 for women). The absolute number of divorces (26,800)

and the intensity of divorces expressed as the total divorce rate (46.7%) decreased in 2014, as did the share of divorces with minors (56.8%). For the first time since 2008, the number of live-born children increased (109,900 in 2014) and as a result the total fertility rate increased to 1.53 children per woman. After years of an increasing mean age of mothers at childbirth, in 2014 the figure remained steady at 29.9 years and at 28.1 years for first-order births. The share of live births outside marriage continued to rise – it was 46.7% and 57.3% for first-order live births. The total number of abortions decreased to 37,000, despite an increase in the number of spontaneous abortions (13,900). However, the number of induced abortions, which has been decreasing for roughly a quarter of a century, decreased again to 21,900 in 2014. Also the total abortion rate went down to 0.51 abortions per woman. Mean age at abortion rose by 0.2 years to 30.3 years as a consequence of a rise in the mean age of both induced and spontaneous abortions. Mortality changed quite significantly because the number of deaths fell by 3,500 to 105,700. This led to a sharp rise in life expectancy by 0.6 years for both males and females to 75.8 years and 81.7 years, respectively.

---

# DŮSLEDKY STÁRNUTÍ POPULACE NA POTŘEBU SLUŽEB SOCIÁLNÍ PÉČE DO ROKU 2030<sup>1)</sup>

---

Ladislav Průša

---

THE IMPACT OF POPULATION AGEING ON THE NEED FOR SOCIAL CARE SERVICES  
TO 2030

## **Abstract**

Population Projection for the Czech Republic to the Year 2100 was published in 2013. The release of these projections provides an opportunity to formulate an idea of the impact population ageing will have on social services. This outlook is influenced by many factors, and all the factors that may have an impact on social policy need to be taken into account. Many of these factors are however very difficult to quantify; for instance, it is hard to predict how legislation on and concepts of social services may change in the future.

**Keywords:** Population Projection for the Czech Republic, social services,  
care benefit, projections on the need for social care services

*Demografie*, 2015, 57: 231–244

---

## 1. ÚVOD

V roce 2013 byla publikována Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100. Tato skutečnost je příležitostí k tomu aktualizovat dopady, které může mít očekávaný vývoj počtu obyvatel m.j. i na všechny sociální systémy. Zatímco dopady do oblasti důchodového pojištění jsou zejména v posledním období dlouhodobě diskutovány v rámci tzv. odborné důchodové komise a jejich kvantifikace je otázkou především standardních pojistně matematických propočtů, o dopadech stárnutí populace na oblast sociálních služeb se diskutuje pouze okrajově a žádné komplexní studie, které by kvantifikovaly dopad stárnutí populace na potřebu sociálních služeb v naší zemi, doposud nebyly zpracovány.

Je zřejmé, že zpracování této prognózy je determinováno působením mnoha faktorů – je nutné mít ohled na všechny faktory ovlivňující rozsah potřeby

sociálních služeb, opomenout nelze stěžejní koncepční materiály charakterizující žádoucí strategické změny v této oblasti. Přitom je třeba mít na zřeteli, že působení řady faktorů je velmi obtížné kvantifikovat, velmi obtížně lze predikovat možné změny právního stavu a filosofických koncepcí a přístupů k poskytování sociálních služeb.

V tomto smyslu je tento příspěvek rozdělen celkem do tří částí.

V první části je věnována pozornost charakteristice hlavních výsledků projekce obyvatelstva ČR do roku 2100, kterou v roce 2013 publikoval Český statistický úřad.

Druhá část je zaměřena na působení příspěvku na péči na vývoj sociálních služeb. V tomto smyslu se příspěvek zabývá dvěma stěžejními otázkami – jednak podílu této dávky na financování sociálních služeb a jednak na analýzu struktury příjemců této

---

1) Příspěvek byl zpracován za přispění dlouhodobé institucionální podpory výzkumných aktivit ze strany Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze

sociální dávky v závislosti na pohlaví, věku příjemce a formě poskytované sociální služby.

V poslední části je na základě charakteristik, ovlivňujících potřebu sociálních služeb, zpracována projekce potřeby služeb sociální péče, jejímž východiskem je vývoj struktury příjemců příspěvku na péči podle jednotlivých stupňů závislosti podle údajů z informačního systému o příspěvku na péči v letech 2007–2009. Použití data za delší časové období nebylo možné, neboť v roce 2010 došlo k přehodnocení míry závislosti u těch příjemců příspěvku na péči, kteří na ni získali nárok v rámci přechodných ustanovení zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v roce 2011 došlo ke změně kritérií pro hodnocení míry závislosti a v letech 2012–2013 se tato data vzhledem ke změně správce informačního systému na MPSV nesledovala. S ohledem na legislativní změny realizované v uplynulém období bude alespoň krátká časová řada o vývoji podílu příjemců příspěvku na péči na celkovém počtu osob v závislosti na pohlaví, věku a míře závislosti za roky 2014–2016 k dispozici cca v polovině roku 2017 (pokud do té doby však nebudou realizovány žádné výrazné úpravy podmínek nároku na tuto sociální dávku).

## 1. CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH VÝSLEDKŮ PROJEKCE OBYVATELSTVA ČR DO ROKU 2100

Projekce obyvatelstva byla – tak jako poslední projekce z roku 2009 – zpracována ve třech variantách – v nízké, ve střední a ve vysoké. Pro další propočty bude využívána střední varianta projekce, která je považována a prezentována jako nejpravděpodobnější. Cílem projekce je nastínit hlavní směry očekávaného budoucího populačního vývoje v naší zemi a ukázat na změny ve věkovém složení obyvatelstva.

Vzhledem k tomu, že pro odhad potřeby služeb sociální péče je nezbytné věnovat pozornost především vývoji počtu osob v poproduktivním věku, bude zvláštní pozornost věnována charakteristikám bezprostředně ovlivňujícím vývoj počtu osob v této věkové skupině.

Celkový počet obyvatelstva by se podle této varianty projekce měl již od roku 2019 trvale snižovat, v roce 2100 (1. 1.) by měl klesnout až na úroveň 7 712 tis. osob, přičemž počet osob starších 65 let by se měl až do roku 2057 trvale zvyšovat až na úroveň 3 219 tis. osob a následně by se měl až do konce sledovaného období snižovat. Podrobnější údaje jsou zřejmé v tabulce 1.

**Tab. 1: Vývoj počtu obyvatel a vybraných seniorských kategorií k 1. 1. 2100 (střední varianta)** | The trend in population size and the share of selected categories of seniors in the total population to 1. 1. 2100 (medium variant)

Rok / Year	Počet obyvatel Population			Podíl osob starších na celkovém počtu obyvatel Share of the people out of the total population	
	celkem total	65+	80+	nad 65 let aged over 65	nad 80 let aged over 80
2015	10 529 752	1 882 437	420 342	17,88	3,99
2020	10 532 373	2 156 103	455 637	20,47	4,33
2025	10 489 610	2 341 367	574 363	22,32	5,48
2030	10 396 701	2 483 876	767 242	23,89	7,38
2035	10 268 080	2 609 787	928 507	25,42	9,04
2040	10 126 418	2 819 163	996 211	27,84	9,84
2045	9 977 357	3 064 334	1 027 600	30,71	10,3
2050	9 812 872	3 158 657	1 070 432	32,19	10,91
2055	9 621 867	3 210 881	1 216 391	33,37	12,64
2060	9 388 273	3 191 317	1 388 622	33,99	14,79
2065	9 118 749	3 020 458	1 406 687	33,12	15,43
2070	8 836 298	2 844 521	1 370 219	32,19	15,51
2075	8 573 544	2 771 048	1 299 740	32,32	15,16
2080	8 348 483	2 719 090	1 165 482	32,57	13,96
2085	8 157 697	2 668 240	1 090 265	32,71	13,36
2090	7 994 692	2 620 404	1 130 656	32,78	14,14
2095	7 851 456	2 566 036	1 176 371	32,68	14,98
2100	7 712 096	2 508 879	1 185 099	32,53	15,37

Zdroj: Český statistický úřad, 2013.

Source: Czech Statistical Office, 2013.

Z hlediska prognózy potřeby služeb sociální péče je – vzhledem k aktuálním problémům zajištění péče o osoby v poproduktivním věku a o zdravotně handicapované osoby (Průša, 2013) – nutno podrobněji zmapovat změny ve věkové struktuře populace zejména do roku 2030. Tyto trendy jsou znázorněny na grafu 1.

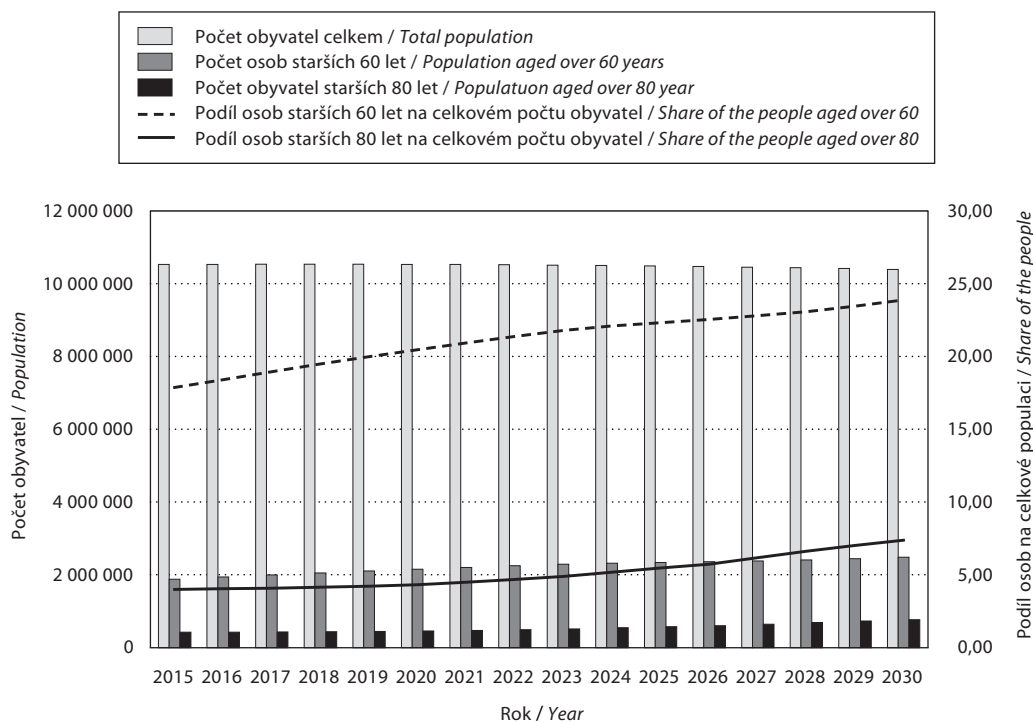
Údaje svědčí o tom, že počet osob, které budou v následujícím období odkázáni na pomoc druhé osoby, se bude v následujícím období výrazně zvyšovat. To je způsobeno skutečností, že v současné době vstupují do věkové skupiny osob starších 65 let lidé narození po skončení 2. světové války. Toto je potřeba mít na zřeteli především proto, že tito lidé se budou kolem roku 2030 dožívat 80 let a podle současných poznatků lze očekávat, že budou vyžadovat takový rozsah péče, na jehož zajištění není naše společnost v současné době připravena.

## 2. VYUŽÍVÁNÍ PŘÍSPĚVKU NA PĚČI K ZABEZPEČENÍ SLUŽEB SOCIÁLNÍ PĚČE A MOŽNOSTI JEHO VYUŽÍVÁNÍ PRO PROGNÓZOVÁNÍ

Náklady na sociální služby se dlouhodobě zvyšují, přičemž z hlediska struktury jednotlivých zdrojů zaujímá nejvýznamnější podíl příspěvek na péči, v uplynulých letech se podíl na celkovém krytí výdajů na sociální služby v průměru cca 43,7 % (viz tab. 2).

Příspěvek na péči představuje nový nástroj financování sociálních služeb, který je uplatňován i v řadě evropských zemí, např. v Německu (Hauschild, 1998) nebo v Rakousku (Rudda – Marschitz, 2006). Cílem zavedení této nové sociální dávky mělo být přispět k potřebným, žádoucím a očekávaným změnám v této oblasti. Příspěvek na péči je podle platné právní úpravy poskytován ve čtyřech stupních závislosti

**Graf 1: Vývoj počtu obyvatel a vybraných seniorských kategorií do roku 2030 (střední varianta)** | The trend in population size and the share of selected categories of seniors in the total population to 2030 (medium variant)



Zdroj: Český statistický úřad, 2013.  
Source: Czech Statistical Office, 2013.

Tab. 2: Vývoj výdajů na sociální služby v letech 2007–2013 (v mil. Kč)

Expenditures on social services in 2007–2013 (in millions of CZK)

Rok / Year	Výdaje na sociální služby (mil. Kč) Expenditures on social services (CZK millions)	z toho / of which:	
		příspěvek na péči care allowance	Podíl příspěvku na péči na celkových výdajích na sociální služby (v %) Care allowance as a percentage of total expenditures on social services
2007	33 476	14 608	43,64
2008	40 140	18 252	45,47
2009	43 013	18 697	43,47
2010	43 630	19 599	44,92
2011	43 089	18 084	41,97
2012	43 205	18 391	42,57
2013	45 599	19 957	43,77

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008, ..., 2014.

Source: Ministry of Labour and Social Affairs, 2008, ..., 2014.

osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při péči o sebe a při zajištění vlastní soběstačnosti. Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto základní životní potřeby:

- mobilita,
- orientace,
- komunikace,
- stravování,
- oblékání a obouvání,
- tělesná hygiena,
- výkon fyziologické potřeby,
- péče o zdraví,
- osobní aktivity,
- péče o domácnost (nehodnotí se o osob do 18 let věku).

Při hodnocení schopnosti zvládat základní životní potřeby se hodnotí funkční dopad dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu na schopnost zvládat základní životní potřeby. Pro uznání závislosti v příslušné základní životní potřebě musí existovat příčinná souvislost mezi poruchou funkčních schopností z důvodu nepříznivého zdravotního stavu a pozbytím schopnosti zvládat základní životní potřebu v přijatelném standardu. Funkční schopnosti se hodnotí s využíváním zachovaných potenciálů a kompetencí fyzické osoby a využíváním běžně dostupných pomůcek, prostředků, předmětů denní potřeby nebo vybavení v domácnosti,

veřejných prostor nebo s využitím zdravotnického prostředku (Vostatek a kol., 2013).

Osoba do 18 let věku se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby:

- ve stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři základní životní potřeby,
- ve stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat čtyři nebo pět základních životních potřeb,
- ve stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat šest nebo sedm základních životních potřeb,
- ve stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat osm nebo devět základních životních potřeb,

a vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby.

Osoba, která je starší 18 let, se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby:

- ve stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři nebo čtyři základní životní potřeby,



**Tab. 3: Výše příspěvku na péči (Kč měsíčně)**

The amount of the care allowance (CZK per month)

Stupeň závislosti Level of dependence	Pro osobu do 18 let věku For a person under 18 years of age	Pro osobu starší 18 let For a person 18 years or older
I. / 1.	3 000 Kč	800 Kč
II. / 2.	6 000 Kč	4 000 Kč
III. / 3.	9 000 Kč	8 000 Kč
IV. / 4.	12 000 Kč	12 000 Kč

Zdroj / Source: Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

- ve stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat pět nebo šest základních životních potřeb,
  - ve stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat sedm nebo osm základních životních potřeb,
  - ve stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat devět nebo deset základních životních potřeb,
- a vyžaduje každodenní pomoc, dohled nebo péči jiné fyzické osoby.

Současná výše příspěvku na péči je uvedena v tabulce 3.

V souvislosti s přípravou zákona o sociálních službách se předpokládalo, že příspěvek na péči by mělo pobírat cca 175 tis. osob a náklady na jeho výplatu by měly činit cca 8 mld. Kč (MPSV, 2005). Skutečný počet příjemců této dávky i náklady na její výplatu jsou však po celou dobu její výplaty výrazně vyšší než se

původně očekávalo. Z údajů informačního systému o příspěvku na péči vyplývá, že v prosinci 2007 pobíralo příspěvek na péči celkem cca 256 tis. osob, v prosinci 2014 to bylo již 331 tis. klientů (Průša, 2015).

Z těchto údajů je zřejmé, že v prosinci 2014 v porovnání s prosincem 2007:

- klesl podíl příjemců příspěvku na péči v I. stupni závislosti o 10,2 p. b. (ze 42,9 % na 32,7 %) a ve II. stupni závislosti o 1,3 p. b. (ze 33,8 % na 32,5 %),
- vzrostl podíl příjemců příspěvku na péči ve III. stupni závislosti o 6,5 p. b. (z 15,5 % na 22,0 %) a ve IV. stupni závislosti rovněž o 5,0 p. b. (z 7,7 % na 12,7 %).

Klíčovým faktorem ovlivňujícím tyto změny ve struktuře příjemců příspěvku na péči je – vedle absolutního nárůstu počtu příjemců této sociální dávky (+ 75,2 tis. osob) – nutno spatřovat ve snížení výše příspěvku na péči v I. stupni závislosti z 2 000 Kč na 800 Kč, ke kterému došlo od 1. ledna 2011 v souvislosti s přijetím zákona č. 347/2009 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými

**Tab. 4: Struktura příjemců příspěvku na péči v prosinci 2007 a 2014**

The structure of care allowance recipients in December 2007 and 2014

Příspěvek na péči Care allowance	2007		2014	
	absolutně (tis.) absolutely (thous.)	relativně (%) relative (%)	absolutně (tis.) absolutely (thous.)	relativně (%) relative (%)
I. stupeň / level 1	109,8	42,9	108,4	32,7
II. stupeň / level 2	86,5	33,8	107,7	32,5
III. stupeň / level 3	39,7	15,5	72,9	22,0
IV. stupeň / level 4	19,7	7,7	42,0	12,7
Celkem / Total	255,8	100,0	331,0	100,0

Zdroj: Interní data MPSV.

Source: Internal data of MPSV.

opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí. V důsledku tohoto opatření došlo k absolutnímu poklesu příjemců této sociální dávky v tomto stupni závislosti, neboť řada potenciálních příjemců, kteří by mohli event. splnit podmínky nároku, o tuto dávku v důsledku její relativně nízké úrovně (např. vzhledem k výši svého starobního důchodu) ani nežadají (Průša – Víšek, 2013).

Z hlediska zpracování prognózy vývoje potřeby služeb sociální péče o osoby starší 65 let poskytují jedny z nejreprezentativnějších údajů data o vývoji podílu příjemců příspěvku na péči v jednotlivých stupních závislosti na celkovém počtu osob dané věkové kategorie v členění podle pohlaví v pětiletých věkových intervalech (viz tab. 5).

Z těchto údajů je např. zřejmé, že:

- ve všech věkových skupinách a u obou pohlaví dochází ve III. a IV. stupni závislosti k růstu podílu osob pobírajících příspěvek na péči na celkovém počtu osob v této věkové skupině,
- u osob ve věkových skupinách nad 75 let je míra závislosti žen vyšší než u mužů, nejvyšší rozdíl

je ve IV. stupni závislosti ve věkové skupině nad 90 let, kdy v roce 2010 byla míra závislosti žen o 11,4 p. b. vyšší než u mužů,

- tyto rozdíly mezi oběma pohlavími se od roku 2007 pravidelně zvyšují.

Další zajímavé informace lze zjistit při zmapování změn ve struktuře příjemců příspěvku na péči v závislosti na věku, míře závislosti a typu poskytované služby sociální péče (viz tab. 6).

Z těchto údajů je zřejmé, že:

- ve sledovaném období rostl počet příjemců příspěvku na péči ve všech typech služeb sociální péče, přičemž nejvýznamnější nárůst lze zaznamenat u nově definovaných typů služeb (odlehčovací služby, sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních, domovy se zvláštním režimem) a u služeb, které mají tradiční charakter (domovy pro seniory, pečovatelská služba),
- u příjemců příspěvku v I. stupni závislosti v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem dochází po nárůstu jejich počtu v roce 2008, v roce 2009 k jejich poklesu na úroveň roku 2007

**Tab. 5: Vývoj podílu příjemců příspěvku na péči na celkovém počtu osob dané věkové skupiny v závislosti na pohlaví, věku a míře závislosti v letech 2007–2010** | The share of care allowance recipients in an age group

out of the total number of people in that age group by gender, age and dependency rate in 2007–2010

	2007				2008				2009				2010			
	I.	I.	I.	I.	II.	II.	II.	II.	III.	III.	III.	III.	IV.	IV.	IV.	IV.
příspěvek na péči – stupeň závislosti / care allowance – level of dependence																
Muži / Man	I.	I.	I.	I.	II.	II.	II.	II.	III.	III.	III.	III.	IV.	IV.	IV.	IV.
65–69	1,31	1,34	1,22	1,20	1,19	1,27	1,21	1,20	0,39	0,58	0,72	0,75	0,20	0,32	0,34	0,35
70–74	2,04	2,08	1,92	1,87	1,83	1,92	1,82	1,84	0,65	0,93	1,10	1,10	0,35	0,52	0,59	0,61
75–79	3,75	3,75	3,49	3,37	3,04	3,28	3,20	3,06	1,08	1,59	1,87	1,98	0,58	0,93	1,02	1,02
80–84	8,90	8,82	7,82	7,41	6,20	6,33	5,83	6,00	2,01	3,07	3,78	3,67	1,08	1,69	1,74	1,85
85–89	15,25	15,66	14,62	12,40	10,99	11,46	10,73	8,95	3,50	5,19	6,50	5,76	1,96	2,96	3,20	2,82
90+	21,13	19,75	17,20	26,15	20,73	20,04	17,36	25,88	6,89	10,63	14,37	18,33	4,29	6,78	7,58	9,61
Ženy / Women	I.	I.	I.	I.	II.	II.	II.	II.	III.	III.	III.	III.	IV.	IV.	IV.	IV.
65–69	1,63	1,77	1,66	1,56	1,05	1,14	1,08	1,08	0,34	0,46	0,55	0,56	0,15	0,23	0,26	0,27
70–74	3,65	3,84	3,50	3,32	2,07	2,21	2,09	2,07	0,60	0,86	1,12	1,09	0,33	0,54	0,57	0,61
75–79	7,75	8,29	7,86	7,63	4,64	4,89	4,63	4,60	1,35	1,98	2,57	2,54	0,77	1,20	1,32	1,38
80–84	16,65	17,03	15,88	15,38	10,11	10,50	9,77	9,83	2,96	4,30	5,54	5,54	1,84	2,90	3,19	3,34
85–89	23,62	23,36	21,77	18,91	17,20	17,34	16,15	14,11	5,81	7,97	10,42	9,26	3,73	5,98	6,93	5,91
90+	23,71	21,72	19,11	20,37	27,05	24,51	21,50	21,84	11,12	14,93	19,11	26,32	8,64	14,25	15,88	20,98

Zdroj / Source: Jeřábková, V. – Průša, L., 2013.

**Tab. 6: Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči podle míry závislosti a druhu poskytovaných služeb v prosinci 2007 a 2010** | The number of care allowance recipients by dependency rate and type of service in December 2007 and 2010

	Příspěvek na péči / Care allowance									
	CDS		DSt		DOZP		DS		DZR	
	2007	2010	2007	2010	2007	2010	2007	2010	2007	2010
I. stupeň / level 1	63	121	201	384	2 918	1 866	7 846	7 897	663	956
II. stupeň / level 2	104	137	462	588	4 002	3 792	7 590	8 896	1 156	1 717
III. stupeň / level 3	55	139	240	636	1 967	3 591	3 445	7 610	430	1 819
IV. stupeň / level 4	32	86	157	544	2 066	4 331	2 639	7 513	364	1 956
Celkem / Total	254	483	1 060	2 152	10 953	13 580	21 520	31 916	2 613	6 448
	ChB		OS		PS		SSZZ		TSt	
	2007	2010	2007	2010	2007	2010	2007	2010	2007	2010
I. stupeň / level 1	247	581	92	213	6 835	11 970	51	213	54	70
II. stupeň / level 2	132	393	103	276	3 181	6 990	65	270	128	165
III. stupeň / level 3	21	143	93	321	904	3 262	52	345	61	171
IV. stupeň / level 4	6	51	62	351	416	1 585	57	412	70	162
Celkem / Total	406	1 168	350	1 161	11 336	23 807	225	1 240	313	568

**Pozn. / Notes:** CDS = centrum denních služeb/daily services centres, DSt = denní stacionáře/day-care centres for seniors, DOZP = domovy pro osoby se zdravotním postižením/homes for persons with disabilities, DS = domovy pro seniory/seniors' homes, DZR = domovy se zvláštním režimem/homes with special care services, ChB = chráněné bydlení/protected housing, OS = respitná péče, PS = pečovatelská služba/care service, SSZZ = sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních/social services in health facilities, TSt = týdenní stacionáře/week-care centers.

Ostatní klienti, kteří pobírali příspěvek na péči, nevyužívaly žádné služby od registrovaných poskytovatelů sociálních služeb, potřebnou péči jim zajišťovali např. rodinní příslušníci nebo jiné blízké osoby nebo využívali příspěvek na péči ke zvýšení svých příjmů (Tomeš, 2015).

Other clients who collected care allowances did not use any services from registered providers of social services. They obtained the care they required from, for example, family members or other persons close to them, or they used the care allowance to increase their income (Tomeš, 2015).

**Zdroj / Source:** Jeřábková, V. – Průša, L., 2013.

v domovech pro seniory a v domovech pro osoby se zdravotním postižením jejich počet soustavně klesá, naopak prakticky ve všech typech ambulantních a terénních služeb počet příjemců příspěvku v tomto stupni závislosti soustavně roste,

- u příjemců příspěvku ve IV. stupni závislosti dochází po celé sledované období k nárůstu počtu ve všech typech služeb sociální péče.

Tyto změny však nelze vysvětlovat změnami ve zdravotním stavu populace. Jedná se o přirozené tendence, které doprovázejí zavedení každého nového systému (Průša a kol., 2011):

- klienti, jimž byl v rámci přijetí přechodných ustanovení zákona o sociálních službách automaticky přiznán příspěvek v nižším stupni, žádají o posouzení své sociální situace podle nově stanovených podmínek, a tedy i o přiznání příspěvku na péči ve vyšším stupni,

- počet příjemců příspěvků ve IV. stupni roste díky tomu, že o přiznání příspěvku v této výši je nutno rozhodnout v rámci běžného řízení, neboť automaticky ze zákona v rámci přechodných ustanovení dávku v tomto stupni závislosti nikdy nezískal,
- u registrovaných poskytovatelů sociálních služeb se projevuje ekonomický tlak, který na ně vyvíjí jak jejich zřizovatelé, tak i samotná konstrukce systému financování sociálních služeb (závislost poskytovatelů sociálních služeb na přiznání dotací ze státního rozpočtu, tzv. „cenové regulace“ výše úhrad za poskytované služby a naprosto nedostatečné financování indikované a poskytnuté ošetřovatelské a rehabilitační péče ze systému veřejného zdravotního pojištění (Průša a kol., 2009) je vede k tomu, že při poskytování sociálních služeb „favorizují“ klienty s vyšším stupněm příspěvku na péči a těm, jimž služby již poskytují, doporučují, aby si

požádali o přiznání příspěvku na péči ve vyšším stupni, resp. sami jim tuto žádost pomohou podat),

- začínají se projevovat i rostoucí znalosti marketingových strategií v této oblasti (Molek, 2009).

### 3. PROJEKCE POTŘEBY SLUŽEB SOCIÁLNÍ PÉČE

#### 3.1 *Determinanty projekce potřeby služeb sociální péče*

Tak jako charakter sociální politiky, tak i rozsah potřeby sociálních služeb ovlivňují čtyři základní faktory:

- demografický vývoj,
- sociálně ekonomické faktory,
- společensko-politické determinanty,
- mezinárodní aspekty (Průša, 1996).

Z tohoto pohledu je nezbytné při zpracování projekce potřeby služeb sociální péče mít na zřeteli především tyto skutečnosti:

- stárnutí populace a důsledky, které tento trend doprovázejí (z pohledu sociálních služeb se prodlužuje období života, v němž je člověk závislý na pomoci jiné osoby),
- přenašání standardu života v produktivním věku i do období, kdy je člověk postupně stále více závislý na pomoci jiné osoby a z toho vyplývající rostoucí nákladnost poskytované péče,
- transformace pobytových sociálních služeb (MPSV, 2007) a jejich humanizace,
- pojetí sociálních služeb jako služeb obecného zájmu (Služby, 2007),
- hledání optimální varianty zabezpečení sociálních potřeb jak z humánního, tak technického, technologického a tedy i ekonomického pohledu,
- postupně stále širší propojování a koordinace sociálních a zdravotních služeb na regionální úrovni.

Opomenout však nelze ani působení dalších faktorů, z nichž působení některých je velmi obtížné kvantifikovat, a proto k nim nebylo přihlíženo. V tomto smyslu se jedná např. o:

- změny zdravotního stavu obyvatelstva,
- vývoj epidemiologické situace,
- možné změny v organizaci struktury péče o staré a zdravotně postižené občany (např. transformace domovů pro seniory v ošetrovatelské ústavy a jejich event. převedení do rezortu zdravotnictví).

Projekce potřeby služeb sociální péče vychází ze stávajícího právního stavu, přestože lze očekávat, že v následujícím období v zájmu zefektivnění celého systému poskytování a financování sociálních služeb dojde k výrazným změnám v systému hodnocení míry závislosti seniorů a zdravotně handicapovaných osob (např. větší diferenciací potřeby péče) a systému financování sociálních služeb (v tomto smyslu se jedná především o zrušení maximální výše úhrad klienta za poskytované sociální služby a tím o odstranění závislosti poskytovatelů služeb sociální péče na poskytovaných dotacích ze státního rozpočtu). Tato skutečnost může přispět k vytvoření potřebného prostoru pro rozvoj všech forem poskytovaných terénních, ambulantních i pobytových služeb sociální péče.

Nedílnou součástí celého procesu rozvoje sociálních služeb v následujícím období jako důsledku demografických trendů je potřeba zajištění potřebného odborně vzdělaného personálu jednotlivých poskytovatelů zejména při zajišťování přímé obslužné péče.

#### 3.2 *Využití regresní analýzy na základě vyhodnocení vývoje podílu osob pobírajících příspěvek na péči podle pohlaví, věku a míry závislosti v letech 2007–2009*

Analýza struktury příjemců příspěvku na péči v závislosti na věku příjemce dávky, pohlaví a míře závislosti za prosinec 2007–2009 (Jeřábková – Průša, 2013) umožňuje s využitím regresní analýzy zpracovat odhad vývoje podílu počtu příjemců příspěvku na péči v závislosti na věku, pohlaví a stupni přiznaného příspěvku na péči na celkovém počtu osob podle pohlaví a věku do roku 2030. Míra spolehlivosti tohoto odhadu je pro seniorské věkové skupiny velmi vysoká, v nejvyšších věkových skupinách a vyšších stupních závislosti přesahuje 95 %.

Pro analýzu byl zvolen model logaritmické regrese, který vcelku dobře odpovídá zvoleným vstupním hodnotám, neboť v blízkém časovém horizontu se vývoj mění rychleji než v dlouhém, kdy má naopak tendenci se ustalovat.

Základní tvar rovnice logaritmické regrese lze zapsat takto:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 \ln(X),$$

kde  $\beta_0$  je konstantou a  $\beta_1$  je směrnici regresního modelu.

**Tab. 7: Odhad vývoje podílu příjemců příspěvku na péči na celkovém počtu osob v závislosti na pohlaví, věku a míře závislosti v letech 2015–2030** | Forecasted trends in the proportion of care allowance recipients out of the total number of people in a given age group by gender, age and dependency rate in years 2015–2030

	Muži / Men				Ženy / Women			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
I. stupeň závislosti / level 1 dependence								
65–69	1,18	1,15	1,13	1,12	1,76	1,78	1,79	1,81
70–74	1,87	1,83	1,80	1,78	3,52	3,48	3,45	3,43
75–79	3,33	3,23	3,17	3,12	8,24	8,32	8,37	8,41
80–84	7,09	6,70	6,42	6,22	15,61	15,36	15,19	15,06
85–89	14,46	14,26	14,12	14,02	20,45	19,77	19,29	18,93
90+	13,91	12,41	11,37	10,57	15,04	13,25	12,02	11,07
II. stupeň závislosti / level 2 dependence								
65–69	1,27	1,28	1,29	1,30	1,15	1,17	1,18	1,19
70–74	1,87	1,87	1,87	1,87	2,18	2,20	2,21	2,22
75–79	3,44	3,51	3,57	3,60	4,77	4,78	4,79	4,80
80–84	5,67	5,55	5,46	5,40	9,78	9,68	9,62	9,57
85–89	10,84	10,78	10,74	10,70	15,57	15,20	14,95	14,75
90+	14,83	13,57	12,70	12,04	16,51	14,34	12,85	11,70
III. stupeň závislosti / level 3 dependence								
65–69	1,04	1,17	1,26	1,33	0,75	0,84	0,89	0,94
70–74	1,55	1,73	1,85	1,95	1,60	1,80	1,95	2,05
75–79	2,67	2,99	3,21	3,37	3,71	4,19	4,52	4,78
80–84	5,52	6,22	6,71	7,09	7,95	8,97	9,67	10,21
85–89	9,38	10,57	11,40	12,03	14,59	16,40	17,64	18,60
90+	21,28	24,22	26,25	27,81	26,38	29,51	31,68	33,33
IV. stupeň závislosti / level 4 dependence								
65–69	0,50	0,56	0,60	0,63	0,38	0,42	0,45	0,48
70–74	0,84	0,94	1,01	1,06	0,84	0,94	1,01	1,07
75–79	1,50	1,68	1,81	1,91	1,92	2,15	2,30	2,42
80–84	2,51	2,79	2,98	3,13	4,66	5,22	5,60	5,90
85–89	4,57	5,08	5,44	5,71	10,26	11,57	12,47	13,16
90+	11,11	12,46	13,40	14,11	23,73	26,71	28,77	30,35

Zdroj / Source: Vlastní výpočty / author's calculations.

Vstupní proměnnou je zde časový okamžik. Konkrétní hodnoty pro jednotlivé regresní rovnice zde nejsou podrobně uvedeny, neboť výpočty byly provedeny vždy zvlášť za muže a ženy, danou věkovou skupinu a zároveň také pro jednotlivé stupně závislosti. Lze tedy hovořit o 48 dílčích regresních modelech, z nichž každý odhadoval budoucí vývoj dané skupiny.

Pro ilustraci je zde uveden model pro muže ve věkové skupině 75–79 let ve III. stupni závislosti

$$Y = 1,0828 + 0,7209 \ln(X),$$

kde index determinace udávající míru variability proměnné Y, která je tímto modelem vysvětlena,

vyšel 0,99, neboli 99 % variability je vysvětleno danou rovnicí.

Budoucí vývoj byl odhadován na základě známých podílů ze zmíněného období 2007–2009. Díky takto krátkému období vstupních dat je tedy nutné brát predikované hodnoty jako hrubé odhady, zejména pokud se jedná o předpověď na relativně dlouhé období.

Při promítnutí uvedeného odhadu vývoje podílu příjemců příspěvku na péči do poslední demografické projekce obyvatelstva ČSÚ (střední varianta) lze očekávat následující vývoj počtu příjemců této sociální dávky (viz tab. 8):

**Tab. 8: Projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči v závislosti na míře závislosti u osob starších 65 let v letech 2015–2030** | Projected trend in the number of care allowance recipients by dependency rate among people over the age of 65 in 2015–2030

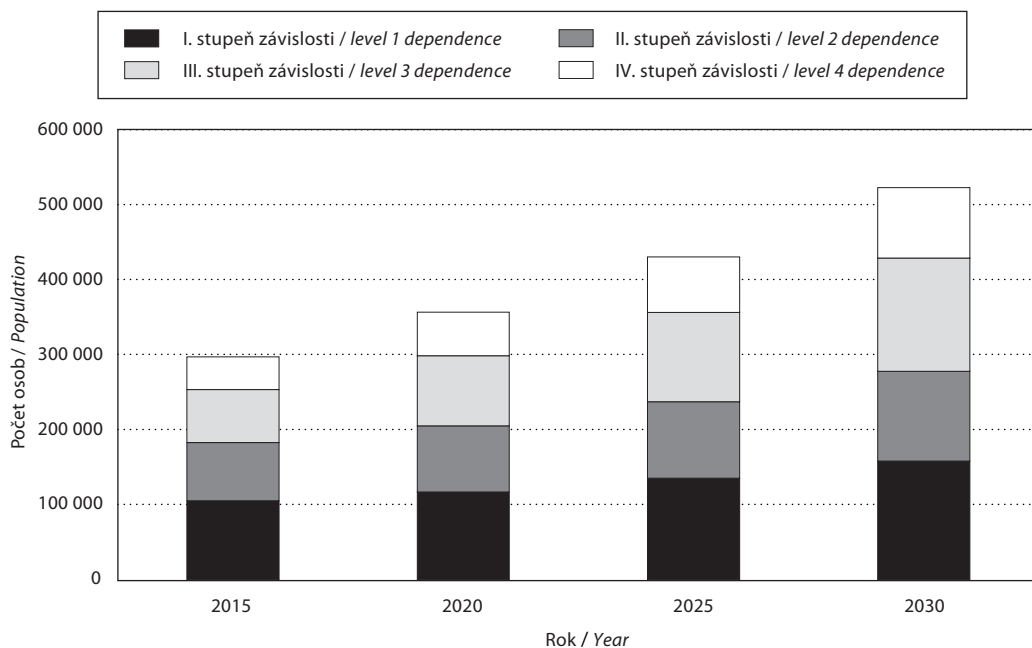
Věk / Age	2015	2020	2025	2030
I. stupeň závislosti / level 1 dependence				
65–69	10 037	10 124	9 083	8 769
70–74	13 495	16 702	16 855	15 157
75–79	19 336	25 517	32 586	33 723
80–84	29 540	28 394	38 175	49 503
85–89	24 582	26 232	27 121	38 666
90+	7 792	9 754	11 142	12 046
Celkem / Total	104 781	116 723	134 961	157 864
II. stupeň závislosti / level 2 dependence				
65–69	8 104	8 309	7 563	7 392
70–74	9 870	12 496	12 835	11 713
75–79	13 050	17 493	22 611	23 634
80–84	19 543	19 068	25 956	33 985
85–89	18 646	20 082	20 901	29 941
90+	8 496	10 584	12 053	13 005
Celkem / Total	77 709	88 032	101 919	119 669
III. stupeň závislosti / level 3 dependence				
65–69	5 946	6 753	6 553	6 709
70–74	7 605	10 773	11 878	11 409
75–79	10 138	15 172	20 969	23 017
80–84	16 658	18 618	27 668	38 588
85–89	17 162	21 151	23 979	36 535
90+	13 262	21 045	28 396	34 987
Celkem / Total	70 771	93 511	119 443	151 246
IV. stupeň závislosti / level 4 dependence				
65–69	2 906	3 299	3 198	3 270
70–74	4 063	5 731	6 304	6 048
75–79	5 395	8 034	11 076	12 143
80–84	9 154	10 099	14 869	20 604
85–89	11 241	13 764	15 525	23 529
90+	10 882	17 179	23 064	28 310
Celkem / Total	43 640	58 105	74 037	93 904

Zdroj / Source: Vlastní výpočty / author's calculations.

Z těchto údajů je zřejmé, že nárůst potřeby péče lze očekávat ve všech věkových skupinách osob starších 70 let, očekává se, že v roce 2030 bude příspěvek na péči pobírat cca 523 tis. osob starších 65 let (t.j. 1,8krát více než v roce 2015), přičemž nejvýznamnější nárůst lze očekávat u osob starších 90 let (očekává se, že v roce 2030 bude příspěvek na péči pobírat

cca 88,3 tis. osob v této věkové skupině, tj. cca 2,2krát více než v roce 2015). Z hlediska jednotlivých stupňů závislosti lze očekávat největší nárůst u příjemců příspěvku na péči ve IV. stupni závislosti, v roce 2030 by příspěvek na péči v tomto stupni závislosti mělo pobírat cca 94 tis. osob, tj. cca 2,2krát více než v roce 2015 (viz graf 2).

**Graf 2: Projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči podle stupně závislosti u osob starších 65 let v letech 2015–2030** | Projected trend in the number of care allowance recipients by the level of dependence among people over the age of 65 in 2015–2030



Zdroj / Source: Vlastní výpočty / author's calculations.

### 3.3 Důsledky projekce potřeby služeb sociální péče

Přestože v následujících letech lze očekávat «objektivizaci» struktury uživatelů jednotlivých – především pobytových – zařízení sociálních služeb, ukazují uvedené propočty, že stávající kapacity jednotlivých typů zařízení nebudou v roce 2030 dostatečné. V tomto smyslu je zřejmé, že rozvoj všech forem terénních, ambulantních i pobytových zařízení by se měl stát nedílnou součástí všech regionálních rozvojových plánů. Nezbytným předpokladem umožňujícím včas reagovat na změněnou demografickou situaci je zvýšení důrazu na analýzu změn v demografické situaci obyvatelstva v jednotlivých regionech.

Orientačně lze uvést, že:

- počet příjemců příspěvku na péči v I. stupni závislosti signalizuje, kolik osob bude pravděpodobně vyžadovat pomoc při zvládnání některého z úkonů pečovatelské služby ve vlastní domácnosti a to jak prostřednictvím registrovaných poskytovatelů sociálních služeb, tak i prostřednictvím rodinných

příslušníků nebo blízkých osob nebo kombinované péče,

- počet příjemců příspěvku na péči ve II. stupni závislosti signalizuje, kolik osob bude pravděpodobně vyžadovat intenzivnější pomoc při zvládnání více úkonů pečovatelské služby ve vlastní domácnosti, v chráněném bydlení, popř. v centru denních služeb nebo v denním stacionáři, popř. prostřednictvím rodinných příslušníků nebo blízkých osob nebo kombinované péče
- počet příjemců příspěvku na péči ve III. stupni závislosti signalizuje, kolik osob bude vyžadovat intenzivní, zpravidla celodenní komplexní péči v domovech pro seniory, v domovech se zvláštním režimem, v domovech pro osoby se zdravotním postižením nebo v týdenních stacionářích, v krajních případech i v chráněném bydlení nebo ve vlastních domácnostech, přičemž řada osob bude v těchto případech vyžadovat služby osobní asistence a k dispozici by měl být dostatečný rozsah odlehčovacích služeb,

– počet příjemců příspěvku na péči ve IV. stupni závislosti signalizuje, kolik osob bude vyžadovat intenzivní komplexní celodenní péči v pobytových zařízeních sociálních služeb (domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem), ve zdravotnických zařízeních (léčebny pro dlouhodobě nemocné, popř. na tzv. sociálních lůžkách ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče), pouze v minimálním rozsahu lze očekávat, že těmto osobám by byla poskytována péče v jiných typech zařízení, popř. v jejich domácnostech, v těchto případech však bude většina osob vyžadovat služby osobní asistence, domácí zdravotní péče, k dispozici bude potřeba rovněž dostatečný rozsah odlehčovacích služeb.

Konkrétní rozsah poskytování jednotlivých sociálních služeb je velmi obtížné blíže specifikovat, protože je odrazem působení celé řady faktorů determinujících jejich vývoj v jednotlivých regionech. V tomto smyslu je proto nezbytné v rámci přípravy střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb v jednotlivých městech a krajích velmi podrobně analyzovat všechny determinanty ovlivňující chování klientů a potencialních klientů o jednotlivých typech a formách sociálních služeb.

Nezbytným předpokladem rozvoje sociálních služeb je rovněž změna základních principů jejich financování. Stávající systém, který je založen na «cenové regulaci» maximální výše úhrad klienta za poskytované služby a na poskytování dotace ze strany jednotlivých krajů, rozvoj sociálních služeb nestimuluje. Pokud je maximální výše úhrad uživatele služby stanovena na takové úrovni, která neumožňuje uhradit průměrné celostátní náklady daného typu služby, je ex ante předjímana závislost poskytovatelů na příznání dotací, na které však není právní nárok, poskytovatel sociálních služeb je limitován v jejich rozvoji, protože nemá jistotu, že se tato skutečnost promítne v navýšení úrovně dotace. Je to o to závažnější, že poskytování dotací na sociální služby je v rozporu s legislativou EU, neboť sociální služby jsou chápány jakou službu obecného ekonomického zájmu a poskytování podpory ze strany veřejné správy ve formě tzv. vyrovnávacích plateb je limitováno splněním řady přesně definovaných podmínek (*Wildmannová – Průša, 2014*).

V souvislosti s otázkami financování sociálních služeb je rovněž často diskutována otázka vhodnosti zavedení systému pojištění na péči obdobně jako je tomu v Německu od roku 1995 (Pflegeversicherungssystem). Jakkoli v teoretické rovině lze s tímto námětem souhlasit, negativní zkušenosti s fungováním systému zdravotního pojištění v naší zemi (které jsou hlavním důvodem toho, že financování důchodů není doposud odděleno od státního rozpočtu) a trendy ve stárnutí populace, které se projevují očekávaným výrazným zvýšením počtu příjemců příspěvku na péči, hovoří pro zachování stávajícího systému financování přímo ze státního rozpočtu. Očekávaný další nárůst výdajů na výplatu této dávky je možno korigovat přijetím širokého spektra opatření v oblasti financování a poskytování sociálních služeb vč. opatření v souvisejících oblastech (*Průša a kol., 2010*). Vytvořením nového systému pojištění by se navíc zvýšila cena práce, která je již nyní v ČR relativně vysoká.

#### 4. ZÁVĚR

Nová demografická projekce, kterou zpracoval Český statistický úřad v roce 2013, umožňuje aktualizovat dopady vývoje obyvatelstva na všechny sociální systémy. V oblasti sociálních služeb je tato skutečnost o to aktuálnější, že očekávané změny ve struktuře obyvatelstva výrazným způsobem ovlivní potřebu péče o nejstarší věkové skupiny obyvatelstva, neboť v nejbližším období výrazným způsobem vzroste podíl osob starších 65 let na celkovém počtu obyvatelstva.

Stávající struktura služeb sociální péče není na uvedené změny připravena. Vybavenost jednotlivých regionů těmito službami je výrazně diferencována, chybějící kapacity pobytových služeb nejsou nahrazovány péčí v přirozeném domácím prostředí terénními službami. Rozsah těchto služeb je v mezinárodním srovnání velmi nízký, např. v porovnání s Rakouskem je podíl osob starších 65 let, kteří využívají terénní sociální služby, o cca 6,5 p. b. nižší (*Bednárik – Bodnárová, 2005*).

Provedené propočty identifikují nárůst potřeby péče ve všech věkových skupinách osob starších 70 let, očekává se, že v roce 2030 bude příspěvek na péči pobírat cca 529 tis. osob starších 65 let (t.j. 1,8krát více než v roce 2015), přičemž nejvýznamnější nárůst lze očekávat:



- ve IV. stupni závislosti (očekává se, že v roce 2030 bude příspěvek na péči v tomto stupni závislosti pobírat cca 96 tis. osob, tj. cca 2,2krát více než v roce 2015),
- u osob starších 90 let (očekává se, že v roce 2030 bude příspěvek na péči pobírat cca 88,6 tis. osob v této věkové skupině, tj. cca 2,2krát více než v roce 2015).

Tyto skutečnosti kladou zvýšenou pozornost na co nejefektivnější financování i poskytování sociálních služeb, zásadním způsobem je nutno přehodnotit stávající pravidla jejich financování, pozornost je nutno věnovat personálnímu zabezpečení potřebné péči.

Prognóza potřeby služeb sociální péče nemůže být jednorázovým statickým dokumentem, ale měla by se stát pravidelně se opakujícím projektem na všech stupních veřejné správy, neboť právě na úrovni jednotlivých měst a obcí je nutno aktuálně reagovat na měnící se podmínky a potřeby obyvatelstva. S politováním je však nutno konstatovat, že stávající metodické materiály ministerstva práce a sociálních věcí, které se zaměřují na otázky plánování sociálních služeb, věnují otázkám analýz demografického vývoje – jež představují nedílný základem těchto analýz – minimální pozornost.

## Literatura

- Bednárik, R. – Bodnárová, B. 2005. *Starnutie populacie – výzva na zmeny v službách pre starších ľudí*. Bratislava: Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2005. [online]. Dostupné z: <[http://www.sspr.gov.sk/texty/File/bulletin/bulletin\\_4.pdf](http://www.sspr.gov.sk/texty/File/bulletin/bulletin_4.pdf)>.
- Český statistický úřad. 2013. *Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100*. [online]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/projekce-obyvatelstva-ceske-republiky-do-roku-2100-n-fu4s64b8h4>>.
- Hauschild, R. 1998. *Die Erfahrungen mit dem deutschen Pflegeversicherungssystem*, přednáška na konferenci Soziale Sicherheit in Europe, Bad Boll.
- Jeřábková, V. – Průša, L. 2013. *Příspěvek na péči*. Praha: VÚPSV, 2013. ISBN 978-80-7416-145-2.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2005. *Návrh zákona o sociálních službách*. Praha: MPSV.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2007. *Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti*. Praha: MPSV.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2008, ..., 2014. *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení ve vývojových řadách a grafech*. Praha: MPSV.
- Molek, J. 2009. *Marketing sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, 2009. ISBN 978-80-7416-026-4.
- Průša, L. 1996. Sociální politika a determinanty jejího vývoje. *Sociální politika č. 1/1996*. ISSN 0049-0961.
- Průša, L. 2013. *Ekonomická efektivita zajišťování péče o příjemce příspěvku na péči*. Praha: VÚPSV, 2013. ISBN 978-80-7416-120-9.
- Průša, L. 2015. Financování služeb sociální péče v ČR – teorie a praxe. *FÓRUM sociální politiky*, č. 3/2015, ISSN 1802-5854.
- Průša, L. a kol. 2009. *Poskytování ošetrovateľské a rehabilitační zdravotní péče uživatelům pobytových sociálních služeb v pobytových zařízeních sociálních služeb a v lůžkových zdravotnických zařízeních*. Praha: VÚPSV, 2009. ISBN 978-80-7416-030-1.
- Průša, L. a kol. 2010. *Poskytování sociálních služeb pro seniory a osoby se zdravotním postižením*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-048-6.
- Průša, L. a kol. 2011. *Vývoj a výhled závislosti a potřeby dlouhodobé sociálně zdravotní péče a sociálních služeb v období 2012–2020 u populace nad 65 let věku z hlediska zdravotního stavu*. Praha: VÚPSV, 2011. ISBN 978-80-7416-075-2.
- Průša, L. – Víšek, P. 2013. *Optimalizace sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, 2013. ISBN SBN 978-80-7416-099-8.
- Ruddy, J. – Marschitz, W. 2006. Reform der Pflegevorsorge in Österreich. *Soziale Sicherheit*, No. 11/2006. ISSN 0080-1841.
- *Služby obecného zájmu, vč. sociálních služeb obecného zájmu: nový evropský závazek*. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. [online]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0725:FIN:CS:PDF>>.
- Tomeš, I. 2015. Otázky realizace povinné sociální solidarity sociálních států. *FÓRUM sociální politiky*, mimořádné číslo 2015. ISSN 1802-5854.

- Vostatek, J. a kol. 2013. *Financování a nákladovost sociálních služeb*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb, 2013. ISBN 978-80-904668-7-6.
- Wildmannová, M. – Průša, L. 2012. Financování sociálních služeb v ČR ve světle legislativy EU. *Ekonomické rozhledy /Economic review*, č. 4/2012. ISSN 0323-262X.

## LADISLAV PRŮŠA

je absolventem Národohospodářské fakulty VŠE v Praze, od roku 2011 pracuje na katedře demografie VŠE v Praze, věnuje se sociálně ekonomickým souvislostem demografického vývoje. K jeho nejvýznamnějším publikacím patří *Ekonomie sociálních služeb* (Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-255-6), *Optimalizace sociálních služeb* (Praha: VÚPSV, 2012. ISBN 978-80-7416-099-8) a *Alchymie nepojistných sociálních dávek* (Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-528-3).

---

### SUMMARY

The new population projection published by the Czech Statistical Office provides an opportunity to estimate the impact of population ageing on all social systems. This is particularly important for the area of social services because expected changes in the population structure will significantly affect care needs in the oldest age group of the population. In the short term a significant increase is expected in the share of people over the age of 65 in the total population.

The current structure of social care services is unprepared to cope with these changes. The available social care services in different regions varies significantly, the capacity of residential care services is insufficient and is not made up for in the home by the provision of community services. Compared

internationally, the scope of these services in the Czech Republic is very limited.

According to the authors' calculations, it is expected that by 2030 around 529,000 people aged 65 years will be receiving the care allowance. This increases the attention that needs to be devoted to the efficiency of funding and the delivery of social services. Current funding rules need revising and attention must be given to ensuring individual care needs are met.

Prognoses of expected need for social care services must continue to be made regularly at all levels of public administration, since it is the individual municipalities that must be ready to respond to changing conditions and the changing needs of the population.

---

# MOŽNOSTI VYUŽITÍ TUZEMSKÝCH A ZAHRANIČNÍCH ZKUŠENOSTÍ PRO KONCEPCI CELOSTÁTNÍHO SČÍTÁNÍ OSOB BEZ DOMOVA V ČR

---

Kristýna Psychlová<sup>1)</sup> – Petr Holpuch<sup>2)</sup>

---

POSSIBLE APPLICATIONS OF DOMESTIC AND INTERNATIONAL EXPERIENCES  
IN CREATING A NATIONAL HOMELESS CENSUS IN THE CZECH REPUBLIC

## **Abstract**

Homeless censuses are an indispensable part of homelessness prevention and management. To this end, some states use integrated social services client databases, while others rely on field counts. This article presents a proposal for a national point-in-time homeless count for the Czech Republic. It sets out from an analysis of examples of best practices in other countries and counts that have been carried out in several Czech towns.

**Keywords:** homeless census, methodology, point-in-time counts,  
administrative data, Czech Republic, Europe, ETHOS

Demografie, 2015, 57: 245–269

---

## ÚVOD

Zjišťování počtu osob bez domova je stále více chápáno jako nezbytný doprovodný krok veřejně politických opatření cílících na prevenci a omezování výskytu bezdomovectví na úrovni obcí, krajů, jednotlivých států i širších geografických uskupení jako EU nebo USA, protože umožňuje zavádět efektivnější politická opatření, ale především poskytuje hmatatelné důkazy pro potřebu aktivního politického přístupu (*Baptista et al.*, 2012; *Benjaminsen et al.*, 2014; *Hradecký a kol.*, 2012). Rozdíly v operacionálních definicích bezdomovectví a v designu jednotlivých výzkumných projektů odrážejí nejen místní rozdíly v chápání rozsahu bezdomovectví, ale i zakotvení tohoto jevu v místně platných právních předpisech a konkrétní veřejně politické potřeby dané aktuální politickou, sociální,

ekonomickou, bezpečnostní, či klimatickou situací na daném území. V neposlední řadě mají na podobu výzkumu také vliv objem dostupných finančních zdrojů a potřeby zadavatele projektu.

Cílem tohoto článku je prezentovat výsledky naší analýzy tuzemských i zahraničních zkušeností se sčítáním bezdomovců, aktuálně dostupných dat i současných legislativních a administrativních možností, které využíváme při konstrukci následně představeného návrhu plánu celostátního sčítání bezdomovců v České republice. Nejprve připomínáme otázku smyslu sčítání bezdomovců a význam jasného vymezení sčítané populace a shrnujeme základní rysy Evropské typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení (ETHOS).<sup>3)</sup> Představujeme základní přístupy ke sčítání bezdomovců používané ve světě a testované i v řadě českých měst,

---

1) Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.

2) Filosofická fakulta Univerzity Karlovy.

3) European Typology on Homelessness and Housing Exclusion, viz <http://www.feantsa.org/spip.php?article4549&lang=en>

na něž navazujeme zahraničními příklady praxe celostátního sčítání bezdomovců. Dále se zamýšlíme nad dosavadním vývojem snah o kvantifikaci bezdomovců v ČR a upozorňujeme na klíčové výstupy našeho projektu, které posloužily jako podklad pro návrh designu celostátního sčítání osob bez střechy a v zařízeních pro bezdomovce, který předkládáme.

Pojmy „bezdomovec“ a „osoba bez domova,“ které používáme rovnocenně, pro potřeby tohoto textu definujeme v souladu s typologií ETHOS jako označení pro osoby v široké škále životních situací chybějícího, dočasného, nejistého nebo nevyhovujícího bydlení.<sup>4)</sup> To zahrnuje 1) přežívání venku a v nouzových zařízeních poskytujících sociální služby (dle typologie ETHOS tzv. koncepční kategorie „bez střechy“), 2) v pobytových zařízeních (azylové domy, domy na půli cesty, různé formy podporovaného bydlení), komerčních ubytovnách a institucích (věznicích, zdravotnických zařízeních a zařízeních ochranné a ústavní výchovy) bez možnosti návratu do jiné formy bydlení (koncepční kategorie „bez bytu“), 3) v právně nejistých formách bydlení (bydlení u příbuzných a přátel, bez právního nároku, pod hrozbou výpovědi z bytu, v ohrožení domácím násilím; koncepční kategorie „nejisté bydlení“) a 4) v nevyhovujících formách bydlení (v provizorních a neobvyklých stavbách, v neobyvatelných nebo přelidněných bytech; koncepční kategorie „nevyhovující bydlení“). V textu používáme výraz „sčítání/census bezdomovců“ jako souhrnné označení pro všechny výzkumné aktivity tohoto druhu realizované v ČR nebo v zahraničí, které se zaměřily na všechny nebo pouze na některé z výše jmenovaných kategorií. Rovněž náš prezentovaný návrh plánu celostátního sčítání osob bez domova v ČR se z níže vysvětlených metodologických důvodů zaměřuje pouze na osoby v koncepčních kategoriích *bez střechy* a *bez bytu*, ačkoli je teoreticky možné jeho záměr rozšířit na širší spektrum koncepčních kategorií, resp. dílčích tzv. „operačních kategorií“, z nichž sestávají.<sup>5)</sup>

## PROČ SČÍTAT BEZDOMOVCE A JAK JE OPERACIONALIZOVAT?

Při koncipování censu osob bez domova by neměla být opomenuta otázka po jeho smyslu. Předem jasné vymezené důvody pro realizaci censu bezdomovců jsou základním předpokladem vyhnutí se situaci, kdy po úspěšné realizaci nákladného projektu budeme disponovat sice relativně přesným, avšak z praktického hlediska ne příliš využitelným datovým zdrojem. Studie *Edgara et al.* (2007: 42) pro Evropskou komisi v tomto smyslu varuje před tvorbou stigmatizovaného „statistického ghetta bezdomovců“, a doporučuje při realizaci takovýchto sčítání definovat a rozlišovat především lidské životní podmínky.

Nejčastějším impulsem pro sčítání bezdomovců bývají důvody politické. C. Bogard k tomuto uvádí, že „korektní statistika je efektivním nástrojem, který může politické aktéry přimět k akci a jimž mohou veřejnosti svou akci zdůvodnit“ (*Bogard*, 2001: 105). Pokud mají údaje z censu sloužit například sociálně-politickým účelům, je potřeba nastavit metodologii sčítání takovým způsobem, abychom kromě číselného údaje o počtu „bezdomovců“ získali také informace o struktuře sčítané populace. Termín „bezdomovec“ zahrnuje širokou škálu osob s rozdílnou úrovní materiálního zázemí a osobních potřeb. Zatímco někteří bezdomovci mohou být existenčně závislí na sociálních službách, jiní mohou být takřka plně soběstační, s žádným či jen s minimálním zájmem o systémovou pomoc (viz *Holpuch*, 2011; *Kidd – Davidson*, 2007; *Osborne*, 2002; *Snow – Anderson*, 1987). Jak vyplývá z výše naznačeného vymezení koncepčních kategorií ETHOS, „[f]ormálním bezdomovcem může být nepracující alkoholik spící pod mostem a trávící volné chvíle posedáváním na lavičkách, zrovna tak jako chovanec psychiatrické léčebny [bez možnosti návratu do běžného bydlení po propuštění], dlouhodobý vězeň [bez možnosti návratu do běžného bydlení po propuštění], rozvedený muž přespávající většinu času

4) Výrazy „bezdomovec“ a „osoba bez domova“ chápeme jako technické termíny; vymezujeme se proti chápání rozšířenému ve veřejném diskursu, podle něhož je pojem „bezdomovec“ především vnímán jako hanlivé označení určité skupiny osob identifikovaných na základě jejich zevnějšíku (viz např. *Buriánek*, 2011; *Toušek*, 2009).

5) Typologie ETHOS obsahuje celkem třináct operačních kategorií, které se dohromady skládají do čtyř koncepčních kategorií, a z nichž každá zahrnuje několik dílčích životních situací.

u kamarádů či pracující sezónní dělník spící v nevybavené zahradní chatce,“ (*Šnajdrová – Holpuch, 2010: 10, kurzíva vlastní*). Specifickou populaci tvoří *osoby bezdomovectvím ohrožené*, o nichž není běžné jako o „bezdomovcích“ uvažovat, ačkoli jejich objem i ve vyspělých státech narůstá kvůli nedostatku finančně dostupného bydlení (*Calon, 2014; McKillion, 2014*). Ačkoli by mnohdy pomoc sociálních služeb uvítaly, systém je ne vždy zachytí včas.

Jak už bylo naznačeno, užitečnou výchozí oporou pro rozvahu nad tím, jak vymezit okruh sčítaných osob, může být typologie ETHOS. Tuto typologii, kterou se evropské státy různou měrou pokoušejí při snahách o sčítání bezdomovců uplatnit, zveřejnila Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (FEANTSA)<sup>6)</sup> v roce 2005. Struktura typologie, kterou jsme v základních obrysech představili výše, byla již podrobně popsána a vysvětlena jinde (*Edgar et al., 2004; Busch-Geertsema, 2010; Hradecký a kol., 2007*), proto zde nyní rozebereme její souvislosti s vymezeními užívanými dosud v ČR. Čtyři koncepční kategorie, které tvoří kostru typologie, rámcově odpovídají dělení životních situací osob bez domova podle vnímání veřejnosti, které se v českých studiích o bezdomovectví zatím vyskytuje nejčastěji. Jedná se o dělení na tzv. *zjevné* (bez střechy), *skryté* (bez bytu, částečně nejisté a nevyhovující bydlení) a *potenciální* bezdomovectví (nejisté a nevyhovující bydlení). Toto dělení nicméně jednotliví autoři chápou různě; především se liší v interpretacích zjevného a skrytého bezdomovectví (srv. např. *Hradecký a kol., 2012; Janoušek, 2013; Váně – Kalvas, 2014*).

V českém právním řádu (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) se vyskytují pojmy „osoba bez přístřeší“, který je užíván v souvislosti s poskytováním ambulantních nebo terénních sociálních služeb osobám spadajícím do koncepční kategorie ETHOS „bez střechy,<sup>7)</sup>“ a „osoba v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení,“ který označuje cílovou skupinu pobytových služeb azylových domů.

*Benjaminsen et al.* (2014) uplatňují zjednodušenou verzi typologie ETHOS ve své komparativní analýze stavu poznání o bezdomovectví v patnácti evropských zemích, která zároveň naznačuje, jaký typ a jak podrobných informací je možné z dat sbíraných v jednotlivých státech vyčíst. Autoři mezinárodně srovnávají i míru uplatnění doporučení Evropské hospodářské komise OSN z roku 2006, podle něhož měly evropské státy zahrnout do svých národních censů v letech 2010–2011 osoby bez domova na základě jejich základního vymezení coby osob v situaci bytové nouze, dělené na bezdomovectví „primární“ nebo „sekundární“ (*United Nations, 2008, cit. v Baptista et al., 2012: 14*). „Primární bezdomovectví“ zde označuje situaci nocování ve veřejném prostoru, potažmo ve stavbách provizorních a neurčených k bydlení.<sup>8)</sup> „Sekundární bezdomovectví“ zachycuje situaci osob žijících v nejistém bydlení nebo v ubytovacích zařízeních pro bezdomovce, resp. takových, „které často mění místo svého dočasného ubytování“<sup>9)</sup> (*United Nations, 2008; Obyvatelstvo podle způsobu bydlení – 2011 – Bezdomovci*). Konkrétní vymezení by mělo vycházet ze specifických podmínek každého státu (podrobněji viz *Baptista et al., 2012*).

Na základě tohoto doporučení, resp. pozdějšího Nařízení Komise (EU) č. 519/2010, ze dne 16. června 2010, kterým se přijímá program statistických údajů a metadat pro sčítání lidu, domů a bytů stanovený nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 763/2008, byli bezdomovci poprvé zahrnuti také do českého Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) 2011 (viz níže). Zvolený postup sečení těchto osob – tj. sčítání v zařízeních poskytujících pobytové, ambulantní a terénní služby osobám bez přístřeší nebo v situaci ztráty bydlení, prováděné k rozhodnému datu – znamenal, že jako „bezdomovec“ byl označen každý uživatel všech zařízení podílejících se na sčítání, kterého takto identifikoval pracovník zařízení v roli sčítacího komisaře. Podle autorů SLDB byli takto jako bezdomovci *sečteny pouze osoby v situaci primárního*

6) European Federation of National Organisations working with the Homeless/ Fédération européenne des Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri

7) Termín „osoba bez přístřeší“ v tomto článku užíváme právě ve spojení s ambulantními a terénními službami pro tuto skupinu.

8) odpovídá koncepčním kategoriím ETHOS „bez střechy“ a „nevyhovující bydlení“

9) koncepční kategorie ETHOS „bez bytu“ a „nejisté bydlení“ s překryvy se zbývajícími dvěma kategoriemi

bezdomovectví, zatímco „sekundární bezdomovci se sečetli standardním způsobem v místě ubytování v rozhodný okamžik sčítání“ (*Obyvatelstvo podle způsobu bydlení – 2011 – Bezdomovci*). Konkrétně, „[v] případech pobytu [v zařízení] v délce 12 měsíců byly bydlící osoby sečteny jako *bydlící v bytech* [tj. jako sekundární bezdomovci] s tím, že pouze podle druhu domu se poznalo, že se jedná o speciální zařízení a nikoliv o obytný dům. Osoby sice ubytované, ale pouze krátkodobě, které řešily tímto způsobem aktuální krizovou situaci, byly sečteny jako primární bezdomovci,“ (*Obyvatelstvo podle způsobu bydlení – 2011*). Z této interpretace vyplývá, že hranice mezi primárním a sekundárním bezdomovectvím byla v českém SLDB 2011 vymezena poněkud jinak než ve výkladu OSN parafrázovaném výše. „Sekundární bezdomovci“ jsou ve výsledcích SLDB 2011 patrně zahrnuti nejen ve skupině osob označených jako „bydlící v bytech“ – „ostatních budovách“, ale také jako „bydlící mimo byty a zařízení (nouzové bydlení),“ a jako osoby „bydlící v zařízeních“ (podrobněji viz níže).

Vzhledem k obtížnosti teoretického, ale především empirického uchopení konceptu bezdomovectví, již jsou uvedené nesrovnalosti v mezinárodních i tuzemských definicích dokladem, se v předkládaném textu držíme typologie ETHOS, kterou považujeme za zatím nejpraktičtější nástroj operacionalizace bezdomovectví, a doporučujeme podle ní postupovat i při návazných snahách o kvantifikaci bezdomovců v ČR.

## ZÁKLADNÍ PŘÍSTUPY KE SČÍTÁNÍ BEZDOMOVců

Východiskem při vytváření níže prezentovaného návrhu celostátního sčítání bezdomovců v ČR nám

byly v prvé řadě příklady sčítání známé ze zahraničí. Předtím, než se tedy zaměříme na situaci v ČR, představíme několik hlavních metodologických postupů používaných k tomuto účelu a následně je dokreslíme konkrétními příklady.

Ve výzkumech zabývajících se sčítáním osob bez domova se setkáme na základní úrovni s daty trojího typu.<sup>10)</sup> Nejčastěji jsou získávána průřezová data ilustrující *stav*, respektive celkový počet členů sčítané populace v určitém časovém bodě (anglicky *stock*, *point-in-time prevalence*).<sup>11)</sup> Druhým užívaným typem dat pak bývají ta, která zachycují informaci o (intervalové) *prevalenci* bezdomovectví (*period prevalence*), konkrétně množství osob, které se ocitly v situaci bezdomoví (i opakovaně) během určitého časového období (*Edgar et al.*, 2007: xiii, 186). Souvisejícím pojmem pak je *tok bezdomovectví* („*flow of homeless people*“), který vyjadřuje počet jednotlivců, kteří za dané časové období prošli nějakou sociální službou (popř. celým systémem sociálních služeb nebo jeho sektorem), resp. se stali nebo přestali být uživateli sociální služby (*inflow, outflow*) (*tamt.*).

Vzhledem k tomu, že informace o toku osob v sociálních službách bývají mnohdy jediným dostupným zdrojem dat o rozsahu bezdomovectví, bývá někdy tato informace interpretována jako stěžejní údaj o výskytu bezdomovectví na určitém území, ačkoli postihuje jen část studované reality (viz např. *Ministerium für Arbeit, Integration und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen*, 2014: 6). Data sbíraná MPSV pomocí Ročního výkazu o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb (viz *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí*, 2013) vystihují informaci o toku uživatelů jednotlivých druhů sociálních služeb, zatímco např. SLDB 2011 poskytlo částečnou

10) Uvedenou terminologii přebíráme od Edgara et al. (2007). Zjednodušené chápání tohoto rozlišení uvádí Benjaminsen et al. (2014: 42).

V české literatuře zabývající se bezdomovectvím panuje v této oblasti určitá nejednotnost, k níž pravděpodobně přispěla i značná míra desinterpretace jednotlivých pojmů při jejich adaptaci z angličtiny různými autory. Uvedená interpretace jednotlivých pojmů se navíc liší od jejich obvyklého chápání v demografii nebo zdravotnickém výzkumu, což přisuzujeme tomu, že jmenované míry byly do studia bezdomovectví přebírány postupně různými autory spolu s ověřováním různých existujících i nových výzkumných přístupů, a to ne vždy ve zcela důsledném souladu s již zavedenými způsoby jejich aplikace v jiných disciplínách. Uvedené interpretace těchto měř jsou tedy spíše výsledkem snahy přiřknout určitému kvantitativnímu údaji obecněji srozumitelný význam, než definitivním vyjádřením způsobu jejich výpočtu.

11) V epidemiologii se lze setkat s českým označením tohoto ukazatele také jako *okamžiková prevalence* (viz např. *Široký*, 1999), i když i zde se výklady různí (srv. *Gelnarová*, 2007; *Antonova*, 2013).

informaci o stavu bezdomovectví ke dni 26. 3. 2011 sečtením uživatelů 270 zařízení z vymezeného okruhu sociálních služeb.

Výzkumy usilující o kvantifikaci bezdomovectví se opírají o několik základních zdrojů. Předně jsou jimi *administrativní databáze* sloužící pro evidenci uživatelů sociálních služeb a pro vykazování poskytnutých služeb nadřízeným orgánům, poskytovatelům dotací apod. *Edgar et al.* (2008) vyhodnotili využitelnost informačních systémů užívaných v sociálních službách dvaceti členských států EU a možnosti jejich širšího uplatnění (projekt MPHASIS).<sup>12)</sup> Jejich srovnávací analýza shrnula nezbytné i doporučené informace, které by optimálně měly sledovat národní registry uživatelů sociálních služeb nejen pro účely monitoringu bezdomovectví. Dále se jedná o *národní a místní censy* různého rozsahu a zaměření realizované obvykle formou dotazníkového šetření. Obecně platí, že administrativní data poskytují informaci o toku, resp. prevalenci bezdomovectví, ale mohou – podle své konstrukce – ilustrovat i stav, zatímco censy spíše poskytují právě obrázek o stavu. Nyní se zaměříme na přístupy k přímému sčítání bezdomovců formou censu, který tvoří jádro našeho návrhu prezentovaného níže.

Ke sčítání bezdomovců formou censu existují dva základní přístupy, jejichž modifikováním a kombinováním pak vznikají konkrétní sčítací metody. První přístup označujeme jako „úplné sčítání“. Jedná se o postup, kdy design výzkumu navrhujeme takovým způsobem, abychom v jeden předem vytyčený časový úsek na daném území zachytili pokud možno každého jednoho člena sčítané populace. Metody úplného sčítání vyžadují velmi dobrou časovou koordinaci a znalost terénu, v němž se výzkum odehrává. Přístupem druhým je pravděpodobnostní „odhad velikosti populace ze vzorku.“ Při pravděpodobnostních přístupech se nepředpokládá, že se podaří zachytit všechny členy cílové populace, a proto design výzkumu nastavujeme takovým způsobem, aby po sečtení omezeného množství jedinců bylo možné pravděpodobnostním odhadem vyčíslit i počet těch,

s nimiž jsme při sčítání nepřišli do kontaktu. Níže jsou představeny základní metody, které byly použity v minulosti pro lokální sčítání osob bez domova – kromě metody sčítání v servisních zařízeních, při níž mohou být zachyceny i osoby spadající do koncepční kategorie ETHOS „bez bytu“, byly ve všech případech jedinou, resp. hlavní cílovou populací osoby bez střechy.

### 1. Úplné sčítání<sup>13)</sup> v celé oblasti (například *Hradecký a kol.*, 2004; *Dunton et al.*, 2014: 51)

Tato metoda je jádrem každoročních censů osob bez střechy v USA známých jako „*Night of count*“. Spočívá ve sčítání osob nocujících na místech, která nejsou k nocování určena (veřejná prostranství, opuštěné domy, nádražní vagony atd.), a to pokud možno v průběhu jedné vybrané noci. Povede-li se celé sčítání v rámci jedné noci, je možné jej provést bezkontaktně, tj. bez osobního dotazování, pouze na základě pozorování. Pokud však trvá déle než jednu noc nebo přes den, případně je-li kombinováno se „service-based“ přístupem (viz níže), je potom nezbytné provést s každým dotázaným osobní rozhovor pro vyloučení duplicitního započtení.<sup>14)</sup> V čím menším časovém rozpětí se podaří sečtení provést, tím nižší je riziko duplicit. Výhodou této metody je její schopnost vyčerpávajícím způsobem zmapovat cílovou populaci na zvoleném území, a to – především v případě kontaktního sčítání – s vysokou validitou. Jejimi nevýhodami jsou finanční a personální náročnost, plynoucí z nutnosti zajistit dostatečné množství sčítacích komisařů, kteří budou schopni příslušné území v relativně krátkém časovém úseku kompletně zmapovat, a z relativní neefektivity sběru dat dané tím, že komisaři značnou část svého času stráví obcházením míst, kde se bezdomovci nevyskytují. Pokud sčítání probíhá v noci, může navíc být obtížné nebo nebezpečné vstupovat do objektů, kde bezdomovci nocují. Metoda byla aplikována v Praze v roce 2004 (*Hradecký a kol.*, 2004) – o výstupech tohoto sčítání pojednáváme níže.

12) Viz web projektu <http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/>.

13) *point-in-time count*

14) Při sčítání v Praze v roce 2010 se osvědčilo pro identifikaci duplicit používání osobního identifikačního kódu, který sestával z prvního písmene jména, prvního písmene příjmení a z data narození – tedy ve formátu JPDDMMRR.

## 2. Úplné sčítání na předem identifikovaných místech

(například Buriánek, 2011; Bogard, 2001) Tomuto sčítání předchází fáze mapování míst, v nichž se členové cílové skupiny zpravidla nacházejí. Sčítací komisaři tedy pak nekontrolují celé území, nýbrž jen předem určená místa, identifikovaná například s pomocí lokálních poskytovatelů sociálních služeb, obecní policie i bezdomovců. Data je nezbytné doplnit sčítáním v servisních zařízeních pro osoby bez střechy. Výhodou jsou nižší personální nároky na sběr dat a na organizaci samotného sčítání a větší efektivita sběru dat než v předchozím případě díky cílení na omezený počet míst. Většina lokálních sčítání v ČR využila právě této metody; byla aplikována např. v Plzni v roce 2009 (Toušek, 2009) a v Ústí nad Labem v roce 2011 (Buriánek, 2011) – o výstupech těchto sčítání pojednáváme níže.

## 3. Metoda zpětného záchytu<sup>15)</sup>

(například Šnajdrová – Holpuch, 2010; D'Onise et al., 2007) „Základní princip této metody je následující: Vyrazíme do prostředí, kde se pohybuji členové naší zkoumané populace a spočítáme co nejvíce jednotlivců (spočítané jednotky určitým způsobem označíme). Později, například příští den, provedeme druhé sčítání, při němž sledujeme množství jednotek, které jsou označeny z předchozího dne. Z těchto údajů je možné získat odhad počtu členů celé populace,“ (Šnajdrová – Holpuch, 2010: 14). První fázi sčítání je dobré provést v servisních zařízeních – jako „označení“ zde poslouží vyplnění krátkého dotazníku. V druhé fázi je pak při „náhodné procházce“ sčítacími komisaři zkoumanou oblastí (městem) prostřednictvím krátkých rozhovorů zjišťováno, jaký podíl z osob bez střechy kontaktovaných ten den byl započten v předchozí fázi. Výhodou je vyšší bezpečnost (není nutné chodit do nebezpečných míst v nočních hodinách) a nižší organizační náročnost sčítání v terénu, nevýhodou je relativně široký interval výsledného údaje a tedy značná nepřesnost výsledného čísla. Metoda byla aplikována v Praze v roce 2010 (Šnajdrová – Holpuch, 2010) – o výstupech tohoto sčítání pojednáváme níže.

## 4. Metoda náhodného geografického vzorku<sup>16)</sup>

(Dunton et al., 2014: 54)

Metoda je vhodná pro sčítání osob bez střechy na rozlehlých územích při omezeném množství (finančních i lidských) zdrojů. Území, na němž má proběhnout census, rozdělíme do menších jednotek, které seskupíme na základě jejich podobnosti z hlediska výskytu naší cílové populace (např. na skupiny lokalit s nízkým a s vysokým výskytem). Je samozřejmě nezbytné důkladně zhodnotit faktory, na jejichž základě předpokládáme, že je výskyt bezdomovectví v konkrétních lokalitách podobný (aniž bychom o něm zatím měli nějaké měřitelné údaje) – jako např. velikost obce, míra nezaměstnanosti, postavení lokality v rámci regionální hierarchie (její atraktivita z hlediska příležitostí pro bydlení, přivýdělek, blízkost dalších obcí) atd. – a posoudit možné riziko mýlky. Reálné sčítání pak provedeme pouze na několika jednotkách, přičemž výsledky z těchto lokalit použijeme pro odhad množství cílové populace v ostatních oblastech. Výhodou této metody, tak jako v předchozím případě, je nižší organizační a ekonomická náročnost, nevýhodou pak nižší spolehlivost výsledného údaje. Metoda byla navržena pro potřeby národních censů osob bez střechy v USA.

## 5. Sčítání v servisních zařízeních<sup>17)</sup>

(například Russell – Barrett, 2010; Laird et al., 2004)

Technika zachycující výhradně osoby využívající sociální služby. Sčítání se odehrává zpravidla po dobu jednoho týdne v servisních zařízeních (zařízeních poskytujících sociální služby) sloužících cílové skupině. Každý, kdo nějakou ze služeb využije, je zaregistrován pod jedinečným osobním kódem. Výhodou je snadná realizace a ekonomičnost, nevýhodou absence údajů o osobách, které servisní služby nevyužívají vůbec či jen zřídka. Za spolehlivější metodu sčítání uživatelů vytyčených sociálních služeb je obecně považováno využití dat z centrálního registru uživatelů těchto služeb. Ovšem za situace, kdy takový registr na daném území neexistuje a není snadné jej z finančních či legislativních důvodů zřídit (což je případ České republiky), je jednorázové sčítání v servisních zaří-

15) capture-recapture

16) random sample of areas

17) service-based enumeration



zeních nevhodnější alternativou. Metoda byla aplikována v rámci Sčítání lidu, domů a bytů v ČR v roce 2011 (*Obyvatelstvo podle způsobu bydlení – 2011*) – o výstupech tohoto sčítání pojednáváme níže.

## ZAHRA NIČNÍ PŘÍKLADY DOBRÉ PRA XE V CELOSTÁTNÍM SČÍTÁNÍ BEZDOMOV CŮ

Chceme-li získat vyčerpávající data o populaci bezdomovců na území celého státu, nelze se spolehnout pouze na jednu z uvedených metod, nýbrž je třeba využít jejich kombinaci.<sup>18)</sup> Tímto způsobem jsou od roku 2011 realizována každoroční sčítání osob bez domova v USA (viz *Dunton et al.*, 2014). Metody jsou voleny vždy s ohledem na geografické podmínky a technické možnosti v jednotlivých lokalitách. Výsledné údaje jsou kombinací informací ze servisních zařízení, dat z terénu získaných sčítacími komisari a pravděpodobnostních odhadů z hůře přístupných lokalit.

Evropské země uplatňují celou řadu postupů celostátního sčítání. Zde představíme příklady Dánska, Maďarska a Irska, z jejichž různorodých přístupů dále čerpáme při diskusi metodologických aspektů našeho návrhu.<sup>19)</sup> Stručně se zmíníme i o zkušenostech dalších evropských zemí, které podtrhují úspěšnost popsaných přístupů nebo ilustrují problematičnost jiných.

### Zahra niční příklad praxe 1: Dánsko

V Dánsku je pro sčítání bezdomovců využíván pravidelný průřezový census prováděný od roku 2007 *service-based* metodou v městských střediscích so-

ciálních služeb, na úřadech práce a v centrech pro drogově závislé. Tyto subjekty jsou dotazovány na základní demografické údaje o jim známých osobách, které se nacházejí v některé z definovaných situací bezdomovectví (*Benjaminsen et al.*, 2014: 32). Díky šíři zúčastněných subjektů a vysoké návratnosti je možné podchytit i tak obtížně postižitelné skupiny jako osoby přebývající neformálně u příbuzných či přátel nebo v provizorních a neobvyklých obydlích.<sup>20)</sup> Efektivita sběru celostátních populačních statistik v Dánsku těží mj. z možnosti poskytovatelů sociálních služeb i výzkumných institucí využívat přístupu k celostátnímu registru osob, který usnadňuje filtr duplicit.<sup>21)</sup> Vedle finského je podle *Benjaminsena et al.* (2014) dánské sčítání nejlepším evropským kontinuálním monitoringem bezdomovců.<sup>22)</sup>

### Zahra niční příklad praxe 2: Maďarsko

V Maďarsku jsou pro sčítání bezdomovců využívány dvě hlavní metody: analýza administrativních dat o toku bezdomovců zaznamenávaných poskytovateli sociálních služeb do integrované celostátní databáze uživatelů KENYSZI, fungující od roku 2012, a průřezové celostátní sčítání prováděné od roku 1999 každoročně 3. února formou dotazníkového šetření (*Benjaminsen et al.*, 2014: 28, 33). Jeho nevýhodou je dobrovolná účast poskytovatelů sociálních služeb a uživatelů – z tohoto důvodu data zachytí jen část z bezdomovců, kteří jsou v kontaktu s nějakou službou. Jako inspirace při zvažování vhodných budoucích postupů sčítání bezdomovců v ČR nicméně poslouží obě maďarské metody. Databáze KENYSZI eviduje individualizovaná i souhrnná data o každodenním

18) Příkladem užití jedné „univerzální“ metody je sčítání osob bez domova ve Skotsku z roku 2003, které proběhlo pouze v servisních zařízeních (*Laird et al.*, 2004). Reálným výstupem pak byla data o počtech uživatelů sociálních služeb v rámci určitého období, nikoliv o celkovém počtu bezdomovců ve Skotsku.

19) Je namístě připomenout, že každá ze zemí představuje jiný model sociálního státu (Dánsko sociálně demokratický, Maďarsko post-socialistický, Irsko liberální), což se v uplatňovaných postupech sčítání částečně odráží.

20) Obsažené v operačních kategoriích ETHOS 8 a 11.

21) Registr eviduje obyvatele na základě unikátních osobních čísel a obsahuje údaje o pohlaví, datu a místu narození, občanství a bydliště a umožňuje i propojení s údaji o blízkých příbuzných obyvatele.

22) Velmi podobný systém monitoringu bezdomovectví je využíván také v německém státě Severní Porýní-Vestfálsko (*Ministerium für Integration...*, 2014). Na údajích od poskytovatelů sociálních služeb sbíraných obcemi staví i pravidelné finské šetření trhu s bydlením. Finsko je jedinou evropskou zemí, kde se v posledních letech podařilo objem bezdomovectví snížit (*Benjaminsen et al.*, 2014).

využívání všech sociálních služeb v Maďarsku. Umožňuje tedy sběr standardizovaných dat. Únorové šetření poskytne sice ne plně reprezentativní, ale přesto cenný průřezový obraz o velikosti a struktuře cílové populace.

### Zahraniční příklad praxe 3: Irsko

V Irsku je od roku 2014 celostátně využívána databáze PASS,<sup>23)</sup> která je hlavním zdrojem informací o rozsahu bezdomovectví, charakteristikách bezdomovců a o sociálních službách, které využili. Systém PASS informuje o obsazenosti kapacit pobytových zařízení a nocleháren a v reálném čase eviduje údaje o osobách, které se poskytovatelům sociálních služeb nahlásí jako osoby bez domova (*Benjaminsen et al.*, 2014: 29).

Zatímco např. dánský a irský systém jsou považovány za vysoce spolehlivé a místní státní a výzkumné instituce proto zřejmě neshledávají potřebu je kombinovat s dalšími šetřeními, v jiných evropských státech (Velká Británie, Francie, Španělsko) jsou tyto přístupy kombinovány nejen navzájem, což umožňuje porovnat informace o toku a stavu bezdomovectví, ale i s dalšími metodami, jako jsou celostátní, regionální a lokální úplná sčítání zahrnující i osoby přebývající na ulici a v neobvyklých obydlích (*Benjaminsen et al.*, 2014).

## SČÍTÁNÍ OSOB BEZ DOMOVA V ČR: DOSAVADNÍ VÝVOJ, VEŘEJNĚ-POLITICKÝ KONTEXT A PŘÍKLADY PRAXE

V České republice se snahy o vyčíslení populace osob bez domova objevují od roku 2004, kdy proběhlo sčítání osob bez domova v Praze realizované týmem autorů ve spolupráci s několika poskytovateli sociál-

ních služeb (*Hradecký a kol.*, 2004).<sup>24)</sup> Od té doby vznikla řada studií usilujících o zmapování počtu a struktury populace bezdomovců v českých městech a obcích, obvykle vedených potřebou zefektivnění práce místní samosprávy a poskytovatelů sociálních služeb ve vztahu k prevenci a řešení bezdomovectví, resp. šířeji problematiky bydlení a chudoby.<sup>25)</sup> I z popudu Evropské komise (*Baptista et al.*, 2012: 14–15) a organizace FEANTSA zintenzivnily v posledních letech rovněž snahy o mapování stavu bezdomovectví na území celé ČR – ty byly do určité míry konsolidovány v *Souhrnném materiálu pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020* vytvořeném *Hradeckým a kol.* (2012), který předcházel vzniku vládní *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Pokus o sečtení bezdomovců na území ČR byl proveden také v rámci Sčítání lidu, domů a bytů 2011. O vyčíslení objemu bezdomovectví v ČR, identifikaci způsobů, jak takového cíle dosáhnout za použití aktuálně dostupných dat, a o jejich kritické zhodnocení jsme se pokusili v nedávno vydané publikaci (*Kuchařová a kol.*, 2015).

Vláda ČR si v Programovém prohlášení ze dne 14. února 2014 jako jednu ze svých resortních priorit<sup>26)</sup> stanovila vznik zákona o sociálním bydlení v ČR. V březnu 2015 byly v návaznosti na tento závazek veřejnosti představeny hlavní principy *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015 – 2025*, sloužící jako východisko pro vznik zákona o sociálním bydlení. V souvislosti s tím uspořádalo MPSV v říjnu 2014 první Konsensuální konferenci o bezdomovectví v ČR, které se zúčastnili klíčoví tuzemští odborníci zabývající se problematikou bezdomovectví působící v sociálních službách, ve státní správě a samosprávě, ve výzkumu i v dalších relevantních oblastech, aby diskutovali o pěti nastolených klíčových otázkách (*Hradecký –*

23) Od roku 2011 využíváná v oblasti Dublinu.

24) Charita ČR, Armáda spásy, Městské centrum sociálních služeb a prevence, oddělení analýz a vzdělávání, Naděje, o.s.

25) V Praze bylo sčítání bezdomovců realizováno v letech 2004 a 2010, Magistrát města Brna od roku 2006 iniciuje pravidelné sčítání osob bez domova realizované ve čtyřletých intervalech (tj. zatím 2006, 2010, 2014). Lokální sčítání byla v letech 2007–2014 uskutečněna také ve městech České Budějovice, Frýdek-Místek, Havířov, Olomouc, Opava, Ostrava, Plzeň, Tábor, Ústí nad Labem a Vsetín. Je pravděpodobné, že tento seznam není vyčerpávající.

26) V kompetenci Ministerstva pro místní rozvoj ČR (MMR) a ministra pro lidská práva a rovné příležitosti (MLP).

*Sirovátka*, 2015).<sup>27)</sup> Řada organizací a obcí v ČR v posledních letech začala podnikat kroky vedoucí k zajištění stabilního bydlení pro osoby v bytové nouzi, jako např. spouštění programů bydlení s podporou (viz např. *Sládek – Snopek*, 2014; *Snopek – Matoušek*, 2014). Tyto aktivity jsou důkazem toho, že v českém prostředí roste sdílená vůle jednat ve prospěch řešení této problematiky, k níž dosud nebylo přistupováno konsistentně a kde zatím chyběla spolupráce aktérů na všech potřebných úrovních. Na druhou stranu ale popsané skutečnosti ukazují, že stav poznání o bezdomovectví jako celku v ČR zatím zůstává fragmentární, což může brzdit důležitá politická opatření, která je nutno o takové znalosti opírat.

Typologie ETHOS byla v českém prostředí adaptována *Hradeckým a kol.* v roce 2007. V roce 2008 byly na úrovni MPSV v rámci tzv. „národního setkání“ prezentovány závěry projektu MPHASIS a možnosti zavedení národního systému sběru dat o bezdomovectví. Proběhla diskuse o hlavních rysech dvou existujících softwarů pro evidenci klientů používaných různými českými poskytovateli sociálních služeb, NewPeopleVision (NPV) a ESIP,<sup>28)</sup> a připravovaného, ale doposud nespuštěného „Jednotného evidenčního systému sociálně slabých osob“ ESSO navrženého pro využití Magistrátu hl. m. Prahy. Český poziční dokument k projektu MPHASIS označuje systém NPV za nejvhodnější základ pro konstrukci celostátní databáze, a zabývá se i využitelností Registru poskytovatelů sociálních služeb.<sup>29)</sup> Z dostupných materiálů<sup>30)</sup> vyplývá, že navzdory jeho závěrům slibujícím spolupráci zainteresovaných subjektů na přípravě celostát-

ního klientského registru a na sladění výstupů ze tří zmíněných systémů nebyly v této otázce podniknuty žádné návazné kroky na ministerské úrovni, ani ze strany poskytovatelů sociálních služeb nebo krajů. Jako jedna z hlavních překážek jsou uváděna zákonná pravidla ochrany osobních údajů.

Nyní bychom se rádi zmínili o třech hlavních příkladech praxe sčítání bezdomovců dosud aplikovaných v českém prostředí.

### **Tuzemský příklad praxe 1: vybraná lokální sčítání bezdomovců**

Velmi cenný materiál představují výstupy lokálních sčítání z některých českých měst, jejichž přehled představuje tabulka 1.<sup>31)</sup> Kromě pražského sčítání z roku 2010 (*Šnajdrová – Holpuch*, 2010) byla většina lokálních sčítání realizována pomocí metody úplného sčítání, kterou např. *Buriánek* (2011: 7) označuje za přesnější než metodu „odhadní“ za předpokladu důsledného naplánování a realizace. Dá se očekávat, že toto pravidlo bude platit především v menších městech.

U lokálních sčítání se většinou jedná o kombinaci sběru dat v „terénu“ (na vytipovaných místech shromažďování a noclehu bezdomovců i náhodně ve veřejném prostoru) a v zařízeních (nizkoprahových denních centrech, noclehárnách, azylových domech, popř. dalších) ve zvolený den a čas, přičemž z lůžkových zařízení<sup>32)</sup> je obvykle získávána pouze informace o počtu uživatelů k danému datu (viz tab. 1). Zatímco v Brně byla použita bezkontaktní metoda, při níž byli bezdomovci identifikováni pouze podle vnějších charakteristik, v dalších městech proběhlo

27) Viz také webové stránky konference <http://www.bezdomovectvi.info/cs/>. Dokladem aktuálnosti problematiky sociálního bydlení je mj. i realizace dalších mezioborových odborných konferencí k tomuto tématu v letech 2014 a 2015 na půdě vlády a parlamentu ČR (např. konference „Přístup Romů k bydlení. Dilema konceptů Housing First a Housing Ready“ 22. října 2014 v Lichtenštejnském paláci a konference „Sociální /dostupné/ bydlení“ 27. ledna 2015 v Senátu PČR).

28) NPV využívají poskytovatelé napříč ČR, ESIP slouží pro potřeby Naděje, o.s.

29) Viz <http://iregistr.mpsv.cz/>.

30) Viz informace na webu projektu MPHASIS: <http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/Czech.html>. Dotazovali jsme i některé účastníky setkání.

31) Kromě Vsetína, kde sčítání proběhlo na území celého okresu, byla sčítání prováděna vždy pouze na území daného města. Pokud zde hovoříme o „městech“, máme tím na mysli souhrnně uvedená města a okres Vsetín.

32) Lůžkovými zařízeními označujeme souhrnně všechna zařízení poskytující pobytové sociální služby a ambulantní sociální službu přenocování.

Tab. 1: Přehled vybraných tuzemských lokálních sčítání bezdomovců pobývajících venku a v zařízeních realizovaných v ČR

Overview of selected Czech local homeless censuses of people living rough and in facilities

Místo a rok sečtení Place and year of count	Metoda Method	Sčítání venku: roční období, denntí doba Count outdoors: period of the year, time of the day	Autor (autoři) Author(s)	Celkový počet sečtených bezdomovců (velikost vzorku, N) Total number of homeless persons counted (sample size, N)	Počet sečtených osob přezívajících venku a/nebo v ambulantních zařízeních (AZ)***) Number of persons counted as living rough and/or in emergency facilities (EF)***)	Počet osob sečtených venku, počet osob sečtených v AZ Number of persons counted outdoors, number of persons counted in EF	Konceptní kategorie ETHOS***) ETHOS category***)
Brno 2006	úplné bezkontaktní sčítání (venku), zjišťování počtu v krizových a lůžkových zařízeních, institucích a ubytovnách / contactless point-in-time count and self-count (outdoors), examination of total count in crisis facilities, overnight shelters and homeless hostels, institutions and lodging houses	--	--	1 179	--	407 venku / outdoors, 45 AZ/EF	BS, BB, (NJB), (NVB)
Brno 2010	úplné bezkontaktní sčítání (venku), zjišťování počtu v krizových a lůžkových zařízeních, institucích a ubytovnách / contactless point-in-time count (outdoors), examination of total count in crisis facilities, overnight shelters and homeless hostels, institutions and lodging houses	11. 3. 2010, 19:00–22:00	Baláš, O. a kol.	1 354	--	514 venku / outdoors, 59 AZ/EF	BS, BB, (NJB), (NVB)
Brno 2014	úplné bezkontaktní sčítání (venku), zjišťování počtu v krizových a lůžkových zařízeních, institucích a ubytovnách / contactless point-in-time count (outdoors), examination of total count in crisis facilities, overnight shelters and homeless hostels, institutions and lodging houses	4. 3. 2014, 19:00–22:00	Magistrát města Brna, Odbor sociální péče	2 253	--	515 venku / outdoors, 33 AZ/EF	BS, BB, (NJB), (NVB)
Frydek-Místek 2010	dotazníkové šetření (klienti sociální kurátorky přezívající venku nebo v zařízeních) / questionnaire survey (clients of a probation officer living rough or in facilities)	--	Poláchová, M.	61	61	--	BS, BB, NJB
Havířov 2010	úplné sčítání (venku), dotazníkové šetření (venku, zařízení), zjišťování počtu v lůžkových zařízeních / point-in-time count (outdoors), questionnaire survey (outdoors, facilities), examination of count in overnight shelters and homeless hostels	„v zimních měsících“ / „in the winter period“	Magistrát města Havířova, Odbor sociálních věcí	90	22	--	BS, BB, NJB, NVB
Ostrava 2012	úplné sčítání (venku), dotazníkové šetření (venku), zjišťování počtu v lůžkových zařízeních a ubytovnách / point-in-time count (outdoors), questionnaire survey (outdoors), examination of count in overnight shelters and homeless hostels	13. 9. 2012, 6:00–8:00, 8:00–14:00	Hruška, L. a kol.	890	--	442 venku / outdoors, 115 AZ/EF	BS, BB

Místo a rok sečtení Place and year of count	Metoda Method	Sčítání venku: roční období, denní doba Count outdoors: period of the year, time of the day	Autor (autoři) Author(s)	Celkový počet sečtených bezdomovců (velikost vzorku, N) Total number of homeless persons counted (sample size, N)	Počet sečtených osob přezívajících venku a/nebo v ambulantních zařízeních (AZ)***) Number of persons counted as living rough and/or in emergency facilities (EF)***)	Počet osob sečtených venku, počet osob sečtených v AZ Number of persons counted outdoors, number of persons counted in EF	Koncepční kategorie ETHOS***) ETHOS category***)
Plešň / Pilsen 2009	úplné sčítání (venku, zařízení), dotazníkové šetření (venku, zařízení) / point-in-time count (outdoors, facilities), questionnaire survey (outdoors, facilities)	15. 4. 2009, 18:00–21:00	Toušek, L.; Strohsová, K.	172	119	–	BS, BB, NUB, (NVB)
Plešň / Pilsen 2014	úplné sčítání (venku), dotazníkové šetření (venku, zařízení) / point-in-time count (outdoors), questionnaire survey (outdoors, facilities)	8. 2. 2014 od / from 01:00 (17:00–20:00 zařízení / facilities)	Váně, J.; Kalvas, F.	238	--	101 venku / outdoors	BS, BB
Praha / Prague 2004	úplné bezkontaktní sčítání a samosčítání (venku), nezávislé dotazníkové šetření (zařízení – MCSSP Praha), zjišťování počtu v lůžkových zařízeních contacts: point-in-time count and self-count (outdoors), independent questionnaire survey (facility – MCSSP Praha), examination of total count in overnight shelters and homeless hostels	19. 2. 2004, 20:00–22:00	Hradecký, J.; Kosová, P.; Mýšáková, M.; Omelková, L.; Sedláček, P.	3 096	--	1 868 venku / outdoors, 411 AZ/EF	BS, BB, (NUB), (NVB)
Praha / Prague 2010	zpečný záchyt (venku), dotazníkové šetření capture-recapture (outdoors), questionnaire survey	26–30. 4. a / and 1. 5. 2010, přes den / during daytime	Šnajdrová, Z.; Holpuch, P.	3 953	3 478	–	BS, BB, (NUB), (NVB)
Ústí nad Labem 2011	úplné sčítání (venku), dotazníkové šetření (venku, zařízení) / point-in-time count (outdoors), questionnaire survey (outdoors, facilities)	1. 3. 2011, 17:00–20:00	Buriánek, P.	92	--	46 venku / outdoors, 8 AZ/EF	BS, BB, NUB
Vsetín (okres / district) 2014	úplné sčítání (venku), zjišťování počtu v zařízeních, nezávislé dotazníkové šetření (venku, zařízení) point-in-time count (outdoors), examination of total count in facilities, independent questionnaire survey (outdoors, facilities)	24.–25. 4. 2014, přes den / during daytime	Růžička, J.; Unar, O.; Savková, E.; Hanuliaková, E.	286	--	98 venku / outdoors, 50 AZ/EF	BS, BB

Pozn.: Údaj o počtu osob z celku sečtených venku a v ambulantních zařízeních uvádíme u sčítání, kde nebylo u cílové populace explicitně zjišťováno obvyklé místo přespávání, ale místo sečtení bylo automaticky považováno za obvyklé místo přespávání. Počty uvedené ve sloupcích „počet sečtených osob přezívajících venku a/nebo v AZ“ a „počet osob sečtených venku, počet osob sečtených v AZ“ je nutné považovat za číste orientační, neboť nebylo ve všech případech možné odlišit osoby užívající ambulantní lůžkové služby od lůžkových služeb pobytových, popř. od osob přezívajících venku. Předpokládáme, že se vždy jedná o odhad minimálního počtu osob uvedené charakteristiky v daném městě a roce.

\*) Použité zkratky pro zmiňované kategorie ETHOS: BS – bez střechy, BB – bez bytu, NUB – nejistší bydlení, NVB – nevyhovující bydlení.

\*\*) „Ambulantní zařízení“ (AZ) zde znamenají nízkoprahová, kontaktní nebo krizová zařízení poskytující ambulantní sociální služby včetně přespání.

Notes: We include information on the number of persons counted outdoors and in emergency facilities for counts that did not explicitly ask respondents about their usual sleeping place and instead took the location of the count to represent the usual sleeping place. The numbers in the columns labelled 'number of persons counted as living rough and/or in emergency facilities (EF)' and 'number of persons counted outdoors, number of persons counted in EF' must be taken only as estimates, since it was not always possible to distinguish between users of emergency sleep facilities and long-term accommodation facilities and people living rough. We assume that the numbers represent a minimum estimate of the number of people with the respective characteristics in each particular town and year.

\*) Acronyms used for the named ETHOS categories: BS – roofless, BB – houseless, NUB – insecure housing, NVB – inadequate housing.

\*\*) Emergency facilities' (EF) here mean drop-in, contact, or crisis facilities providing emergency social services including a place to sleep

dotazníkové šetření zjišťující základní socioekonomické a demografické charakteristiky i postoje bezdomovců (např. k využívání sociálních služeb). V některých případech<sup>33)</sup> byl proveden i pokus sečíst bezdomovce ve zdravotnických a vězeňských institucích, popř. v komerčních ubytovnách, při němž ale odpovědi poskytla vždy pouze část oslovených institucí. S přihlédnutím k pravděpodobným rozdílům v chápání toho, kdo je „osoba bez domova“ (tj. nemající se kam vrátit po propuštění) na straně provozovatelů věznic a nemocnic pak navíc výsledky nelze považovat za zcela spolehlivé. V některých městech<sup>34)</sup> bylo dotazníkové šetření doplněno kvalitativním (před)výzkumem, který napomohl upřesnit seznam sčítacích lokalit, slangové výrazy, individuální příčiny bezdomovectví, způsoby trávení času bezdomovců apod.

Většina lokálních sčítání se odkazuje na typologii ETHOS a zároveň používá dělení bezdomovců na zjevné, skryté a potenciální, ačkoli jejich interpretace se různí. Kromě tábořské analýzy služeb pro bezdomovce (Janoušek, 2012) všechna sčítání podchycují primárně osoby přežívající venku, v nouzových či dlouhodobých lůžkových zařízeních a v provizorních a neobvyklých stavbách, tj. do určité míry i ty bez kontaktu se sociálními službami. V tabulce 1 jsme se pokusili shrnout koncepční kategorie ETHOS, které jmenované místní censy postihly. Z informací obsažených ve výsledných zprávách vyplývá, že většině lokálních censů se podařilo postihnout relativně komplexně populaci osob bez střechy, zatímco ostatní koncepční kategorie byly vždy pokryty pouze částečně (např. jen uživatelé zařízení poskytujících pobytové služby, část uživatelů komerčních ubytoven, část osob bez domova před propuštěním z věznice nebo nemocnice) nebo nebyly pokryty vůbec. Ve všech případech v souladu s tvrzením autorů jednoho z brněnských sčítání předpokládáme, že zjištěný počet bezdomovců bez střechy i bez bytu, potažmo v dalších kategoriích, „lze považovat za minimální možný počet osob bez domova“ v jednotlivých lokalitách (Baláš a kol., 2010).

Tabulka 1 dále poukazuje na metodologické zkreslení některých lokálních sčítání, v nichž nebylo dotazem zjišťováno obvyklé místo přespávání sčítaných

osob, ale pouze místo sečení – tyto údaje není metodologicky vhodné směřovat (a to ani navzdory tomu, že v případě sčítání v nočních a pozdně večerních hodinách se dá předpokládat, že většina bezdomovců už se zdržuje na svých nocležištích, a pravděpodobnost mylky je tedy menší). Počty osob „bez střechy“, které uvádíme v tabulce 2, a které zahrnují za každé sčítání ten z těchto dvou typů údajů, který byl k dispozici, je proto nutné považovat pouze za orientační, a je možné je mezi městy vzájemně srovnávat pouze s přihlédnutím k tomu, že se jedná o čísla zjištěná různorodými způsoby.

Jak ukazuje tabulka 2, celkový počet sečtených bezdomovců (i počet osob „bez střechy“ mezi nimi) se zvyšuje *rámcově* spolu s celkovým počtem obyvatel ve městě. Výrazně vyšší počet sečtených bezdomovců v případě brněnského sčítání z roku 2014, které spolu s předchozími dvěma brněnskými censy slouží jako unikátní příklady zahrnutí uživatelů ubytoven, je podle autorů důsledkem zvyšujícího se počtu „lidí, kteří využívají pro řešení své situace komerčních ubytoven“ (Magistrát města Brna, 2014).

Náš orientační výpočet v tabulce 2 ukazuje, že počet sečtených osob „bez střechy“ vždy odpovídá přibližně 0,10–0,20 % celkové populace daného města v roce, kdy bylo dané sčítání realizováno – pouze z pražského sčítání z roku 2010 vyšel počet osob „bez střechy“ odpovídající 0,30 % celkové populace města. Z podobnosti těchto výsledků lze soudit, že pokud lze považovat použité výzkumné přístupy za srovnatelně spolehlivé, reálný výskyt bezdomovectví v českých městech by mohl být úměrný celkovému počtu obyvatel v nich, s tím, že relativně větší je v největších městech (Praha, Brno, Ostrava), kde zjištěný podíl osob „bez střechy“ na celkové populaci dosahuje nejvyšších hodnot, jak ilustruje i graf 1. Vyšší hodnoty sečtených osob v pražském sčítání z roku 2010 oproti sčítání z roku 2004 si vysvětlujeme tím, že sčítání v roce 2010 bylo prováděno na přelomu dubna a května ve výrazně teplejším období než sčítání z roku 2004, které bylo realizováno v polovině února v nočních hodinách. Lze předpokládat, že výskyt bezdomovců ve veřejném prostoru bývá v zimních měsících nižší.

33) Brno (Baláš a kol., 2010; Magistrát města Brna, 2014), Ostrava (Hruška a kol., 2012), Praha (Šnajdrová – Holpuch, 2010)

34) Ostrava (Hruška a kol., 2012), Plzeň (Toušek, 2009), Ústí nad Labem (Buriánek, 2011).

**Tab. 2: Podíl bezdomovců "bez střechy" sečtených v rámci lokálních sčítání na celkové populaci daných měst v roce realizace sčítání** | Share of 'roofless' persons counted in local homeless censuses in relation to the total population of the cities – respective years

Místo a rok sečení (řazeno vzestupně dle celkového počtu obyvatel - viz druhý sloupec) <i>Place and year of count (in the order of the total number of inhabitants - see second column)</i>	Celkový počet obyvatel obce k 1.1. daného roku <i>Total number of inhabitants on 1 January</i>	Celkový počet sečtených bezdomovců (velikost vzorku, N) <i>Total number of homeless persons counted (sample size, N)</i>	Počet osob „bez střechy“ (sečtených nebo přezívajících venku a/nebo v zařízeních poskytujících ambulantní službu přenocování) <i>Total number of 'roofless' persons (counted or living outdoors and/or in emergency facilities providing a place to sleep)</i>	Podíl osob „bez střechy“ na celkové populaci (%) <i>Proportion of 'roofless' in the total population (%)</i>
Frydek-Místek 2010	58 582	61	61	0,1
Havířov 2010	82 896	90	22	0,0
Ústí nad Labem 2011	94 853	92	54	0,1
Vsetín (okres) 2014*)	144 362	286	148	0,1
Plzeň / Pilsen 2014	168 034	238	101	0,1
Plzeň / Pilsen 2009	169 273	172	119	0,1
Ostrava 2012	299 622	890	557	0,2
Brno 2006	366 757	1 179	452	0,1
Brno 2010	371 399	1 354	573	0,2
Brno 2014	377 508	2 253	548	0,1
Praha / Prague 2010	1 165 581	3 953	3 478	0,3
Praha / Prague 2004	1 249 026	3 096	2 279	0,2

**Pozn.:** Jak vysvětlujeme v textu, čísla za jednotlivá města ve sloupci 'počet osob „bez střechy“' jsou obtížně srovnatelná, protože se jedná o dva kvalitativně odlišné typy údajů. Je tedy nutné je považovat pouze za orientační.

\*) Vsetínské sčítání bezdomovců bylo realizováno na území celého okresu, proto i ve sloupci "celkový počet obyvatel obce k 1.1. daného roku" uvádíme celkový počet obyvatel daného okresu.

**Notes:** As explained in the article, the numbers included in the column labelled 'total number of "roofless" persons' are difficult to compare because two qualitatively different kinds of data have been included. The data should therefore be interpreted as estimates.

\*) The homeless count in Vsetín was carried out in the whole district; hence we include the total number of inhabitants of the district also in the 'total number of inhabitants on 1 January' column.

**Zdroj:** Vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání, Databáze demografických údajů za obce ČR.

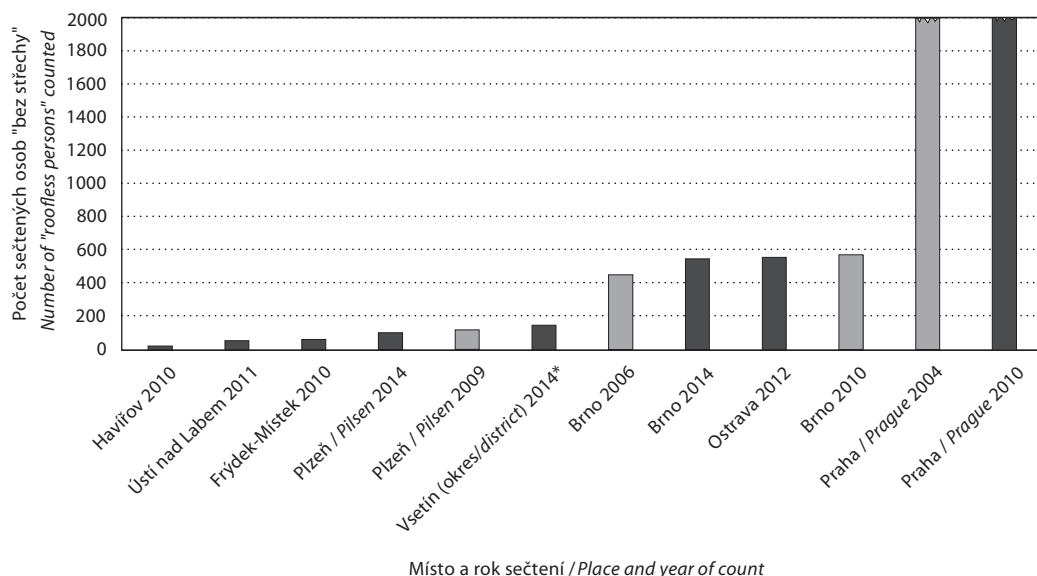
**Source:** Authors' secondary analysis of results of local homeless counts, Databáze demografických údajů za obce ČR [Database of demographic information on municipalities in the Czech Republic].

Další možnou příčinou vychýlení může být nárůst počtu osob „bez střechy“ v hlavním městě oproti roku 2004 v důsledku ekonomické krize z let 2007–2008. Důvodem by mohla být i vyšší či nižší schopnost metody zpětného záchytu podchytit skutečný celkový objem bezdomovectví oproti metodě úplného sčítání, související mj. se širokým intervalem výsledného odhadu celkového počtu osob ve sledované populaci zjištěného metodou zpětného záchytu (viz výše; viz také Šnajdrová – Holpuch, 2010: 29, pozn. 28). Mírné snížení počtu sečtených osob „bez střechy“ i v Plzni mezi lety 2009 a 2014 a v Brně mezi lety 2010 a 2014 pak může být důsledkem metodologických změn a/nebo rozšíření možností ubytování pro ohrožené skupiny obyva-

tel v daných městech (komerční ubytovny, sociální služby).

Ačkoliv metody použité v jednotlivých lokálních censech mají nepochybně své nedostatky (např. ve smyslu rozlišení bezdomovců podle místa přespávání, resp. sečení, nebo podchycení osob bez bytu pobývajících v jiných zařízeních a institucích, než takových, které poskytují sociální služby) a uvedený úsudek o vypovídací hodnotě počtu sečtených osob „bez střechy“ v jednotlivých městech je z uvedených důvodů značně spekulativní, rámcová srovnatelnost získaných výsledků je náznakem toho, že úplné sčítání je vhodnou metodou pro mapování výskytu bezdomovectví na jednoznačně vymezených územích nižších měřítkových úrovní (města, okresy).

**Graf 1: Počet bezdomovců pobývajících venku a v zařízeních sečtených v rámci vybraných lokálních sčítání v letech 2004–2014** | Number of people living rough and in facilities counted in selected local homeless censuses in 2004–2014



**Pozn.:** Jedná se o čistě orientační údaje, protože v tabulce směšujeme dva typy nepřímo srovnatelných údajů – tj. počet osob sečtených a počet osob skutečně přezívajících venku a/nebo v ambulantních zařízeních. Pro ilustraci vývoje v čase zahrnujeme jako samostatné položky výsledky z vícečetných sčítání postupně realizovaných v Brně, Plzni a Praze.

**Note:** The numbers represent estimates only, as two types of indirectly comparable information have been included – i.e. the number of persons counted and the number of persons really living outdoors and/or in emergency facilities. To illustrate development in time, the results of multiple counts carried out in Brno, Pilsen and Prague have been included.

**Zdroj:** Vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání.

**Source:** Authors' secondary analysis of the results of local homeless counts.

### **Tuzemský příklad praxe 2: sčítání bezdomovců v rámci SLDB 2011**

Sčítání bezdomovců uskutečněné v rámci SLDB 2011 se soustředilo pouze na sečtení uživatelů vymezeného okruhu zařízení poskytujících sociální služby – konkrétně azylových domů, domů na půli cesty, nocleháren a nízkoprahových denních center. Autoři sčítání zvolený postup charakterizují následovně:

„Sčítání bezdomovců probíhalo převážně ve spolupráci se Sdružením azylových domů a Asociací poskytovatelů sociálních služeb. Sečteny byly proto zejména osoby, které využívaly k datu sčítání služeb příslušných zařízení. Aktivní přístup jednotlivých zařízení, jejich rozmístění do krajů a jejich zaměření druhotně ovlivnilo jak počet sečtených bezdomovců, tak především jejich složení z hlediska věku, pohlaví a dalších demografických charakteristik, které v úhrnu neodpovídaly odhadům z jiných datových zdrojů

(výzkumné projekty, odhady magistrátů velkých měst aj.) Plošné sčítání osob žijících „na ulici“ nebylo prostřednictvím cenzu možné, zejména proto, že sčítání provádělo cílenou distribuci formulářů do objektů určených k bydlení, neumožňovalo vyhledávat osoby mimo tyto objekty, ani nemělo k dispozici speciálně vyškolené pracovníky pro specifickou komunikaci s bezdomovci. Spolupráce s výše uvedenými zařízeními byla proto jediným možným postupem, byť s sebou nesla určitá omezení zjištěných výsledků,“ (*Obyvatelstvo podle způsobu bydlení – 2011*).

Výsledkem tohoto postupu bylo sečtení celkem 11 496 osob označených jako „bezdomovci“, které se v době sčítání vyskytovaly celkem ve 270 zařízeních. Publikované výsledky SLDB nerozlišují mezi typy zařízení, v nichž byly jednotlivé osoby sečteny, resp. neobsahují informaci o obvyklém místě přespávání těchto osob, takže není možné sečtené jedince dále



kategorizovat jako osoby „bez střechy“ (využívající pouze ambulantských sociálních služeb), „bez bytu“ (využívající pobytových sociálních služeb) ad.

Jak bylo uvedeno výše, osoby dlouhodobě žijící v zařízeních/bytech provozovaných poskytovateli sociálních služeb nebo v ubytovnách (které podle typologie ETHOS rovněž spadají do kategorie „bez bytu“) byly v SLDB 2011 sečteny jako „bydlící v bytech“ – „ostatních budovách.“ V rámci této skupiny lze osoby, jejichž životní situace odpovídá některým koncepčním kategoriím ETHOS, patrně najít mezi osobami v těchto formách bydlení: ubytovny a svobodárny, obecní úřady<sup>35)</sup>, zařízení pro krátkodobé ubytování a ostatní. Další osoby spadající do některé kategorie ETHOS jsou pak patrně zahrnuty mezi „bydlící v zařízeních“<sup>36)</sup> – především v ubytovnách a svobodárnách a obytných domech, ale i v zařízeních pro děti a mládež a ve věznicích (osoby před opuštěním těchto institucí). Třetí skupinou osob, do níž byli v rámci SLDB 2011 pravděpodobně zahrnuti někteří „bezdomovci“ tak, jak je definuje ETHOS, je skupina „bydlících mimo byty a zařízení (nouzové bydlení),“ to včetně všech svých podkategorií – osoby bydlící v rekreační chatě, chalupě, v domech mimo byty a v nouzových objektech vč. mobilních. U všech těchto skupin lze předpokládat vysokou heterogenitu, a tedy obtížnost vyčlenění podílu osob skutečně nemajících možnost jiné formy bydlení, než jaká u nich byla zjištěna – proto v tabulce 3 uvádíme pouze celkové zjištěné počty osob v uvedených skupinách a podíl těchto skupin na celkové populaci ČR.<sup>37)</sup>

Za předpokladu, že je zjištěný celkový počet osob v ubytovnách spolehlivý (a počty těchto osob v jed-

notlivých skupinách se nepřekrývají), pak by zjištěný počet osob v ubytovnách (celkem 32 728 osob v bytech – ostatních budovách a v zařízeních – viz tab. 3) mohl být neúplnějším údajem o počtu osob v komerčních ubytovnách na území ČR.

Sčítání „bezdomovců“ realizované v rámci SLDB 2011 je unikátním příkladem pokusu o úplné sčítání bezdomovců v servisních zařízeních na území ČR. Nicméně vzhledem k tomu, že postihlo pouze osoby ve 270 z celkových 350 zařízeních ve vymezeném okruhu<sup>38)</sup> a neumožnilo ve výsledcích odlišit, o který typ zařízení se jedná, nebylo z hlediska postihnutí celkové situace v zařízeních dostatečně vypovídající (viz také *Mandys – Nežádalová*, 2011; *Kuchařová a kol.*, 2015).

Ostatní osoby odpovídající definici „bezdomovce“ dle typologie ETHOS, tj. osoby mimo zařízení poskytující sociální služby a mimo komerční ubytovny, spadající do všech čtyř koncepčních kategorií, není možné ve výsledcích SLDB 2011 odlišit od osob, jejichž životní situace typologii ETHOS neodpovídá – aby to možné bylo, musely by výsledné počty být tříděny podrobněji.

### **Tuzemský příklad praxe 3: odhad počtu bezdomovců v ČR na základě sekundárních dat**

O nejkompexnější odhad počtu bezdomovců v ČR jako celku se zatím pokusili *Hradecký a kol.* (2012). Jejich odhad pokrývá širokou škálu životních situací, jejichž vymezení autoři v základních obrysech vztahují k typologii ETHOS, ačkoli primární dělení, kterého se drží, je na bezdomovce zjevné, skryté a potenciální.<sup>39)</sup>

Ačkoli má uvedený materiál ambice postihnout fenomén bezdomovectví v celé své šíři, použitý

35) Jedná se o osoby s uvedenou adresou obvyklého pobytu na ohlašovně.

36) Od bydlení v bytech se liší tím, že jedná o společné bydlení, popř. i se společným vybavením a zajištěním některých služeb (viz *Obyvatelstvo podle způsobu bydlení – 2011*).

37) V řadě případů osob bydlících především mimo byty a zařízení se může jednat o osoby, které si určitý druh „provizorního“ bydlení zvolily jako svůj životní styl, žijí v nezakladovaných bytech apod. (podrobně viz *Kuchařová a kol.*, 2015: 137–143)

38) V roce 2011 bylo v ČR celkem 205 azylových domů, 36 domů na půli cesty, 47 nízkoprahových denních center a 62 nocleháren, celkem tedy 350 zařízení, v nichž mohlo sčítání proběhnout (*Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2011*).

39) Podle specifikace autorů zjevné bezdomovectví zahrnuje životní situace přebývání ve veřejných prostorách nebo venku, v noclehárně, v budově bez právního nároku a na nezákonně obsazeném pozemku; skryté bezdomovectví se pak týká situací bydlení v azylovém domě a potenciální označuje „některé zbývající [díleč] kategorie ETHOS“ rámcově spadající do koncepčních kategorií „nejisté“ a „nevyhovující“ bydlení.

**Tab. 3: Osoby bydlící v bytech (ostatní budovy), v zařízeních, mimo byty a zařízení (nouzové bydlení) a bezdomovci ve SLDB 2011 (vybrané formy bydlení)** | Persons living in flats (other buildings), in facilities, outside flats and facilities (i.e. in emergency housing), and homeless persons in the 2011 Census of the Czech Republic (selected housing forms)

Způsob bydlení/ Housing form	Počet osob Number of persons	Podíl na celkové populaci (%; zaokrouhloeno na jedno desetinné místo) <sup>*)</sup> Proportion in the total population (%; rounded up to one decimal place) <sup>*)</sup>	může zahrnovat osoby v koncepční kategorii ETHOS <sup>**)</sup> may include persons in an ETHOS category <sup>**)</sup>
<b>V bytech – ostatní budovy / in flats – other buildings</b>			
ubytovny a svobodárny / lodging houses	4 585	0,0	BB
obecní úřady / municipal offices	2 413	0,0	BS, BB, NJB, NVB
zařízení pro krátkodobé ubytování / short-term accommodation facilities	5 478	0,1	BB
ostatní / other	3 994	0,0	BS, BB, NJB, NVB
<b>V zařízeních / in facilities</b>			
obytné domy / residential houses	37 607	0,4	BB
ubytovny a svobodárny / lodging houses	28 143	0,3	BB
zařízení pro děti a mládež / facilities for children and youth	3 992	0,0	BB
věznice / prisons	14 455	0,1	BB
<b>Mimo byty a zařízení (nouzové bydlení) / beyond flats and facilities (emergency housing)</b>			
v rekreační chatě, chalupě / in holiday cabins, cottages	35 480	0,3	NVB
v domech mimo byty / in houses beyond flats	32 408	0,3	NJB, NVB
v nouzových objektech vč. mobilních in emergency objects incl. mobile ones	17 759	0,2	NVB
<b>Bezdomovci/ homeless</b>	<b>11 496</b>	<b>0,1</b>	<b>BS, BB, NJB, NVB</b>

Pozn.: \*) Podle výsledků SLDB 2011 byl počet obyvatel ČR k 26.3.2011 celkem 10 436 560 osob.

\*\*) Použité zkratky pro zmiňované kategorie ETHOS: BS – bez střechy, BB – bez bytu, NJB – nejisté bydlení, NVB – nevyhovující bydlení.

Notes: \*) According to the results of the 2011 Census of the Czech Republic, the number of inhabitants of the Czech Republic on 26/3/2011 was 10,436,560.

\*\*) Acronyms used for the ETHOS categories: BS – roofless, BB – houseless, NJB – insecure housing, NVB – inadequate housing.

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení – 2011.

Source: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení – 2011 [Population according to housing type – 2011].

(ač velkorysý) výzkumný design nepostihuje všechny myslitelné projevy tohoto společenského jevu tak, jak je definuje typologie ETHOS, a přispívá tak k množení alternativních kategorizací. Některá z rozsáhlého výčtu použitých sekundárních dat se při hlubší analýze ukazují jako v jádru problematická z hlediska validity a reliability – příkladem jsou výsledky dotazníkového šetření Ministerstva vnitra ČR (MV) o objemu „zjevného“ bezdomovectví v obcích s počtem obyvatel nad 25 000 osob. V odhadech počtu potenciálních bezdomovců jsou pak zase oficiální statistiky násobeny

koeficienty údajně vyjadřujícími podíl osob ohrožených bezdomovectvím v rámci širších sociálních skupin (osoby opouštějící výchovné a nápravné instituce, nezaměstnaní, osoby s nařízenou exekucí atd.), ale velikost používaných koeficientů není blíže ospravedlněna.<sup>40)</sup> Výsledný odhad 30 000 „zjevných“ a „skrytých“ bezdomovců a 100 000 „potenciálních“ bezdomovců (viz tabulka 4) se z této perspektivy jeví jako obtížně obhajitelný, ačkoli pro nedostatek metodologicky preciznějších konkurenčních odhadů v tuto chvíli nejsou k dispozici kvalitnější data, jejichž pomocí

40) Ke způsobu kvantifikace jednotlivých kategorií a použitým výpočtům se vyjadřujeme podrobně v naší publikaci (*Kuchařová a kol.*, 2015).

**Tab. 4: Odhad počtů bezdomovců v ČR dle Hradeckého a kol. (2012)**

Estimated number of homeless persons in the Czech Republic according to Hradecký et al. (2012)

Kraj/ Region	Odhad počtu „zjevných“ a „skrytých“ bezdomovců <i>Estimated number of ‚manifest‘ and ‚latent‘ homeless</i>	Odhad počtu „potenciálních“ bezdomovců <i>Estimated number of ‚potential‘ homeless</i>	Odhad celkového počtu bezdomovců <i>Estimated total number of homeless</i>
Hl. m. Praha	5 261	21 000	26 000
Středočeský	940	3 500	4 500
Jihočeský	1 749	6 000	7 500
Plzeňský	687	2 500	3 000
Karlovarský	760	3 000	4 000
Ústecký	4 225	16 000	20 000
Liberecký	1 351	5 500	7 000
Královéhradecký	508	1 500	2 000
Pardubický	667	2 000	2 500
Vysočina	586	2 000	2 500
Jihomoravský	2 560	9 000	12 000
Olomoucký	2 530	8 000	11 000
Zlínský	825	2 500	3 500
Moravskoslezský	4 833	18 000	23 000
<b>CELKEM/ TOTAL</b>	<b>27 482</b>	<b>100 000</b>	<b>128 500</b>

Pozn.: „Zjevné“ bezdomovectví definují Hradecký a kol. (2012: 20) jako situaci lidí přezívajících venku nebo „na nezákonně obsazených pozemcích a v nezákonně obsazených domech“; „skryté“ bezdomovectví jako situaci osob pobývajících v azylových domech, v komerčních ubytovných a v nezákonně obsazených domech; „potenciální“ bezdomovectví se týká osob, které žijí v nejistém nebo nevyhovujícím bydlení podle ETHOS.

Uvedený odhad počtu zjevných bezdomovců v krajích vychází z výsledků výzkumu MV ČR z roku 2011 a odhadu podílu bezdomovců v krajích. Odhad počtu skrytých bezdomovců vychází z kapacit azylových domů a domů na půli cesty, předpokládané obloženosti zařízení a koeficientu pro odhad počtu osob v institucích. Odhad počtu potenciálních bezdomovců vychází z přibližných počtů osob ročně opouštějících zařízení pro děti a mládež a nápravné instituce, dlouhodobě nezaměstnaných, osob v dluhové pasti a s nařízenou exekucí ad. Podrobněji viz Hradecký a kol. (2012).

Notes: Hradecký et al. (2012: 20) define 'manifest' homelessness as the situation of people living rough or occupying land or dwellings with no legal rights; 'latent' homelessness as the situation of people living in homeless hostels and commercial lodging houses or occupying dwellings with no legal tenancy; and 'potential' homelessness as the situation of persons living in insecure or inadequate housing according to ETHOS.

Zdroj: Hradecký a kol. (2012: 76).

Source: Hradecký et al. (2012: 76).

by bylo možné správnost odhadu Hradeckého a kol. ověřit.

V nedávno dokončené analýze (Kuchařová a kol., 2015) jsme se pokusili za území ČR vyčíslit počty bezdomovců z co největšího množství kategorií typologie ETHOS za použití existujících statistických zdrojů a z výzkumných zpráv a navrhnout opatření umožňující kvantifikaci těch kategorií, jejichž velikost není možné těmito způsoby odhadnout. Naše výstupy přinášíme několik zásadních závěrů:

1. Plná verze typologie ETHOS je při snahách o kvantifikaci bezdomovců praktická pro rozdělení dané populace na dílčí skupiny, ale její obecnější struktura i stávající vymezení českých národních subkategorií vedou při důsledné aplikaci k překryvům daným mj. strukturou tuzemského systému sociálních služeb. Pro zefektivnění sběru a zpracování relevantních dat v českých podmínkách je proto žádoucí revidovat strukturu národních subkategorií, potažmo také zvážit sloučení některých nadřazených kategorií.<sup>41)</sup>

41) Zjednodušená verze typologie ETHOS Light, kterou používají např. Benjaminsen et al. (2014) a doporučují ji využívat právě pro statistické a výzkumné účely, je vzhledem ke své větší flexibilitě vhodná pro mezinárodní srovnání dostupných dat, ale při jejich sběru by absence jejich rozdělení do nižších kategorií mohla být komplikací. V případě některých kategorií (zařízení pro děti, některé kategorie nejistého a nevyhovujícího bydlení) je navíc zbytečně zplošťující.

2. Je stěžejní, aby se lokální a regionální orgány a instituce při realizaci sčítání bezdomovců na menších územních jednotkách pokud možno držely typologie ETHOS, a tedy aby se dále nemnožily alternativní kategorizace, mezi nimiž je obtížné srovnávat a data z nich souhrnně zpracovávat.
3. Pro ekonomicky a časově co nejefektivnější sběr a zpracování dat o výskytu a charakteristikách bezdomovectví v ČR by z dlouhodobého hlediska bylo vhodné zavést celostátní registr uživatelů sociálních služeb, z něhož by bylo možné čerpat potřebná anonymizovaná individuální data v jednotné formě.
4. Dokud takový systém v ČR neexistuje, nabízí se rozšířit seznam položek zjišťovaných každoročními statistickými výkazy MPSV (v oblasti sociálních služeb a sociálně-právní ochrany dětí), popř. dalšími orgány státní správy, a sjednotit způsob vykazování jednotlivých aktérů (poskytovatelů sociálních služeb, sociálních kurátorů, dětských a nápravných institucí, péstounů ad.) vůči městským a krajským úřadům a nadřízeným resortním úřadům, tak, aby byly vykazované informace dostupné pro obecnější výzkumné účely a neduplikoval se jejich sběr.
5. Další variantou je realizace celostátních reprezentativních šetření pokrývajících jednotlivé kategorie bezdomovectví (osoby přebývající venku, uživatelé ubytoven), potažmo bezdomoveckých censů. Taková šetření mohou být pochopitelně využita i jako doplňková forma sběru dat o osobách nezachytitelných uživatelským registrem (bez kontaktu se sociálními službami).

## NÁVRH PLÁNU CELOSTÁTNÍHO SČÍTÁNÍ BEZDOMOVců V ČR

Potenciálně nejjednodušší cestou pro co nejpřesnější kvantifikaci osob bez domova v ČR se jeví být využití elektronického registru klientů, jež by jednotně využívala všechna zařízení poskytující sociální služby pro tuto cílovou skupinu. Jak jsme uvedli výše, podle

odborných posudků by jako základ pro jeho vytvoření mohl posloužit již rozšířený systém NPV. Jelikož však zavedení takového integrovaného systému v ČR je zatím stále pouze předmětem teoretických diskusí, prozatím nezbývá, než hledat náročnější alternativní řešení. Na základě poznatků z lokálních šetření a podrobného studia zahraničních příkladů považujeme momentálně za nejrealističtější variantu sčítání osob bez domova celostátní úplné sčítání na předem identifikovaných místech, jehož návrh zde představujeme (podrobněji viz *Kuchařová a kol.*, 2015: 187–201).

Náš návrh cílí přednostně na koncepční kategorie ETHOS „bez střechy“ a „bez bytu“. Jeho těžiště tkví v kontaktním sčítání osob v terénu, doplněném o bezkontaktní sběr dat z relevantních zařízení poskytujících sociální služby. Předpokládá tedy sečtení osob, které nocují ve veřejných prostorech a nemusí (častěji) přicházet do kontaktu se sociálními službami, i osob, které sociálních služeb využívají. O osobách přímo kontaktovaných v terénu (tj. ve veřejném prostoru a v zařízeních poskytujících ambulantní sociální služby během dne) by byly zjišťovány základní demografické údaje (pohlaví, věk) a informace o běžném místě přespávání.<sup>42)</sup> O klientech zařízení poskytujících pobytové sociální služby (azylové domy, domy na půli cesty, zařízení pro krizovou pomoc, intervenční centra, popř. zařízení poskytující bydlení s podporou) a ambulantní službu přenocování (noclehárny) osobám bez přístřeší (bez střechy) by byly po předchozí domluvě získávány od poskytovatelů pouze souhrnné údaje o počtu a struktuře z hlediska pohlaví k určenému datu. Jedná se o postup, který se osvědčil například v okrese Vsetín (*Růžička a kol.*, 2014) či v Ostravě (*Hruška a kol.*, 2012).

Předpokládáme, že zadavatelem a zároveň gestorem takového projektu by vzhledem k jeho rozsahu a nákladnosti byl některý ústřední orgán státní správy – jako nejlogičtější se jeví MPSV ČR nebo MV ČR. Realizátorem projektu by pak měl být zkušený koordinační a výzkumný tým složený z výzkumníků zabývajících se problematikou bezdomovectví při

42) Náhodným výběrem lze případně snadno získat komplexnější informace o struktuře a životní situaci reprezentativního vzorku bezdomovců v ČR – například každý desátý sčítaný bezdomovec může být požádán o vyplnění podrobnějšího dotazníku zjišťujícího např. rodinný stav dotazovaných osob, existující rodinné/partnerské vazby, zdroje příjmů, důvody bezdomovectví, místo trvalého/původního bydliště apod.

jedné nebo více tuzemských výzkumných institucích – užitečné by mohlo být zapojení institucí působících v různých částech ČR s již existující funkční spoluprací s místními a krajskými samosprávami a s poskytovateli sociálních služeb. Jádrem realizačního týmu by měli tvořit hlavní koordinátor odpovědný za organizaci celého projektu, metodolog/sociolog, odpovědný za plán výzkumu, a analytik/statistik, který zajistí čištění a analýzu sebraných dat. Realizační tým by za účelem zdárného průběhu projektu spolupracoval s lokálními koordinátory odpovídajícími za sběr, přepis a vyčištění dat v jednotlivých lokalitách, skrze ně pak se sčítacími komisaři, kteří by data sbírali (viz níže), a v neposlední řadě s osobami, které by prováděly právě přepis dat ze sčítacích archů a čištění vytvořených datových souborů na lokální úrovni.

Stěžejní součástí celého censu je volba lokalit (obcí), v nichž by měl být sběr dat realizován. Je logické, že z praktických důvodů (finanční a personální nároky, nezáměr obcí o spolupráci, menší výskyt bezdomovectví v menších obcích) nebude možné a nejspíše ani žádoucí realizovat sčítání ve všech obcích ČR. Volba lokalit, které census pokryje, by tedy měla brát v potaz tyto důvody, ale především by měla být vedena snahou o zajištění reprezentativity konečného vzorku obcí vzhledem k faktorům, které ovlivňují výskyt bezdomovectví (viz „metodu náhodného geografického vzorku“ výše).<sup>43</sup>

Další otázkou je, kdo zajistí sběr dat na lokální úrovni. V zájmu jednotlivých obcí je – jak ukazují i množící se projekty lokálních sčítání – udržovat si pravidelný přehled o výskytu bezdomovectví na svém území za účelem monitoringu potřebnosti sociální práce, služeb a sociálního bydlení, jakož i činnosti obecní policie. Všechny tyto služby přispívají mj. k zajišťování a udržování „veřejného pořádku.“ Předpokládáme, že vzájemná srovnatelnost dat mezi jednotlivými lokalitami a možnost získání komplexní-

ho přehledu o bezdomovectví na území celé ČR jsou i z hlediska obcí a místních poskytovatelů sociálních služeb významnou přidanou hodnotou. Z toho důvodu se dá předpokládat zájem o účast na sčítání ze strany značné části českých obcí.

Efektivním řešením sběru dat může být úzká spolupráce s obecní policií<sup>44</sup> v co možná největším počtu zúčastněných lokalit (na spolupráci se státní i městskou policií byla založena úspěšná sčítání realizovaná v Plzni v r. 2014, v Ostravě v r. 2012 a v Havířově v r. 2010). Předností zapojení městské policie je především efektivita, která vyplývá z maximálního využití již existujících policejních struktur. Městští strážníci jsou také s osobami bez domova zvyklí a naučení komunikovat a lze předpokládat, že disponují dobrým přehledem o jejich výskytu v lokalitách, v nichž každodenně profesně působí. Za předpokladu maximální účasti tuzemských obecních policií může sčítání těžit z pokrytí významné části území ČR již předem vymezenými sčítacími okrsky danými katastrálními územími obcí (bliže viz *Kuchařová a kol.*, 2015: 193). Rizikem takového postupu je pak především absolutní závislost na získání souhlasu a ochoty ke spolupráci ze strany představitelů obecní policie všech obcí, v nichž by sčítání mělo proběhnout. Neúnosnost případné finanční kompenzace strážníkům účastnícím se sčítání mimo svou pracovní dobu může být další překážkou. Účast policistů může být také z etického hlediska nahlížena jako nevhodná forma zastrašování sčítaných osob (a tedy – byť zdánlivého – donucování k účasti), proto je třeba v případě zapojení obecní policie do sčítání nastavit jasná pravidla, za nichž se bude komunikace mezi strážníky a sčítanými osobami odehrávat.

Dalším možným způsobem je zapojení pracovníků ze zařízení poskytujících sociální služby pro bezdomovce. Tyto osoby jsou zpravidla vysoce kompetentní pro komunikaci s bezdomovci a zároveň především u terénních pracovníků lze předpokládat

43) V ČR je v současné době 6 253 obcí, z nichž 78 tvoří města s počtem obyvatel nad 16 000 (*Český statistický úřad*, 2015).

Ve značné části těchto měst je výskyt bezdomovectví reálnou součástí života a zároveň citelným společenským, bezpečnostním a sociálněpolitickým problémem. Z toho soudíme, že sběr dat by měl být realizován minimálně v reprezentativním vzorku těchto měst. Rozhodnutí o užitečnosti a možnostech realizace censu i v menších obcích by pak záleželo na zvážení realizačního týmu a poskytovatelů sociálních služeb, resp. místních samospráv těchto obcí.

44) Úlohou obecní policie, kterou zřizují jednotlivé obce, je podle odst. 2 § 1 zákona č. 553/1991 Sb. mj. „zabezpečovat místní záležitosti veřejného pořádku v rámci působnosti obce a plnit další úkoly, pokud tak stanoví tento nebo zvláštní zákon.“

dobrý přehled o místech, v nichž se bezdomovci zdržují. Nevýhody jejich zapojení do projektu však mohou plynout z jejich obvyklé pracovní přetíženosti (a tedy nutnosti adekvátní finanční odměny za účast na projektu v případě jejich zapojení nad rámec obvyklého objemu práce) a jejich potenciálně náročnější organizace plynoucí z neexistence komunikační struktury, která by systematicky propojovala jednotlivé poskytovatele.

Nejrealističtější variantou je pravděpodobně plán, který využívá spolupráce s obecními strážníky v některých lokalitách a s pracovníky sociálních služeb v jiných. Chybějící sčítací komisaře je možné rekrutovat i z řad studentů.<sup>45)</sup>

Realizační tým by z hlediska organizačního zajištění projektu neměl opomenout určit spolehlivé lokální koordinátory, kterými by měli být zástupci subjektů podílejících se na sčítání v jednotlivých obcích (poskytovatelů sociálních služeb, místních samospráv, městské policie, potažmo spolupracujících výzkumných institucí). Aby se zamezilo zkreslení dat v důsledku migrace sčítaných osob, měl by sběr dat ve všech obcích ideálně proběhnout v ten samý den, popř. alespoň v rámci jednoho krátkého, například týdenního období. Datum by v každé obci mělo být určeno ve spolupráci s podílejícími se subjekty tak, aby umožnilo účast dostačujícího počtu sčítacích komisařů, a umožnilo zmapovat typický stav cílové populace z hlediska množství osob přebývajících venku a v zařízeních.<sup>46)</sup> V každé obci by měla být předem domluvena spolupráce (pokud možno) se všemi zařízeními, která poskytují ambulantní denní služby osobám bez přístřeší, aby zde v provozní době mohl proběhnout sběr dat, a dále se zařízeními

poskytujícími pobytové služby a možnost přenocování, které by byly požádány o poskytnutí souhrnného údaje o počtu svých klientů k danému datu.<sup>47)</sup> V jednotlivých obcích by měly být vymezeny sčítací okrsky s trasami jednotlivých komisařů a k nim dle polohy přiřazena účastníci se zařízení. V neposlední řadě by měly být připraveny a včas distribuovány jednotné sčítací archy a standardizované instrukce pro koordinátory a sčítací komisaře ve všech lokalitách.

Minulé zkušenosti se sčítáním bezdomovců z konkrétních obcí lze zhodnotit při plánování tras sčítání (typická místa shromažďování bezdomovců), konstrukci sčítacího archu (seznam otázek, slang cílové populace) a při analýze získaných dat (srovnání s minulými výsledky)<sup>48)</sup>. Lokální zkušenosti rovněž poskytují opodstatnění pro využití určité formy odměny za účast pro členy cílové populace (např. ve formě stravenky či potravin), které bude vhodné při přípravě celostátního censu zvážit (viz např. *Buriánek*, 2011; *Růžička a kol.*, 2014; *Váně – Kalvas*, 2014).

Základní kroky tohoto postupu jsou následující:

- 1. první fáze:** sčítání v zařízeních poskytujících denní ambulantní služby pro osoby bez přístřeší v provozní době (nizkoprahová denní centra);
- 2. druhá fáze:** (večerní) výprava sčítacích komisařů na území sčítacích okrsků se zaměřením na lokality obývané cílovou skupinou podle naplánovaných tras (večer předpokládáme menší mobilitu sčítané populace, viz např. *Buriánek*, 2011: 7). Vyplnění sčítacího archu se všemi přítomnými osobami, z jejichž vzhledu a chování lze usoudit, že by mohly spadat do cílové skupiny;<sup>49)</sup>

45) Studenti středních a vysokých škol v oborech se sociálním zaměřením se podíleli např. na sčítání v Brně (*Baláš a kol.*, 2010; *Magistrát města Brna*, 2014) nebo v Plzni (*Toušek*, 2009).

46) *Buriánek* (2011) a *Hruška a kol.* (2012) upozorňují na důležité skutečnosti, které je při tom nutno mít na paměti.

47) V případě ambulantních denních služeb by se jednalo primárně o nizkoprahová denní centra (v ČR jich k 10. 7. 2015 bylo celkem 56 dle *Registru poskytovatelů sociálních služeb*). V případě nočních služeb by to byly především azylové domy (celkem 214), domy na půli cesty (celkem 34), noclehárny (celkem 70), dále intervenční centra, zařízení pro krizovou pomoc a zařízení pro sociální rehabilitaci poskytující pobytové služby osobám ohroženým ztrátou bydlení.

48) Zatímco ve městech s nedávnou zkušeností bezdomoveckých censů lze do jisté míry vycházet z již existujících map sčítacích okrsků a míst shromažďování (s přihlédnutím k vysoké migraci bezdomovecké populace), ve městech bez této zkušenosti lze naopak uplatnit jinde testované formy předvýzkumu (zkušební terénní sčítání nebo např. focus group s pracovníky sociálních služeb nebo s bezdomovci), které napomohou identifikaci klíčových lokalit.

49) *Buriánek* (2011) popisuje vhodnou metodu identifikace osob bez domova ve veřejném prostoru.

3. **třetí fáze:** sběr dat o počtu bezdomovců v zařízeních poskytujících pobytové sociální služby a službu přenocování k danému datu;
4. organizace a čištění dat za jednotlivé lokality a jejich souhrnné zpracování;
5. vytvoření pravděpodobnostních odhadů výskytu bezdomovectví za lokality, v nichž nebylo možné sčítání provést;
6. finální analýza dat a interpretace výsledků.

Předpokládáme, že celý census v navrhovaném rozsahu by včetně přípravy, realizace a zpracování dat mohl trvat přibližně rok až rok a půl a minimální náklady na něj by se pohybovaly ve výši tří milionů korun. Jejich skutečný objem by se odvíjel od velikosti realizačního týmu, počtu zúčastněných obcí, výše finančních odměn pro lokální koordinátory a případných odměn pro sčítací komisaře, jakož i případných (nepepeněžních) odměn za účast pro respondenty.

## ZÁVĚR

Vytvoření a realizace smysluplné sčítací metody v první řadě předpokládá jasné vymezení (operacionalizaci) sčítaných osob. Pro snazší srovnávání censů z jednotlivých zemí Evropské unie byla za tímto účelem vytvořena typologie osob bez domova ETHOS. Je proto žádoucí z ní primárně vycházet i v případě realizace celostátního censu osob bez domova v České republice. Na druhou stranu je před realizací sčítání třeba diskutovat i o tom, zda operacionální definice, které budou vycházet z této typologie, umožní naplnit cíle zadavatele censu v českém prostředí.

Pro sčítání osob bez domova bylo vytvořeno již mnoho metod, které se opírají buď o aktivní sčítání osob v terénu a zařízeních poskytujících sociální služby, nebo o data z registrů a databází, které tento typ osob systematicky evidují. Představené příklady zahraniční praxe ukazují, že v evropských státech, jejichž statistiky bezdomovectví jsou považovány za kvalitní, jsou pro censy bezdomovců přednostně využívána data z integrovaných databází a pravidelná průřezová sčítání osob, které přicházejí do kontaktu s poskytovateli sociálních služeb. Počet bezdomovců, kteří nikdy nepřijdou do kontaktu s žádnou sociální službou, není tedy považován za stěžejní. Takovéto postupy fungují přirozeně lépe v těch zemích, kde jsou sociální služby rozvinuty natolik, že je velmi

pravděpodobné, že výrazná většina cílové populace s nimi přichází do styku a tudíž podíl těch, kteří tyto služby nevyužívají (a tudíž nebudou započtení) bude minimální.

V českém prostředí není doposud v provozu žádný centrální registr, který by umožňoval počty osob bez domova systematicky evidovat. V případě realizace censu v České republice je proto potřeba se opřít o ty metody, které umožňují sčítání osob přímo v terénu či v zařízeních poskytujících sociální služby prostřednictvím fyzicky přítomných sčítacích komisařů. Přestože v českém prostředí nebylo doposud realizováno žádné samostatné celostátní sčítání, které by bylo výhradně zaměřeno na cílovou populaci osob bez domova, existuje zde značné množství metodologicky kvalitně zpracovaných lokálních censů. Závěry z těchto výzkumů doplněné o zkušenosti z celostátních zahraničních censů nám byly výchozí oporou pro vypracování návrhu metodiky celostátního sčítání osob bez domova v ČR.

Sčetení osob bez domova na území celého státu je organizačně velmi náročný proces, proto je velmi výhodné při jeho koncipování využít v maximální možné míře určité již existující struktury jiných institucí, jakými jsou např. obecní policie a (jim nadřazené) místní samosprávy či síť zařízení poskytujících sociální služby, jak navrhujeme zde.

Závěry lokálních sčítání realizovaných v českých městech poukazují na význam zapojení složek obecní policie i Policie ČR do sčítání s ohledem na vytyčení lokalit výskytu bezdomovců, rozčlenění terénu i bezpečnost sčítacích komisařů (*Váně – Kalvas, 2014; Hruška a kol., 2012*). Celostátní sčítání by nicméně mělo těžit i z dosavadních kladných lokálních zkušeností se zapojením dalších aktérů, jakými jsou obecní úřady a poskytovatelé sociálních služeb, zvláště za předpokladu, že zajistit si spolupráci jednoho typu aktérů ve všech sledovaných lokalitách nebude pravděpodobně snadné.

Námi navržený postup celostátního censu bezdomovců má potenciál postihnout především osoby přebývající ve veřejném prostoru, v noclehárnách a v zařízeních poskytujících osobám bez domova pobytové služby. Návrh cíleně opomíjí osoby žijící v komerčních ubytovnách (součást koncepční kategorie ETHOS „bez bytu“), neboť v tomto případě předpokládáme, že zajistit si spolupráci provozovatelů

za účelem získání souhrnných počtů nájemců bude v řadě případů problematické, ne-li nemožné, a jsme toho názoru, že sčítání osob v ubytovnách by vystačilo na samostatný projekt. Obdobně zde nezvažujeme sečtení osob před opuštěním instituce (nemocnice, věznice, zařízení pro děti) spadajících rovněž do této kategorie, a to z toho důvodu, že způsoby kvantifikace těchto osob ozkoušené v rámci některých lokálních sčítání se nám jeví jako nedostatečně reliabilní (viz výše). Navíc kalkulujeme s tím, že tyto osoby v daném okamžiku určitý druh ubytování zajištěn mají a vzhledem k jejich pravděpodobně relativně stabilnímu množství v čase není tedy stěžejní jejich počet zjišťovat. Jak ukazujeme jinde (*Kuchařová a kol.*, 2015: 82–104), obecně se jeví jako vhodnější tyto kategorie – stejně jako osoby v „nejistém“ a „nevyhovujícím“ bydlení<sup>50)</sup> – systematicky kvantifikovat jinými způsoby. Žádoucí je posílení statistik sbíraných obcemi, patřič-

nými resorty a samozřejmě samotnými institucemi a aktéry, kteří s těmito osobami pracují.

Navrhovaný plán považujeme za schopný poskytnout ne-li vyčerpávající, pak relativně spolehlivá reprezentativní data, která budou vzájemně srovnatelná mezi lokalitami i v čase. Z hlediska podchycení osob, které se sociálními službami přicházejí do kontaktu spíše zřídka nebo vůbec, je tento postup v porovnání s jinými alternativami nevhodnější. Další výhodou je jeho metodická nenáročnost. Za zásadní nevýhodu plánu lze považovat jeho závislost na dostatečném množství místních personálních zdrojů ve všech lokalitách sčítání, pro niž je nezbytným předpokladem funkční spolupráce s různými lokálními aktéry a kvalitní logistická koordinace projektu jako celku. Z těchto důvodů možnost realizace a úspěšnost takového censu pozitivně ovlivní, pokud bude iniciován významným státním orgánem a dostatečně finančně zajištěn.

## Literatura

- Antonova, M. 2013. Modely predikce incidence a prevalence zhoubných nádorů a jejich validace. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z: <[http://is.muni.cz/th/320410/prif\\_m/DP\\_Antonova\\_13.pdf](http://is.muni.cz/th/320410/prif_m/DP_Antonova_13.pdf)>.
- Baláš, O. – Hežová, M. – Loukota, R. – Prokopová, L. – Ptáče, L. – Sejbal, J. – Stanoev, M. 2010. *Aktuální otázky fenoménu bezdomovství – Sčítání bezdomovců v Brně v roce 2010*. Brno: Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, Brno a Odbor sociální péče Magistrátu města Brna. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <[http://socialnipecer.brno.cz/useruploads/files/aktu%C3%A1ln%C3%AD\\_otazn%C3%ADky\\_fenom%C3%A9nu\\_bezdomovstv%C3%AD.pdf](http://socialnipecer.brno.cz/useruploads/files/aktu%C3%A1ln%C3%AD_otazn%C3%ADky_fenom%C3%A9nu_bezdomovstv%C3%AD.pdf)>.
- Baptista, I. – Benjaminsen, L. – Pleace, N. – Busch-Geertsema, V. 2012. *Counting homeless people in the 2011 housing and population census*. Brusel: European Observatory on Homelessness, FEANTSA.
- Benjaminsen, L. – Busch-Geertsema, V. – Filipovič Hrašť, M. – Pleace, N. 2014. *Extent and profile of homelessness in European member states. A statistical update*. Brusel: European Observatory on Homelessness, FEANTSA.
- Bogard, C. 2001. Advocacy and enumeration. *The American Behavioral Scientist* 45, s. 105–120.
- Buriánek, P. 2011. *Analýza populace bezdomovců v Ústí nad Labem. Závěrečná zpráva z výzkumu*. Ústí nad Labem: Oblastní Charita.
- Busch-Geertsema, V. 2010. Defining and measuring homelessness. In O'Sullivan, E. – Busch-Geertsema, V. – Quilgars, D. – Pleace, N. *Homelessness research in Europe. Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty*. Brusel: FEANTSA, s. 19–39.
- Calon, M. 2014. Housing-led approaches to combat homelessness: the response of the European affordable housing providers to the ongoing housing crisis. *Homeless in Europe*, Autumn, s. 4–5. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.feantsa.org/spip.php?article4037&lang=en>>.
- Český statistický úřad. 2015. *Informativní počet občanů v ČR ve všech obcích, v obcích 3. typu a v městských částech*. [cit. 10. 7. 2015]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatele-v-obcích.aspx>>.

50) Tj. v bydlení, na něž nemají právní nárok nebo z něho byly vypovězeny, v mobilních a provizorních stavbách, neobyvatelných či přelidněných bytech.



- Databáze demografických údajů za obce ČR. Územní změny, počty obyvatel, narození, zemřelí, stěhování (1971–2014). ČSÚ. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-obce-cr>>.
- D'Onise, K. – Wang, Y. – McDermott, R. 2007. The importance of numbers: using capture-recapture to make the homeless count in Adelaide. *Australian Journal of Primary Health*, 13, s. 89–96.
- Dunton, L. – Albanese, T. – D'Alanno, T. (eds). 2014. *Point-in-time count methodology guide. U.S. Department of Housing and Urban Development*. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<https://www.hudexchange.info/resources/documents/PIT-Count-Methodology-Guide.pdf>>.
- Edgar, B. – Doherty, J. – Meert, H. 2004. *Third review of statistics on homelessness in Europe. Developing an operational definition of homelessness*. Brusel: FEANTSA.
- Edgar, B. – Harrison, M. – Watson, P. – Busch-Geertsema, V. 2007. *Measurement of homelessness at European Union level (commissioned and edited by European Commission – DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities)*. Dundee/Brussels: European Commission. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=114&langId=en>>.
- Edgar, B. – Harrison, M. – Watson, P. – Busch-Geertsema, V. 2008. *Jak zkvalitnit rozsah dostupných informací o bezdomovství na regionální, národní a evropské úrovni. Podkladový materiál pro národní semináře*. MPHASIS. Společný postup v otázce bezdomovství prostřednictvím podpory a posilování informačních systémů. Dundee: University of Dundee.
- Gelnarová, E. 2007. *Prediktivní odhady incidence a prevalence nádorových onemocnění na populační úrovni*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z: <[http://is.muni.cz/th/133275/prif\\_r/rigorozni\\_prace\\_Gelnarova.pdf](http://is.muni.cz/th/133275/prif_r/rigorozni_prace_Gelnarova.pdf)>.
- Holpuch, P. 2011. Bezdomovectví jako přístup k životu. *Biograf*, 54. (online) [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v5401>>.
- Hradecký, I. – Barták, M. – Edgar, W. M. – Ondrák, P. – Pěnkava, P. – Ruzsová, P. 2007. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje o.s.
- Hradecký, I. – Kosová, P. – Myšáková, M. – Omelková, L. – Sedláček, P. 2004. *Sčítání bezdomovců Praha 2004 – výstupy z projektu*. Praha.
- Hradecký, I. – Plachý, A. – Prudký, L. – Růžička, J. – Slaviček, A. – Šmídová, M. – Šos, L. – Riadová, B. 2012. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*. Praha.
- Hradecký, I. – Sirovátka, T. 2015. Konsenzuální konference o bezdomovectví v ČR: příprava, průběh a výstupy. *Fórum sociální politiky*, 2, s. 22–25.
- Hruška, L. a kol. 2012. *Studie o stavu bezdomovectví v Ostravě*. Ostrava: PROCES. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <[http://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich-sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-analyzy/c-users-zivcakzd-desktop-komplexna-socialna-pra-ce-bezdomovstva-studie-proces-studie\\_o\\_stavu\\_bezdomovectvi\\_v\\_ostrove\\_final.pdf](http://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich-sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-analyzy/c-users-zivcakzd-desktop-komplexna-socialna-pra-ce-bezdomovstva-studie-proces-studie_o_stavu_bezdomovectvi_v_ostrove_final.pdf)>.
- Janoušek, T. 2012. *Analýza služeb pro osoby bez přístřeší. Komunitní plánování sociálních služeb ORP Tábor*. Tábor: centrum pro komunitní práci. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.cpkp.cz/index.php/programy-jc/komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/29-komunitni-planovani-socialnich-sluzeb-orp-tabor>>.
- Kidd, A. S. – Davidson, L. 2007. You have to adapt because you have no other choice: The stories of strength and residence of 208 homeless youth in New York City and Toronto. *Journal of Community Psychology*, 35, s. 219–238.
- *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. 2013. Praha: MPSV. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/16157/koncepce.pdf>>.
- *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*. Praha: MPSV.
- Kuchařová, V. – Barvíková, J. – Psychlová, K. – Höhne, S. – Holpuch, P. 2015. *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat*. Praha: VÚPSV, v.v.i.
- Laird, A. – Mulholland, S. – Campbell-Jack, D. 2004. *Rough Sleepers Initiative – Monitoring the target of ending the need to sleep rough by 2003*. George street research. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.scotland.gov.uk/Publications/2004/07/19670/40405>>.
- Magistrát města Brna, Odbor sociální péče [OSP MMB]. 2014. *Zjišťování počtu lidí bez domova v Brně*. Brno. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <[http://www.armadaspasy.cz/sites/default/files/projects/brno\\_sb2014.pdf](http://www.armadaspasy.cz/sites/default/files/projects/brno_sb2014.pdf)>.

- Magistrát města Havířova, Odbor sociálních věcí [OSV MMH]. 2010. *Monitorování a analýza bezdomovců v Havířově*. Havířov.
- Mandys, J. – Nežádalová, P. 2011. Dilemata sčítání bezdomovců v roce národního sčítání obyvatel. *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*, 5. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<https://aosp.upce.cz/article/view/87>>.
- McKillion, K. 2014. The challenges of a housing supply-led approach to tackle homelessness during a property crash in Ireland. *Homeless in Europe*, Autumn, s. 10–11. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.feantsa.org/spip.php?article4037&lang=en>>.
- Ministerium für Arbeit, Integration und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen. 2014. *Integrierte Wohnungsnotfallberichterstattung 2013 in Nordrhein Westfalen* [Integrovaná zpráva o domácnostech v akutní bytové nouzi v roce 2013 v Severním Porýní-Vestfálsku]. Düsseldorf: MAIS NRW.
- Nařízení Komise (EU) č. 519/2010, ze dne 16. června. 2010, kterým se přijímá program statistických údajů a metadat pro sčítání lidu, domů a bytů stanovený nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 763/2008. [cit. 27. 7. 2015]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:151:0001:0013:CS:PDF>>.
- *Obyvatelstvo podle způsobu bydlení*. 2011. ČSÚ. [cit. 27. 7. 2015]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo-podle-zpusobu-bydleni-2011-x4dkqoclsq>>.
- Osborne, E. R. 2002. „I may be homeless, but I'm not helpless: the costs and benefits of identifying with homelessness.“ *Self and Identity*, 1, s. 43–52.
- Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za rok 2014 (Soc (MPSV) V 1-01). [Formulář, poskytnuto MPSV].
- Russell, D. – Barrett, F. 2010. *2010 Census service-based enumeration operation assessment report*. United States Census Bureau. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<https://www.census.gov/2010census/pdf/2010%20Census%20Service-Based%20Enumeration%20Assessment%20Report.pdf>>.
- Růžička, J. – Unar, O. – Savková, E. – Hanuliaková, E. 2014. *Analýza osob bez domova na území okresu Vsetín – závěrečná zpráva*. Vsetín. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.kr-zlinsky.cz/docs/clanky/dokumenty/10134/analiza-osob-bez-domova---okres-vsetin-final.pdf>>.
- Sládek, J. – Snopek, J. 2014. *Prostupné bydlení. Manuál dobrých praxí*. Praha: Agentura pro sociální začleňování. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/prostupne-bydleni-metodika-a-manual-dobrych-praxi>>.
- Snopek, J. – Matoušek, R. 2014. *Prostupné bydlení. Metodika*. Praha: Agentura pro sociální začleňování. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/prostupne-bydleni-metodika-a-manual-dobrych-praxi>>.
- Snow, S. D. – Anderson, L. 1987. Identity work among the homeless. *The American Journal of Sociology*, 92, s. 1336–1371.
- *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2011*. Praha: MPSV. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z: <[http://www.mpsv.cz/files/clanky/13613/rocenka\\_2011.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/13613/rocenka_2011.pdf)>.
- *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z: <[http://www.mpsv.cz/files/clanky/19296/MPSV\\_rocenka2013\\_061114.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/19296/MPSV_rocenka2013_061114.pdf)>.
- Široký, P. 1999. Výpočet a odhad měr incidence, prevalence a mortality. *Klinická onkologie*, 12 (Suppl 2), s. 23–24.
- Šnajdrová, Z. – Holpuch, P. 2010. *Sčítání bezdomovců na území hl. města Prahy. Závěrečná zpráva*. Praha: ABL, a.s.
- Toušek, L. 2009. *Analýza situace „bezdomovců“ v Plzni včetně identifikace jejich počtu. Zpráva z výzkumu*. Zpracováno pro Magistrát města Plzně. Plzeň: Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologických a historických věd Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.antropologie.org/cs/vyzkum/aplikovany-vyzkum/analiza-situace-bezdomovcu-v-plzni-vcetne-identifikace-jejich-poctu>>.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division. 2008. *Principles and recommendations for population and housing censuses. Revision 2*. New York: United Nations. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/census3.htm>>.
- Váně, J. – Kalvas, F. 2014. *Fenomén bezdomovectví. Výzkumná zpráva*. Plzeň: Katedra sociologie, Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni. [cit. 18. 5. 2015]. Dostupné z: <[http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/bezdomovectvi\\_zkracenaverteze.pdf](http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/bezdomovectvi_zkracenaverteze.pdf)>.
- Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii.

**Webové odkazy:**

- Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení. [cit. 18. 5. 2015]. <<http://www.feantsa.org/spip.php?article4549&lang=en>>.
- Konsensuální konference o bezdomovectví. [cit. 18. 5. 2015]. <<http://www.bezdomovectvi.info/cs/>>.
- Národní setkání k projektu MPHASIS v ČR. [cit. 18. 5. 2015]. <<http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/Czech.html>>.
- Projekt MPHASIS. [cit. 18. 5. 2015]. <<http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/>>.
- Registr poskytovatelů sociálních služeb. [cit. 18. 5. 2015]. <<http://registr.mpsv.cz/>>.

**KRISTÝNA PEYCHLOVÁ**

působí ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. a je studentkou doktorského programu Sociální geografie a regionální rozvoj na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Odborně se věnuje především rodinné a sociální politice, české novodobé zahraniční migraci a otázkám transnacionalismu. Mezi její nejvýznamnější publikace patří *Nové formy denní péče o děti v České republice* (Palonciová a kol.; VÚPSV, 2014) a *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat* (Kuchařová a kol.; VÚPSV, 2015).

**PETR HOLPUCH:**

je Ph.D. studentem sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Tématu bezdomovectví se věnuje dlouhodobě. Svou prací se zaměřuje především na porozumění prožívání každodenního života samotnými bezdomovci, čímž se snaží přispět k tvorbě a realizaci smysluplné sociální politiky a sociální práce s touto skupinou. V posledních letech publikoval texty „Bezdomovectví jako přístup k životu“ (*Biograf*, 2011) a „Bezdomovectví jako „řešení“: Od léčby systému k léčbě člověka“ (Katedra sociální práce a sociálních věd UKF v Nitře, 2013).

**SUMMARY:**

Homeless censuses have become an indispensable part of policy measures aimed at homelessness prevention and management at national, regional, and local levels of governance. This article uses an analysis of examples of best practices in other countries and of the results of counts carried out in the Czech Republic to support a proposal it then presents for creating a national point-in-time homeless count for the Czech Republic. The authors note that the purpose the collected data are intended to serve should be the starting point for operationalising the target population. The European Typology of Homelessness and Housing Exclusion (ETHOS) is a useful tool in this regard, as it enables the international comparability of census outcomes. The research design of any homeless count should be based on the purpose of the count and the available administrative data and financial resources. While some states benefit from having introduced integrated

social services client databases, others rely on field counts. Four field-count methods have been used to count and estimate the number of homeless: point-in-time, capture-recapture, random sample of areas counts, and service-based enumeration. Denmark, Ireland, and Hungary provide three different examples of best practices in regular national homeless censuses. In the Czech Republic, state institutions have taken a positive stand towards preventing and tackling homelessness, but homeless censuses have only been carried out on the local level. No central social services client database has been set up. The authors propose using a point-in-time count based on intensive collaboration with local police forces and/or social services providers. The advantages and disadvantages of this method are discussed in the article and some solutions to the problem of enumerating difficult-to-reach subgroups are offered.



## Pozvánka na konferenci

Katedra demografie Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze si Vás dovoluje pozvat na mezinárodní vědeckou konferenci RELIK 2015

### REPRODUKCE LIDSKÉHO KAPITÁLU (VZÁJEMNÉ VAZBY A SOUVISLOSTI)

Konference se bude konat **12. a 13. listopadu 2015** v prostorách Vysoké školy ekonomické v Praze.

RELIK 2015 je vědecká konference zabývající se tématem reprodukce lidského kapitálu z pohledu demografie, ekonomie sociální a hospodářské politiky a dalších příbuzných oblastí.

Program a kniha abstraktů budou dostupné v tištěné verzi na začátku konference u registrací. Výstupem konference je recenzovaný sborník příspěvků z konference na CD s ISBN, který obdrží všichni registrovaní v den zahájení konference.

Účastníci se mohou registrovat do 6. září 2015 přes registrační formulář, který je dostupný na stránkách konference [relik.vse.cz/signup](http://relik.vse.cz/signup). Program konference bude dokončen a odeslán účastníkům konference po 6. září 2015.

Abstrakty (max. rozsahu 10 řádků) nahrajte pomocí webových stránek konference nejpozději do 6. září 2015. Příspěvky nahrajte pomocí webových stránek konference nejpozději do 4. října 2015.

Při psaní abstraktu a příspěvku využijte, prosím, šablony. Instrukce pro autory a šablony pro psaní abstraktů a příspěvků jsou dostupné na stránkách konference <http://relik.vse.cz/cz/instructions>. Oficiálními jazyky konference jsou čeština, slovenština a angličtina.

Na konferenci se neplatí vložné. Ubytování si zajišťuje každý účastník sám. Účastníci konference jsou srdečně zváni na uvítací večeři.

#### Důležité termíny:

Registrace a zaslání abstraktu: **6. 9. 2015**

Schválení tématu na základě abstraktu a vyrozumění o přijetí: **13. 9. 2015**

Zaslání plné verze příspěvku: **4. 10. 2015**

Oznámení o výsledku recenzního řízení: **11. 10. 2015**

Konečná verze příspěvku: **25. 10. 2015**

Začátek konference (registrace): **12. 11. 2015**

**Adresa:** Katedra demografie, Fakulta informatiky a statistiky, Vysoká škola ekonomická v Praze  
Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika

#### Kontakt:

Kornélia Cséfalvaiová      [xcsek00@vse.cz](mailto:xcsek00@vse.cz)

Jana Langhamrová          [xlanj18@vse.cz](mailto:xlanj18@vse.cz)

Dana Zachariášová        [zachar@vse.cz](mailto:zachar@vse.cz)

V případě, že nás budete kontaktovat e-mailem, zasílejte Vaše dotazy a požadavky na všechny výše uvedené emailové adresy.

# DATA SČÍTÁNÍ V KONTEXTU PŘIROZENÉ REPRODUKCE NA ÚZEMÍ ČR PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Jitka Rychtaříková

Sčítání lidu, respektive domů a bytů, poskytují mnoho nezastupitelných údajů o obyvatelstvu a jeho strukturách v podrobném územním členění. Informace ze sčítání také umožňují hlouběji studovat pomocí diferenční analýzy demografickou reprodukci. V následujícím textu se proto zaměříme na data, která nám sčítání lidu poskytovala, respektive poskytují, v souvislosti s procesem přirozené demografické reprodukce. Budeme se zabývat zejména tím, jak mohou údaje sčítání obohatit naše znalosti o procesech porodnosti a úmrtnosti. Budeme analyzovat otázky týkající se znaků osob zjišťovaných při sčítání. Cílem příspěvku je diskutovat obsah poválečných sčítání na území České republiky a jejich současné využití. Pomíjíme přitom skutečnost, že až do sčítání 1980 včetně, jsou k dispozici pouze agregované údaje pro vybrané kombinace proměnných na základě tištěných publikací, zatímco dnes lze vygenerovat libovolnou kombinační tabulku. Zaměříme se na obsah cenů uskutečněných v letech 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001 a 2011. Zvláštní pozornost bude pak věnována poslednímu sčítání 2011.

Z hlediska **procesu porodnosti** lze najít ve sčítáních následující relevantní otázky:

## Sčítání 1950

*Ženy: počet všech živě narozených dětí, počet živě narozených dětí v posledním manželství, datum posledního sňatku, u ovdovělých, rozvedených nebo rozloučených datum ovdovění, nebo datum rozvodu (rozluky)*

*Všechny osoby: bydliště, pohlaví, datum narození (den, měsíc, rok), rodinný stav, státní příslušnost, národnost,*

*náboženské vyznání (nebo bez vyznání), školní vzdělání (nejvyšší stupeň), hlavní osobní povolání (tj. druh povolání, postavení v povolání)*

**Sčítání 1961** (pouze odlišné údaje, tj. údaje navíc nebo naopak omezené, či vypuštěné, oproti sčítání 1950)  
*Ženy, údaje navíc: pořadí posledního manželství*  
*Ženy, údaje omezené: rok ovdovění, rozvodu (dříve datum)*

*Všechny osoby, údaje navíc: sociální příslušnost podle hlavního zaměstnání, zdroj obživy (mzda, plat, odměna za pracovní jednotky, výnos z majetku apod.)*

*Všechny osoby, údaje vypuštěné: náboženské vyznání*

**Sčítání 1970** (pouze odlišné údaje, tj. údaje navíc nebo naopak omezené, či vypuštěné, oproti sčítání 1950)  
*Všechny osoby, údaje navíc: mateřský jazyk, u středních a vysokých škol: rok ukončení studia, datum uzavření nynějšího (posledního) manželství (dříve datum a pouze u žen), kolikáté je to manželství, rok ovdovění, rozvodu (dříve datum a pouze u žen), zdroj obživy, hlavní zaměstnání, sociální příslušnost v hlavním zaměstnání, je sčítaný vyučen v oboru, v němž pracuje, nebo v příbuzném oboru (pracuje v oboru, pro nějž získal odborné vzdělání nebo v oboru příslušném),*

*Všechny osoby, údaje vypuštěné: náboženské vyznání*

**Sčítání 1980** (pouze odlišné údaje, tj. údaje navíc nebo naopak omezené, či vypuštěné, oproti sčítání 1950)  
*Všechny osoby, údaje navíc: soužití manželů, rok a měsíc sňatku (dříve datum a pouze u žen), rok ovdovění, rozvodu (dříve datum a pouze u žen), obyvatelé cikánského původu, bydliště matky v době narození sčítané osoby, odvětví národního hospodářství, společenská skupina, ekonomická aktivita a zdroj obživy, kvalifikace v oboru*  
*Všechny osoby, údaje vypuštěné: náboženské vyznání*

**Sčítání 1991** (pouze odlišné údaje, tj. údaje navíc nebo naopak omezené, či vypuštěné, oproti sčítání 1950) Všechny osoby, údaje navíc: *mateřský jazyk, datum sňatku, pořadí manželství, bydliště matky v době narození sčítané osoby, ekonomická aktivita*

Všechny osoby, údaje vypuštěné: *datum rozvodu, ovdovění*

**Sčítání 2001** (pouze odlišné údaje, tj. údaje navíc nebo naopak omezené, či vypuštěné, oproti sčítání 1950) Ženy, údaje změněné: *počet všech narozených dětí (v ostatních sčítáních pouze živě narozené), z toho v nynějším nebo posledním manželství (v ostatních sčítáních pouze živě narozené).*

Nepublikovanou informací oproti minulým sčítáním byl údaj o „počtu narozených dětí z nynějšího manželství“, který se zjišťuje již od roku 1930. Důvodem byl logicky neodůvodněný zákaz ze strany Úřadu pro ochranu osobních údajů.

Všechny osoby, údaje navíc: *mateřský jazyk, datum sňatku, obor vzdělání, pořadí manželství, bydliště matky v době narození sčítané osoby, místo pobytu jeden rok před sčítáním, ekonomická aktivita*

Všechny osoby, údaje vypuštěné: *datum rozvodu, ovdovění*

**Sčítání 2011** (pouze odlišné údaje, tj. údaje navíc nebo naopak omezené, či vypuštěné, oproti sčítání 1950) Všechny osoby, údaje omezené: otázky na národnost a náboženské vyznání byly dobrovolné.

Všechny osoby, údaje navíc: *registrované partnerství, mateřský jazyk, obor vzdělání, bydliště matky v době narození sčítané osoby, místo pobytu jeden rok před sčítáním, ekonomická aktivita*

Všechny osoby, údaje vypuštěné: *datum rozvodu, ovdovění, datum sňatku, pořadí manželství*

Uvedené otázky byly vybrány v souvislosti jejich možného dopadu na úroveň, strukturu a časování plodnosti. V České republice došlo od počátku devadesátých let k výraznému snížení úhrnné plodnosti (1,5 v roce 2014; 1,4 v roce 2011; 1,9 v roce 1987) a k nárůstu podílu živě narozených dětí mimo manželství (47 % v roce 2014; 42 % v roce 2011; 7 % v roce 1987). V tomto období se výrazným způsobem změnila demografická, sociální, ekonomická i vzdělávací struktura obyvatelstva. Do budoucna se tyto

strukturální transformace zcela jistě také promítnou do procesu rození dětí. Proto je nesmírně důležité racionálně zvážit otázky požadované ve sčítání a to zejména z toho důvodu, že sčítání je v České republice jediný zdroj informací na celostátní úrovni pro konstrukci diferenčních ukazatelů.

Zkušenosti ze sčítání 2011 ukazují, že zavedení dobrovolných otázek je zbytečné neboť na otázku o národnosti neodpovědělo 25 % obyvatel a na otázku týkající se náboženského vyznání to bylo dokonce 45 %. Na druhé straně otázka na registrované partnerství ve sčítání 2011 se týkala pouze 2 243 osob z 10 436 560, což představuje 0,02 % a tato otázka byla povinná! Oproti všem předchozím sčítáním však byl vypuštěn údaj o datu posledního manželství, čímž byly znemožněny diferenční analýzy manželské plodnosti v závislosti na délce trvání manželství. Úroveň rozvodovosti v České republice je těsně pod hranicí 50 %, část z rozvedených osob uzavírá další sňatek (34–35 %) a má další děti. Nicméně otázka na pořadí manželství byla rovněž vypuštěna, i když podíl opakovaných sňatků představuje 25 % z celkového počtu sňatků.

Druhou stránku přirozené reprodukce představuje proces úmrtnosti. V dnešní době se ve vyspělých zemích lidský věk nejen prodlužuje, ale je také výrazně sociálně diferencován. V České republice v současné době neexistuje jediný zdroj informací na celostátní úrovni, který by umožnil diferenční analýzy úmrtnosti (alespoň podle dosaženého stupně vzdělání). Jedná se totiž o to, že na hlášení o úmrtí, je údaj o nejvyšším vzdělání dobrovolný od roku 2007. Toto ve výsledku vede k tomu, že před tímto datem bylo neudáno, pokud jde o vzdělání zemřelého, necelé jedno procento, zatímco v roce 2014 to bylo 70 %! Zatímco dřívější hlášení o úmrtí obsahovala dokonce informaci o zaměstnání (zrušeno od roku 1992), tak informace o vzdělání v hlášení o úmrtí je v současnosti, vzhledem k obrovskému nárůstu nezjištěných údajů, bezcenná. Jediným řešením této neutěšené situace může v tomto směru být propojování dat sčítání a běžné evidence podle rodných čísel.

Požizování statistických dat není rozhodně levnou záležitostí. To, že data ze sčítání nelze po vymazání rodných čísel hlouběji racionálně využít lze označit za plýtvání penězi daňových poplatníků. Statistická data se sbírají proto, aby poskytla v co největší míře požadovanou informaci. Individuální data

musí být samozřejmě chráněna nikoliv znehodnocena. Toto musí být úkol příslušné legislativy a příslušných úřadů spolu s představiteli Úřadu pro ochranu osobních údajů. Zatímni cesta České republiky, která byla kdysi hrdá na rozsah a kvalitu svých demografických dat, spěje dnes do demografické

pouště. Udělejme proto vše, abychom se v bohatosti demografických dat vrátili na přední místa, která jsme dříve zastávali. Nejdůležitější je ovšem získání informace, která přispěje k fundovanějšímu studiu demografické situace včetně jejího prognózování.

## Literatura

Obsahy sčítání. Dostupné z:

<[https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah\\_scitani\\_lidu\\_1950](https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah_scitani_lidu_1950)>.

<[https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah\\_scitani\\_lidu\\_1961](https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah_scitani_lidu_1961)>.

<[https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah\\_scitani\\_lidu\\_1970](https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah_scitani_lidu_1970)>.

<[https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah\\_scitani\\_lidu\\_1980](https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah_scitani_lidu_1980)>.

<[https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah\\_scitani\\_lidu\\_1991](https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah_scitani_lidu_1991)>.

<[https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah\\_scitani\\_lidu\\_2001](https://www.czso.cz/csu/sldb/obsah_scitani_lidu_2001)>.

<[https://www.czso.cz/csu/sldb/scitaci\\_formulare](https://www.czso.cz/csu/sldb/scitaci_formulare)>.

Závěrečná zpráva o sčítání lidu, domů a bytů 2001.

Dostupná z:

<[https://www.czso.cz/documents/11308/23212108/vlada\\_sldb\\_0604.pdf/51f3e68f-66d6-4891-bbdb-374447dc8b38?version=1.0](https://www.czso.cz/documents/11308/23212108/vlada_sldb_0604.pdf/51f3e68f-66d6-4891-bbdb-374447dc8b38?version=1.0)>.

Obyvatelstvo, Roční časové řady. Dostupné z: <[https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo\\_hu](https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu)>.

Vývoj obyvatelstva České republiky – 2013.

Dostupný z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2013-ajtghnb5q2>>.

# Slovenská štatistika a demografia

## 25. ROČNÍK, 3/2015

### I. VEDECKÉ ČLÁNKY

**Branislav Šprocha** | Vekové zloženie obyvateľstva v Slovenskej republike a krajoch a jeho prognóza do roku 2030

**Magdalena Piscová, Robert Klobucký, Miloslav Bahna** | Starší ľudia v spoločnosti a v rodine. Niekoľko pohľadov na starších ľudí v štatistikách a komparatívnych výskumoch

**Marcela Káčerová, Jana Ondačková** | Proces starnutia populácie Slovenska v európskom kontexte

**Boris Vaňo** | Možeme ovplyvniť proces starnutia obyvateľstva na Slovensku?

**Viliam Páleník** | Strieborná ekonomika v podmienkach Slovenska a oblasti možného uplatnenia

**Petra Dotlačilová, Jitka Langhamrová** | Odhad parametru Gompertzovy-Makehamovy funkce: Kingova-Hardyho metoda

Vydává Štatistický úrad Slovenskej republiky (vychází 4x do roka), distribuuje a objednávky přijímá ŠÚ SR, informační servis, Miletičova 3, 824 67 Bratislava 26, Slovenská republika, cena výtisku 5 €, cena ročníku předplatného 20 €.

# DETERMINANTY VZNIKU MIGRACE A STATISTIKY CIZINCŮ V EVROPSKÉ UNII<sup>1)</sup>

Václava Vaňková

Mezinárodní migrace má důležité politické, ekonomické, sociální, demografické, psychologické a kulturní dopady na emigrační a zejména pak na imigrační země. Publikace Milana Paláta vydaná nakladatelstvím KEY Publishing s.r.o. v roce 2014 se zabývá faktory, které mezinárodní migraci determinují, a popisuje statistiku cizinců v zemích Evropské unie.

Knih je členěna do pěti kapitol. Zatímco úvodní kapitola vymezuje základní pojmy týkající se migrace a jejího měření, druhá kapitola se zabývá některými z teoretických vysvětlení mezinárodní migrace včetně kritického zhodnocení v duchu ekonomické teorie. Třetí kapitola se stručně věnuje motivačním podnětům migrace, které lze rozdělit na finanční a nefinanční.

Ve čtvrté kapitole jsou vysvětleny základní ekonomické souvislosti a dopady migrace pro trhy práce pomocí neoklasického modelu trhu práce a duálního trhu práce, který uvažuje samostatně trh práce nízko kvalifikovaných pracovníků a trh práce vysoce kvalifikovaných pracovníků, což je situace bližší realitě. Modely trhu práce jsou v kapitole dále rozšířeny při zvážení různých pružností nabídky či poptávky.

Všechny modelové situace jsou přehledně vyjádřeny v grafech.

Poslední kapitola se věnuje statistice cizinců v zemích Evropské unie. Detailnější data na úrovni evropské statistiky jsou dostupná od plnění Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 862/2007 o statistice Společenství v oblasti migrace a mezinárodní ochrany. Jednotlivé statistické úřady zasílají Eurostatu statistické údaje a v rámci Unie se pracuje s kategorií cizinců s tzv. obvyklým pobytem v daném státě Evropské unie, přičemž vymežujícím kritériem je délka pobytu cizince více než jeden rok. Autor se v knize zabývá analýzou složení populace cizinců podle státního občanství jak v rámci EU jako celku, tak podrobnějším zkoumáním v rámci jednotlivých zemí Unie. Kromě statistiky cizinců je pozornost věnována i statistikám počtů osob, které nabyly občanství jednotlivých členských států. Tyto statistiky přitom patří mezi nejpoužívanější.

Publikace **Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii** je vhodná pro studenty geografických i ekonomických oborů, ale poslouží i široké veřejnosti. V knize jsou na jedné straně popsány teoretické základy migrace, její vymezení a měření, na straně druhé pak autor přiblížil současnou situaci a počet migrantů v jednotlivých zemích Unie.

1) Palát, M. 2014. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o. ISBN 978-80-7418-228-0.



# DEMOGRAFICKÝ ATLAS SLOVENSKEJ REPUBLIKY<sup>1)</sup>

Luděk Šídlo

Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave spolu s Inštitútom informatiky a štatistiky v Bratislave vydali koncom roku 2014 ďalší zaujímavé atlasové dielo, zaměřené na zmapování základních odlišností populačního vývoje na Slovensku v prostoru a čase. Atlas svým způsobem navazuje na komplexněji pojatý Atlas obyvateľstva Slovenska<sup>2)</sup> z roku 2006, avšak se již nevrací k populačnímu vývoji před rokem 1989. Toto nové atlasové dielo se snaží co nejpodrobněji zhodnotit poslední dvě dekády vývoje obyvatelstva na Slovensku, k čemuž bylo možné využít již také výsledky ze sčítání z roku 2011. To umožnilo – mimo postihnutí základních vývojových trendů pomocí dat z běžné evidence obyvatelstva – použít pro porovnání regionálních rozdílů na území Slovenska výsledky tří posledních populačních cenů, a to jak pomocí metod kartografického zobrazování, tak i dalších vyjadřovacích prostředků. Právě pestrost použitých metod a grafických výstupů dělá z tohoto atlasu velmi zajímavou publikaci, která přesahuje rozsah běžného atlasu a přibližuje se svým charakterem téměř až k učebnici současného populačního vývoje na Slovensku.

Obsah atlasu je rozdělen do sedmi číslovaných kapitol, přitom jsou zde další nečíslované části, jako *Úvod*, *Syntéza výsledkov a hlavné závery*, *Zoznam máp a grafov* a *Zoznam použitej lietatúry*. Číslované kapitoly vždy mají textovou část, na kterou navazuje část grafická. V té jsou zobrazeny vývojové trendy a strukturální ukazatele pomocí grafů (doplňené místy o grafy s postavením vybraného ukazatele za Slovensko v rámci Evropské unie), ale i pomocí kartogramů a kartodiagramů. V první číslované kapitole je popsána metodika zpracování atlasu, resp. je zde zaměřena

pozornost na územní členění Slovenska, stejně jako na definování základních demografických termínů použitých v jednotlivých kapitolách. Poté následují tři kapitoly zabývající se základními demografickými procesy a jeho dopady na počet a rozmístění obyvatelstva. *Kapitola 2* nejprve popisuje počet, přírůstek a rozmístění obyvatelstva pomocí klasických ukazatelů, i méně používaného Webbova diagramu, *Kapitola 3* se zaměřuje na základní procesy reprodukce obyvatelstva (porodnost/plodnost, úmrtnost a také potratovost), *Kapitola 4* na diferenciaci rodinného chování (sňatečnost a rozvodovost) a *Kapitola 5* na analýzu migračních trendů, a to jak vnitřní, tak zahraniční migrace.

Zatímco výše uvedené tři kapitoly jsou založeny převážně na datech z běžné evidence obyvatelstva, následující *Kapitola 6* již pracuje převážně s komparací dat z posledních tří výsledků sčítání lidu, jelikož se jedná o kapitolu analyzující proměny struktur obyvatelstva v čase a prostoru. Pomocí vývojových trendů z bilančních demografických dat je zpracována pouze první podkapitola, popisující změny pohlavně-věkové struktury obyvatelstva, další podkapitoly analyzující rodinný stav, národnostní, náboženskou a vzdělanostní strukturu, stejně jako strukturu domácností, jsou již založeny na porovnávání výsledků populačních cenů z let 1991, 2001 a 2011. Poslední číslovaná kapitola je věnována demografickému vývoji v prognostické perspektivě, v tomto případě do roku 2035, a to převážně na základě výsledků posledních populačních prognóz, jak národních, tak regionálních, zpracovaných *B. Blehou*, *B. Šprochou* a *B. Vaněm*. Kromě klasických odhadů budoucích trendů základních demografických ukazatelů je zde vytvořena i typologie okresů Slovenska podle intenzity a charakteru plodnosti, úmrtnosti (oddělené podle pohlaví) i migrace, bohužel není zde však zřejmé, z jakých dat a z jakého

1) Bleha, B. – Vaňo, B. – Bačík, V. (eds.) 2014. *Demografický atlas Slovenskej republiky*. Bratislava: Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave a Inštitút informatiky a štatistiky v Bratislave, 163 s. ISBN 978-80-89317-28-8.

2) Mládek, J. et al. 2006. *Atlas obyvateľstva Slovenska*. Bratislava: Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, 168 s. ISBN 80-223-2190-7.

období tato typologie byla vytvořena (není uvedeno ani v metodologické kapitole).

Celý vnitřní obsah atlasu je po grafické stránce velice dobře zpracován, přesto se dají nalézt určité náměty, nad kterými by bylo možné se do budoucna zamyslet. Jednak je to otázka barevnosti škál u vybraných kartogramů, kdy některé barvy by asi jiní autoři zvolili jinak, stejně jako neúplné dodržování stejných barev za jednotlivé kraje Slovenska pro sloupce/linie v grafech a mapách napříč celým dílem (viz např. rozdíly mezi grafy v kapitolách 3 a 7 a mapami v kapitole 5...) či někdy až zbytečně široké (dvousloupcové) grafy pro jednoduché znázornění vývoje vybraných ukazatelů (např. grafy 3.3.1 a 3.3.2 vyjadřující počet a strukturu potratů, kdy obdobné ukazatele u jiných procesů jsou většinou jednosloupcové a i tak dostatečně vypovídající). Naopak, kladně lze hodnotit dvoujazyčnost díla – všechny legendy a popisky v grafických objektech jsou psány slovensky a anglicky, stejně jako textové části, kdy kromě úvodních kapitol, kde se jedná o komplexní překlad úvodního slova a popisu metodiky, a závěrečné shrnující kapitoly, jsou podrobnější komentáře jednotlivých kapitol vždy shrnuty v anglickém jazyce v několika odstavcích.

Pro větší dostupnost a využití tohoto díla je správné, že se autoři rozhodli poskytnout celý atlas k dispozici na internetu v pdf formátu<sup>3)</sup>, což potenciální

uživatelé jistě ocení i přes poměrně značnou velikost dostupného souboru (přes 500 MB). Na stejných internetových stránkách lze také využít interaktivní mapu obcí Slovenska, na kterou je v atlase také odkazováno.

Demografický atlas Slovenskej republiky je bezesporu zajímavé kartografické dílo, které je a bude pro demografy, ale i laickou veřejnost, jistě důležitým zdrojem dat a informací. Stejně jako u všech děl tohoto typu je zřejmé, že hodnocení některých map a grafů je zatíženo určitým subjektivním hlediskem, kdy různí autoři by volili různé vyjadřovací prostředky či třeba jen barevnost grafických prvků, nicméně objektivně je nutné zhodnotit obsah díla jako korektní a pro potřeby této publikace plně odpovídající. Škoda jen, že kvalitní obsah díla se nepromítl i do obálky atlasu, která je dle mého názoru graficky nevydařená a zbytečně tak snižuje první dojem z tohoto díla. Přesto lze vyjádřit autorům tohoto díla uznání za snahu v pokračování atlasové tvorby, týkající se studia reprodukčního chování obyvatelstva na Slovensku, a zároveň vznést námět a možná i vyjádřit přání, zda by nestálo za úvahu spojit síly a zkušenosti autorských kolektivů z obou bývalých federativních republik a vytvořit dílo, zachycující regionální diferenciaci demografického chování na území celého bývalého Československa, a to např. při třicetiletém výročí novodobé „polistopadové“ éry...

## POZVÁNKA NA DISKUZNÍ VEČERY ČESKÉ DEMOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI

21. října 2015

**Využití dat z mobilních sítí v geodemografickém výzkumu – část I**

Zaštituje Ing. Petr Mazouch, Ph.D., FIS VŠE v Praze

18. listopadu 2015

**Využití dat z mobilních sítí v geodemografickém výzkumu – část II**

Zaštituje doc. RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D., PřF UK v Praze

16. prosince 2015

**Diskuze týkající se dalšího směřování Společnosti, spojená s vánočním posezením**

Diskuzní večery budou probíhat od 16 hodin v zasedací místnosti 473 NB na VŠE v Praze.

Změna programu vyhrazena.

3) <http://www.humannageografia.sk/demografickyatlas>.

# XLV. konference České demografické společnosti

Dne 27. května 2015 se v prostorách Velké geologické posluchárny na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze konal již 45. ročník konference České demografické společnosti, a to na téma „Dlouhověkost – úspěch lidstva“. Konference byla spolupořádána Českou demografickou společností, Katedrou demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, Katedrou demografie Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze a Českým statistickým úřadem. Celodenní konference byla rozdělena do tří bloků. Úvodního slova a přivítání účastníků konference se ujala předsedkyně ČDS Jitka Rychtaříková.

První příspěvek na téma **Změny v délce života a „ztracené roky“ v seniorské populaci České republiky a Francie v období 1950–2013, názory na počátek stáří** přednesla *Jitka Rychtaříková*. V úvodu příspěvku shrnula základní trendy ve vývoji střední délky života při narození. Dále byl v příspěvku vysvětlen pojem ztracené roky života (lifetime losses), který ukazuje variabilitu věku při úmrtí. Prodlužující se délka života s sebou přináší nejen vyšší podíl dožívajících se vyššího věku, ale také pokles entropie v čase, kdy dochází k větší koncentraci úmrtí do užšího věkového intervalu. Na závěr byly prezentovány názory na počátek stáří (výsledky šetření EUROBAROMETR 2011). Zajímavá jsou např. tato zjištění – muži kladou počátek stáří do mladšího věku než ženy; ženatí/vdané posunují počátek stáří do vyššího věku a počátek stáří je výrazněji posunut do mladšího věku u populací bývalé východní Evropy.

*Radim Boháček* představil příspěvek s názvem **Diferenciace naděje dožití a délka života ve zdraví: mezinárodní srovnání** (spoluautory příspěvku byli *Laura Crespo, Pedro Mira, Joseph Pijoan-Mas*). Autor ve svém příspěvku analyzoval socioekonomické nerovnosti, které se výrazně promítají do rozdílů ve zdravotním stavu obecně a ovlivňují tak zejména délku lidského života. Analýza byla založena na studiu rozdílů ve střední délce života ve věku 50 a 65 let, kdy funkce dožívajících byly vypočteny dle pohlaví a socioekonomických charakteristik jako je vzdělání,

rodinný stav, ekonomická aktivita, příjem a majetek. Data vycházela z údajů šetření HRS, ESSA, Survey of Health a SHARE.

Následující příspěvek *Klára Hulíkové Tesárkové* (se spoluautory *Borisem Burcinem, Terezou Pachlovou a Danem Kašparem*) s názvem **Nejpoužívanější metody vyrovnávání a extrapolace křivky úmrtnosti: Porovnání kvality odhadu na datech vybraných rozvinutých států** se věnoval porovnání metod výpočtu pro odhad intenzity úmrtnosti nejstarších osob. Demografie dnes nabízí mnoho modelů, které lze pro odhad úmrtnosti osob v nejvyšších věcích využít, různé modely se však ve svých výsledcích liší. Výběr vhodné metody má tedy rozhodující dopad na získané výsledky. Cílem příspěvku bylo porovnání a zhodnocení kvality metod, které používají Český statistický úřad a Štatistický úřad SR. Dále v příspěvku byly diskutovány možnosti úpravy stávajících oficiálních úmrtnostních tabulek: použití vhodnějších modelů a jiného způsobu odhadu parametrů těchto modelů. Závěrem byl představen nový specializovaný SW (DeRaS) pro konstrukci úmrtnostních tabulek včetně porovnání výsledků konstrukce „starých“ a „nových“ úmrtnostních tabulek na úrovni národních populací obou zemí (ČR, SR).

**Zdravé roky života: v akom zdraví zostarneme?** byl název příspěvku *Michala Katuši a Pavola Škápika*, ve kterém upozorňují na problematiku stárnutí obyvatelstva jako komplexního jevu a zároveň jako jedním z hlavních problémů moderní společnosti. Jev stárnutí obyvatelstva ovlivňuje mnohé socioekonomické procesy ve společnosti. Závěr příspěvku hodnotil střední délku života ve zdraví v Evropě, na Slovensku a České republice.

S posledním příspěvkem prvního bloku vystoupila *Michala Lustigová*. Ve svém příspěvku s názvem **Disabilita a ztráta soběstačnosti ve vyšším věku** se zabývala hodnocením zdravotního potenciálu ve stáří, tzv. funkční zdatností. Omezení funkčnosti (zdravotní, sociální, psychické a kognitivní) je označováno jako disabilita, kterou lze považovat za ukazatel zdravotního omezení, kvality života a ukazatel odhadující

schopnost stárnoucí osoby žít nezávisle na ostatních, tzn. míru soběstačnosti. Na základě dat SHARE autorka odhadovala úroveň disability a míru soběstačnosti české stárnoucí populace a také řešila vliv vybraných sociodemografických, socioekonomických a zdravotních charakteristik na snížení či ztrátu soběstačnosti.

Druhý blok příspěvků konference vystoupil *Branislav Šprocha* s příspěvkem s názvem **K niektorým aspektom starnutia populácie Slovenska**. I v tomto příspěvku byla zmíněna problematika stárnutí obyvatelstva a její důsledky pro vývoj slovenské společnosti v první polovině 21. století. Autor v této souvislosti zmínil i vliv stárnutí obyvatelstva na trh práce a důchodový systém na Slovensku.

Další příspěvek **Predikcie vývoja normálnej dĺžky života na Slovensku** *Karola Pastora* a *Vladimíra Vlka* byl zaměřen na vývoj střední délky života a budoucí vývoj normální délky života, tedy věku, kdy lidé nejčastěji umírají. Střední délka života se v posledních desetiletích stále mírně prodlužuje. V příspěvku byl především diskutován vývoj normální délky života, a to na základě zkoumání vývoje úmrtnosti a její prognózy s využitím Lee-Carterova modelu. Dle předložených výpočtů se na Slovensku v současné době a nejbližší budoucnosti normální délka života pro muže prodlužovat nebude, u žen lze očekávat mírné zvyšování.

Prodlužující se délce života a s tím spojeným problémem kvality přidaných let se věnoval i další příspěvek **Prevalence demence v populaci ČR: přístupy a kvantifikace** autorek *Markéty Pechholdové* a *Kornélie Cséfalvaiové*. Ve svém příspěvku upozorňují na prodlužující se délku života v české populaci a s tím spojeným problémem kvality přidaných let. Stáří přináší mimo chronická fyzická onemocnění i nemoci duševní, zejména pak významnou ztrátu kognitivních schopností, která je označovaná souhrnně jako demence. Hlavními typy demence je demence vaskulární a tzv. Alzheimerova nemoc. Osoby postižené tímto onemocněním ztrácejí samostatnost, často vyžadují institucionální péči a reprezentují tak specifickou kategorii pacientů. Cílem příspěvku je ukázat, jak určit či predikovat rozsah prevalence této zdravotní zátěže v populaci. V České republice zatím neexistují populační studie ani registry nemocných zaměřené na demence. První typ odhadu míry výskytu demence v populaci vychází z dat o zemřelých dle základní příčiny úmrtí. Zde se autorky pozastavují

nad spolehlivostí kódování, kdy demence ve statistice příčin úmrtí je málokdy uváděna jako základní příčina úmrtí, pro přesnější odhad je tedy nutné pracovat s vícečetnými příčinami úmrtí. Dále se věnují i odhadu prevalence demence u žijící populace, a to na základě dat šetření SHARE, v rámci kterého se zjišťuje míra zhoršení kognitivních schopností jedince.

V následujícím příspěvku *Zdeňky Srnové* a *Jana Škorpíka* s názvem **Časování odchodu do starobního důchodu v České republice v souvislosti s prodlužováním délky lidského života** byly prezentovány výsledky analýzy časování odchodu do starobního důchodu v rámci stávajícího důchodového systému. Za základní ukazatel pro hodnocení časování odchodu do důchodu je v příspěvku zvolen tzv. implicitní dluh, který je definován jako rozdíl mezi diskontovanou sumou jednotlivci vyplacených důchodů a diskontovanou sumou týmž jedincem zaplaceným pojistným. Pro analýzu byl využit dynamický mikrosimulační model MPSV, do kterého vstupovala data ČSSZ. Výstupem mikrosimulačního modelu je podrobný pohled na životní dráhu každého modelovaného jedince. Dosavadní získané výsledky ukázaly, že k významným faktorům, které ovlivňují časování odchodu do starobního důchodu v ČR, patří ekonomický status jedince v době odchodu do důchodu.

Poslední příspěvek druhého bloku **Dlouhověkost – dar nebo prokletí?** *Zdeňky Michálkové* představil různé pohledy společnosti na stáří, možné negativní dopady dlouhověkosti a možnosti jejich eliminace. Autorka ve svém příspěvku dále představila činnosti občanského sdružení „Klára pomáhá“, které ve své aktivitě věnuje pomoci seniorům např. prostřednictvím rodinných pečujících či poradenstvím pro pečující a jejich rodiny.

Poslední blok konference zahájil příspěvek **Institucionální zabezpečení přípravy na stárnutí a Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí** autorky *Marty Koucké*. Podpora zdravého a aktivního stárnutí jako způsobu, jak se vyrovnat s problémy spojenými se stárnutím populace, jak zajistit finanční udržitelnost sociálně zdravotního systému a jak efektivně využít potenciálu přibývajících počtu starších osob. Autorka dále zdůrazňuje význam prevence, podpory zdravého životního stylu a celkovou přípravu společnosti na demografické stárnutí obyvatelstva.

Ondřej Nývlt se ve svém příspěvku **Prodlužující se doba ekonomické aktivity v ČR v kontextu stárnutí obyvatelstva** zaměřil na význam starších osob na trhu práce, kdy se jejich podíl bude neustále zvyšovat. Stárnutí populace dále přinese zcela odlišný poměr osob v produktivním a postproduktivním věku. Úkolem tedy bude vytvořit vhodné podmínky pro stárnoucí pracovní sílu.

Tématu uplatnění starších osob na trhu práce se zabýval i další příspěvek autorek *Martiny Miskolczi* a *Miriam Zbrženské* (**Age management jako nástroj uplatnění starších pracovníků na trhu práce**), ve kterém hovořily o age managementu jako souboru nástrojů pro uplatnění starších pracovníků na trhu práce. Dále se zabývaly problematikou stárnutí pracovníků z pohledu firem, otevřely i otázky generačního překryvu (kolik generací bude na jednom pracovišti?), age gapu a problematiky sendvičové generace. Představily i nástroj pro měření připravenosti firem na pracovníky různého věku a na jejich dlouhodobé udržení na trhu práce (Lifelong Employability Assessment, LEA), který je v České republice nově zaváděn ve spolupráci se CSR Europe.

Další příspěvek **Hodnocení věkové přátelskosti městského prostředí a potenciální přesahy pro**

**hodnocení využití potenciálu pro aktivní stárnutí na regionální úrovni (AAI)** představila *Lucie Vidovičová*. Vlády národních států a mezinárodní organizace (např. WHO a IFA) apelují na města a místní samosprávy, aby se rozvíjely v duchu podpory aktivního stárnutí, tedy procesu optimalizace příležitostí pro zdraví, participaci a bezpečí pro posílení kvality života. Autorka dále představila výsledky projektu „Stárnutí ve městě“, v rámci kterého se uskutečnilo výběrové šetření v seniorské populaci krajských měst, na jejímž základě byl navržen a otestován nástroj měření subjektivní věkové přátelskosti českých měst.

S poslední příspěvkem celé konference **Záměr sdíleného seniorského bydlení v Brně jako příklad komunální inovativní politiky** vystoupila *Eva Gregorová*, která přiblížila projekt sdíleného bydlení pro seniory v Brně. Jedná se o pilotní projekt, který spojuje ekonomicky únosné bydlení pro seniory s možností společnosti dalších osob.

Součástí konference byla také posterová sekce. Příspěvky i postery z konference jsou dostupné z <https://sites.google.com/site/cdskonference2015/>.

Barbora Serbusová

## Co nového v České demografické společnosti?

Dne 27. května 2015 se v prostorách Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze konalo v rámci každoroční konference ČDS Valné shromáždění. Proběhly volby nového Hlavního výboru.

Nový Hlavní výbor se sešel poprvé na řádné schůzi 9. června 2015, kde proběhly tajné volby volených funkcí, a pracuje nyní ve složení:

- Předsedkyně: doc. Ing. Jitka Langhamrová, CSc.
- Místopředseda: RNDr. Boris Burcin, Ph.D.
- Vědecký tajemník: RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.
- Hospodář: RNDr. Klára Hulíková Tesárková, Ph.D.

Členové hlavního výboru:

- RNDr. Boris Burcin, Ph.D. (KDGD PŘF UK v Praze)
- doc. RNDr. Dagmar Džúrová, CSc. (KSGRR PŘF UK v Praze)
- RNDr. Klára Hulíková Tesárková, Ph.D. (KDGD PŘF UK v Praze)
- RNDr. Olga Kurtinová, Ph.D. (KDGD PŘF UK v Praze)
- doc. Ing. Jitka Langhamrová, CSc. (KD FIS VŠE v Praze)

- Ing. Petr Mazouch, Ph.D.  
(FIS VŠE v Praze)
- RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.  
(KDGD PŘF UK v Praze)
- Mgr. Petr Wija, Ph.D.  
(FHS UK v Praze)

Revizní komise:

- RNDr. Pavel Čtrnáct  
(ČSÚ)
- PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.  
(KDGD PŘF UK v Praze a VÚPSV, v.v.i.)
- RNDr. Tomáš Fiala, CSc.  
(KD FIS VŠE v Praze).

Na červnové schůzi byly projednány hlavní cíle, které chce nový Hlavní výbor svou činností v následujícím volebním období dosáhnout. Důležitým úkolem je aktivizace činnosti řádných členů a revize členské základny a také získání nových členů. Snahou Hlavního výboru bude vytvoření soustavy výhod pro členy ČDS tak, aby členství bylo atraktivní. Proběhne revize odborných skupin a jejich zapojení do fungování Společnosti. Snahou členů Hlavního výboru bude také

zvýšení prestiže Společnosti tak, aby ČDS fungovala jako samostatná a stěžejní organizace, která bude zaštitovat demografické dění na území České republiky, pořádat konference a semináře pro odbornou i laickou veřejnost. Vytvořeny budou nové a samostatné webové stránky, upraven bude obsah Zpravodaje ČDS tak, aby více informoval o aktuálním dění. Činnost Hlavního výboru bude více transparentní, aby měla členská základna informace o jednotlivých krocích vedení Společnosti. Na současném webu Společnosti již jsou uvedeny souhrny ze schůzí HV. Prosincový diskusní večer, který se bude konat 16. 12. 2015 v prostorách VŠE v Praze, bude věnován problematice dalšího směřování ČDS a bude spojený s vánočním posezením. Současné vedení České demografické společnosti chce zvýšit svou aktivitu tak, aby dokázalo v dnešní době na poli odborných společností konkurovat a aby členství v ČDS nebylo pouze „na papíře“, ale mělo užitek jak pro jednotlivé členy, tak i pro S(s)polečnost, jako takovou.

Hlavní výbor ČDS

## Životní jubileum doc. Ing. Eduarda Součka, CSc.

Osmdesáté narozeniny doc. Ing. Eduarda Součka, CSc. jsou vhodnou příležitostí ke stručnému připomenutí jeho bohaté celoživotní činnosti v oboru statistiky a demografie. Jubilant se narodil 18. prosince 1935 v Užhorodě jako syn českého státního úředníka na tehdejší Podkarpatské Rusi, rodina se však brzy přestěhovala na Náchodsko. Po maturitě na jedenáctiletce v Náchodě (1954) se E. Souček rozhodl pro studium statistiky na tehdejší Fakultě statistiky VŠE a tomuto oboru zůstal po dalších šest desetiletí věrný.

Jako „promovaný ekonom“ nastoupil roku 1959 na městskou službu Státního úřadu statistického v Praze, kde poznal práci státní statistiky od sběru dat, jejich zpracování, analytické vyhodnocení a prezentaci výsledků. Zažil zde i opakované reorganizace státní

statistiky i její nešťastné sloučení s „lidovou kontrolou“ na počátku 60. let.

Roku 1964 se rozhodl pro akademickou dráhu a uspěl v konkursu na místo odborného asistenta katedry statistiky VŠE, kde pak úspěšně působil celých 26 let. Od 60. let E. Souček publikoval dlouhou řadu článků a studií, zejména z oboru demografie. Zabýval se především metodologickými problémy zjišťování a analýzy migrace obyvatelstva a regionálními populačními prognózami. Tuto problematiku rozpracoval i ve své kandidátské disertační práci, kterou obhájil roku 1969. Již od založení autonomní laboratoře demografie (1968, vedoucí doc. V. Roubíček) zde E. Souček několik let působil a účastnil se zejména práce na projektech rozvoje řady městských aglomerací.

„Vyškrtnutím“ z KSC při prověrkách v roce 1970 začaly i pro E. Součka krušná dvě desetiletí normalizace, znamenající nemožnost habilitace, izolace od vědecké obce v západních zemích, omezené možnosti publikování atd.

E. Souček pokračoval jako úspěšný a uznávaný pedagog ve výuce teorie statistiky a demografie na VŠE. Jeho publikační činnost v 70. letech je specifická svým zaměřením na sociologické a demografické aspekty bydlení domácností a na analýzy průběhu a dopadů urbanizačních procesů. Z činnosti jubilanta v osmdesátých letech zdůrazněme především dlouholetou spolupráci s Výzkumným ústavem sociálně ekonomických informací. Z řady výzkumných studií je nejvýznamnější zpracování metodiky mezipodnikového srovnávání (průmyslových podniků), kde je mj. navrženo využití tzv. pyramidových systémů ukazatelů při hledání slabých míst v hospodaření podniků.

Konec komunistického režimu přinesl zásadní obrat v kariéřním růstu E. Součka. Na základě habilitační práce, schválené již roku 1980 katedrou statistiky, ale nikoli tehdejšími kádrováky, byl jmenován docentem (1990). Při rozdělení dosavadní katedry statistiky na tři nová pracoviště se stal doc. Souček prvním vedoucím katedry ekonomické statistiky a zároveň proděkanem Fakulty národohospodářské VŠE.

Mezitím se E. Souček na naléhání četných statistiků přihlásil do výběrového řízení na místo předsedy Českého statistického úřadu a v květnu 1990 byl do této funkce jmenován. Tři léta, která pak jubilant této práci věnoval, byla nepochybně nejtěžší v jeho životě.

Transformace státní statistiky probíhala současně s reformou státní správy, metodologii státní statistiky bylo třeba harmonizovat na standardy Eurostatu a zároveň české státní statistice získat postavení nezávislého a objektivního orgánu. Přitom docházelo k postupnému rozpadu dosavadních struktur vykazujících jednotek a zároveň nově vznika-

jící instituce formulovaly své požadavky na státní statistiku. Významným přínosem Součkova působení ve funkci předsedy ČSÚ bylo také urychlené vybudování regionální statistiky pro potřeby nově vznikajících územních orgánů veřejné správy. Při zániku Československa byl Český statistický úřad nucen na přelomu let 1992 a 1993 urychleně převzít mnohé kompetence zanikajícího Federálního statistického úřadu. Po třech letech vyčerpávající práce se doc. Souček rozhodl v dubnu 1993 na svou funkci rezignovat. Tento krok odůvodnil snahami tehdejší vlády o narušování nezávislosti ČSÚ.

Doc. Souček se vrátil na VŠE, na katedru statistiky a pravděpodobnosti, kde pokračoval ve své pedagogické činnosti a uplatnil zkušenosti z praxe. Mimo jiné pro nový předmět, zabývající se využitím dat konjunkturních šetření pro makroekonomické prognózy, vydal (se spolupracovníky) učební text *Analýza hospodářské konjunktury* (1994). Metodologii makroekonomických prognóz rozvíjel i při spolupráci s ČNB a ve Spořitelni investiční společnosti, kde v letech 1995–1999 pracoval jako analytik – expert.

V dalších letech se doc. Souček opět vrátil k pedagogické činnosti v oboru statistiky. Posledním jeho působištěm byla (od roku 2005) Vysoká škola manažerské informatiky a ekonomiky v Praze, z níž teprve loni odešel na zasloužený odpočinek.

Během své mnohaleté pedagogické činnosti publikoval jubilant (sám či se spoluautory) kromě desítek vědeckých článků, výzkumných prací a studií i dlouhou řadu učebnic, skript a příruček, věnovaných zejména statistické teorii a hospodářské i demografické statistice, některé vyšly na Slovensku. Národní knihovna ČR eviduje ve své databázi 44 Součkových publikací (jsou zde započítána i nová vydání knih apod.).

Stručný článek nemůže zaznamenat v úplnosti veškeré aktivity jubilanta. Připomeňme ještě alespoň dlouholeté členství doc. Součka v České statistické radě, v České demografické společnosti, v České statistické společnosti, v redakční radě časopisu *Demografie* etc. Ale nejen statistikou živ jest člověk. Starší kolegové



na VŠE si jej pamatují i jako vášnivého šachistu a dlouholetého přeborníka v tomto sportu na VŠE.

Přejeme jménem početné množiny přátel, kolegů a žáků jubilantovi řadu dalších let prožitých ve zdraví

na zaslouženém odpočinku v rodinném kruhu ve vilce v Mukařově u Prahy.

Prokop Závodský

## VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

odborná prestiž našeho časopisu v zahraničí i v České republice se zvyšuje. Důkazem toho je zařazení Demografie do seznamu vědeckých časopisů zařazených do databáze Scopus s účinností od 15. 12. 2014. Rádi Vám tuto událost oficiálně sdělujeme. Doufáme, že našemu časopisu přinese zejména vyšší počet nabízených příspěvků a rovněž vyšší počet citací námi zveřejněných článků a studií. Vydavatelem časopisu Demografie je Český statistický úřad, jenž vydává také anglicky publikovaný čtvrtletník Statistika. Rovněž tento náš partnerský časopis byl zařazen do databáze Scopus.

Všechna dosud vyšla čísla všech 57 ročníků Demografie (od r. 1959) najdete na webových stránkách ČSÚ na adrese <https://www.czso.cz/csu/czso/demografie>, jsou dostupná bezplatně. Aktuální číslo časopisu vychází v elektronické podobě vždy ve stejný den jako tištěná verze. Časopis vychází čtyřikrát do roka, vždy tři čísla v českém jazyce (s možností zveřejnění příspěvků i v angličtině), čtvrté číslo je pouze v anglické mutaci. Cena jednotlivého čísla v tištěné verzi je 58 Kč, ročního předplatného 327 Kč včetně poštovného. Bližší informace si můžete vyžádat na e-mailové adrese [redakce@czso.cz](mailto:redakce@czso.cz).

Přejeme Vám, abyste v Demografii nalézali stále více zajímavých a hodnotných příspěvků. Uvítáme i Vaše náměty a připomínky zaslané na výše uvedenou redakční e-mailovou adresu.

*Vaše redakční rada*



# PŘEHLED PUBLIKOVANÝCH PŘÍSPĚVKŮ V ČASOPISE DEMOGRAFIE, REVUE PRO VÝZKUM POPULAČNÍHO VÝVOJE K VYBRANÝM PROBLEMATIKÁM TEORETICKÉ DEMOGRAFIE

Gabriela Kociánová – Vendula Moszová – Markéta Růžičková – Jitka Slabá – Michaela Vrabcová – Olga Kurtinová

Časopis Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje<sup>1)</sup> má v rámci odborných periodik vydávaných v České republice specifickou pozici: je jediným recenzovaným časopisem zaměřeným na studium demografické reprodukce a její podmíněnosti v republice a je nepřežitě vydáván od roku 1959 ve čtyřech číslech za rok Českým statistickým úřadem<sup>2)</sup>. Za padesát šest let své existence zprostředkoval časopis nejen odborné veřejnosti širokou škálu poznatků vztahující se k demografickým procesům a poskytl neméně aktualit z výzkumu českých a zahraničních demografů. Cílem tohoto přehledu je shrnutí článků, zpráv a diskusí vztahující se k vybraným problematikám teoretické demografie publikovaných v časopise Demografie od prvního čísla do roku 2014. I přes snahu autorek postihnout vyčerpávající přehled v dané oblasti, nelze vyloučit, že některý z publikovaných příspěvků, který by mohl být zařazen v dané kategorii, uveden není. Případné nezařazení článku je spíše na vrub jeho šíře a následné problematice kategorizaci dle stanovených kritérií autorek, než jeho vypovídající schopnosti. Nicméně i tak věříme,

že daný přehled poskytne sumarizaci současného poznání k dané demografické problematice a badatelům zprostředkuje dostatečný základ pro následný výzkum.

Teoretická demografie se dle vymezení zaměřuje jak na zobecnění pravidelností demografického vývoje a zákonitosti vývoje demografických systémů, které formuluje do hypotéz a teoretických konceptů, tak na pozici samotné Demografie v rámci systému věd, kde je řazena na pomezí přírodních a společenských vědních disciplín. Demografii lze dále členit na subdisciplíny (např. historickou demografii, demografickou analýzu, demografickou metodologii, regionální demografii etc.), nicméně v tomto přehledu se autorky zaměřily na jinou kategorizaci, která zohledňuje jak základní demografické procesy (úmrtnost a porodnost), tak populační teorie, populační prognózy a projekce a problematiku demografie rodin a domácností.

## ÚMRTNOST

Jedním z prvních procesů, kterým se demografie začala zabývat, je úmrtnost. Není tak překvapivé, že i v časopise Demografie se od jeho vzniku objevilo mnoho příspěvků na toto téma. Nejčastěji se autoři zabývají vývojem úmrtnosti v určité územní jednotce

1) V následujícím textu je název časopisu zúžen pouze na Demografie.

2) V letech 2007–2010 Český statistický úřad vydával i elektronický časopis Czech Demography, ve kterém byl publikován výběr nejlepších článků daného ročníku v anglickém jazyce.

nebo vzájemným srovnáním vybraných územních jednotek. Napříč desetiletími můžeme jmenovat například A. Nováka (1961), který se věnuje porovnávání vývoje úmrtnosti mezi SSSR a USA, vývoj úmrtnosti na Slovensku můžeme nalézt v článku J. Grunta (1964a), vývojem úmrtnosti na území dnešní České republiky se pak zabývá např. V. Dolejší (1975) a L. Rabušic (1993), regionální diferenciací J. Hošek a K. Procházka (1965), V. Srb (1981), nebo A. Andrle a kol. (1985), J. Kraus (1991) a M. Tietze (1999).

Značná pozornost je v časopise věnována také vývoji kojenecké úmrtnosti. Již v prvním čísle Demografie je publikován článek na toto téma od D. Vysušilové (1959). Dále se kojeneckou úmrtností v Německé demokratické republice a Německé spolkové republice zabývá H. Gramm (1962), z historického pohledu se pak tomuto tématu věnuje J. Pražáková (1984). Z novějších článků můžeme jmenovat Trendy kojenecké úmrtnosti v zemích střední a východní Evropy (Rychtaříková, 1995) či článek A. Gerylové a J. Holčíka (1997), týkající se kojenecké úmrtnosti z regionálního pohledu. Další neopomenutelná skupina příspěvků je věnována úmrtnosti podle příčin smrti. Zhoubným nádorům se věnuje např. L. Růžička a Č. Müller (1962), nepříznivým vývojem rakoviny plic u mužů se zabývá J. Radovský a Z. Pírková (1968), o tuto skupinu příčin smrti se také zajímá J. Radovský a K. Vítkovský (1984). Úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy věnuje pozornost V. Hašanová (1988), stejně tak i J. Bruthans a D. Džurová (1999). Velký zájem ze strany autorů patří i přímo jedné vybrané vnější příčině smrti, tedy sebevraždám: L. Růžička (1967), M. Aleš (1992) nebo V. Polášek (1996).

Pro hodnocení intenzity úmrtnosti je zcela klíčová úmrtnostní tabulka, významnou skupinu příspěvků tak tvoří i články metodické. Zkrácené úmrtnostní tabulky jsou předmětem textu M. Kučery (1960) a J. Grunta (1964b). Zatímco M. Kučera (1960) popisuje výpočty jednotlivých funkcí zkrácené úmrtnostní tabulky, J. Grunt (1964b) aplikuje dané metody na slovenská data a specifikuje Gompertz-Makehamovu funkci pro vyrovnávání křivky pravděpodobnosti úmrtí. Další metody výpočtů týkající se úmrtnostních tabulek, nejen zkrácených ale i podrobných, se nacházejí v příspěvku Úmrtnostní tabulky 1970 (Hartmannová – Fesenko, 1973), kde se autoři mimo jiné zabývají i vyrovnáváním křivky pravděpodobnosti úmrtí po-

mocí King-Hardyho metody. I F. Koschin (1981) se věnuje metodám při vyrovnání tabulkových funkcí, spatřuje však problém ve využití Gompertz-Makehamovy funkce, která ve vyšších věcích není tak přesná. Další metody pro vyrovnání křivky pravděpodobnosti úmrtí jsou uvedeny v článku J. Pecky (1989), přičemž za nejnovější příspěvek v časopise Demografie vztahující se k této problematice lze považovat článek Nejpoužívanější metody vyrovnávání a extrapolace křivky úmrtnosti a jejich aplikace na českou populaci (Burcin a kol., 2010). K metodickým příspěvkům lze zařadit i Analýzu úmrtnosti v České republice (Běláček, 1991), kde jsou využívány logaritmicko-lineární modely. Nebo příspěvek H. Skalské (1971), která se zabývá použitím mnohonásobné regresní funkce kvalitativních znaků při demografických výzkumech, tomuto tématu se věnuje i H. Nováková a kol. (1971) v článku Použití metody mnohonásobné regrese při stanovení vlivu některých faktorů na délku života. S rozvojem výpočetní techniky docházelo k rozvoji nových metod demografické analýzy, kterým se věnuje J. Rychtaříková (2008), zaobírá se zde například modely analýzy událostí, které se dělí do tří skupin: neparametrické, semiparametrické a parametrické. Mezi další metodické příspěvky se řadí i článek Užití víceúrovňových a víceprocesových modelů v demografii (Koudelka – Lustigová, 2010) nebo odborný text K. Hulíkové Tesárkové (2012), který se zmiňuje o modelech křehkosti neboli tzv. „frailty modely“, jež jsou specifickou částí analýzy přežívání a umožňují do modelu zahrnout vliv náhodných efektů.

Ačkoliv kořeny oboru sahají až do 17. století a mohlo by se zdát, že obecná terminologie a metodika např. výpočtu měř a kvocientů je zcela ustálená, opak je pravdou, což je patrné z textů publikovaných v časopise v sekci diskuse. Pro ilustraci, T. Kučera (1983) představuje problematiku výpočtu měř a kvocientů týkající se nejen úmrtnosti, přičemž v následujícím ročníku časopisu Demografie na tento článek reaguje F. Koschin (1984), které mu se ne zcela zamlouvá rovnoměrné rozložení událostí uvnitř elementárního souboru a některá terminologie, kterou T. Kučera (1983) uvádí. Na poznámky F. Koschina (1984) reaguje T. Kučera (1984) upřesněním svého původního článku. Je nepochybné, že právě příspěvky povahou neanalytické, které jsou v časopise zahrnuty, také přispívají k dalšímu rozvoji oboru. Výpočty měř

a pravděpodobnosti a Lexisovým diagramem se ve svém odborném článku zabývají i K. Hulíková Tesárková a O. Kurtinová (2014).

## PORODNOST A POPULAČNÍ POLITIKA

Druhým hlavním procesem demografické reprodukce je proces porodnosti. Již od počátku vzniku časopisu *Demografie* se jedná o jedno z klíčových témat. V rámci této problematiky jsou v časopise publikované články zabývající se metodologií, obecnou teorií plodnosti a také články vztahující se k populační politice. Metodikou studia plodnosti se zabývá např. M. Královcová (1982), jejíž článek poukazuje na studium plodnosti v longitudinálním přístupu. Na druhou stranu článek J. Kováře (1983) popisuje metodiku studia plodnosti v transversálním pohledu pro regionální srovnání. Nové metody studia demografické analýzy jsou pak popsány v článku J. Rychtaříkové (2008), kde se autorka například zmiňuje o metodě dekompozice měr. Dekompozice změny průměrného věku matky při narození dítěte byla použita a popsána v článku O. Sivkové a K. Hulíkové Tesárkové (2012).

Problematika teorií plodnosti je obsažena např. v úvaze J. Musila (1964), který se zabývá nepřímým vztahem mezi úrovní plodnosti a životní úrovní společenských vrstev. Dochází k závěru, že tato teorie je platná pouze u tradičních populací, přičemž u moderních společností již nelze jednoduše zobecňovat, že nižší společenské vrstvy mají vyšší úroveň plodnosti. Otázkou vztahu mezi procesy porodnosti a úmrtnosti se zabývá Z. Vávra (1964), který dochází k závěru, že existuje určitá závislost mezi ukazateli porodnosti a úmrtnosti. Ovšem ne vždy odpovídá vysoká úroveň porodnosti vysoké úmrtnosti do takové míry, jako tomu bylo v minulosti. Celá řada článků se pak věnuje vysvětlení nízké úrovně plodnosti ve vyspělých zemích, kde jsou zmiňovány jak demografické, tak ekonomické a sociologické teorie. Easterlinova teorie, která tvrdí, že klíčovým faktorem ovlivňujícím intenzitu plodnosti je vztah mezi materiálními tužbami a zdroji, které jsou k dispozici pro jejich uspokojení, je obsažena v příspěvcích Š. Pollnerové (2001), D. Bartoňové a O. Nývltové (2011), L. Rabušice (2007), J. Rychtaříkové (2000). Teorie konfliktních preferencí, kdy ústřední roli v realizované plodnosti mají životní preference ženy (Rabušic – Chromková-Manea, 2007) či kombi-

nace osobních preferencí obou partnerů (Chromková-Manea – Fučík, 2007), spadá k sociologickým teoriím vysvětlujícím nízkou úroveň plodnosti.

Otázkám populační politiky se v časopise *Demografie* také věnuje mnoho prostoru. Teorie populační politiky je názorně definována např. v článku *Demografie a teorie politiky* (Voborník, 1972). Problematikou a efektivností populační politiky se pak věnuje několik autorů (Koubek, 1982b; Roubíček, 1982; Rabušic, 2007). P. F. McDonald (2004) ve svém článku popisuje nejen zásady populační politiky a možné řešení, ale shrnuje i teorie nízké plodnosti. Tvrdí totiž, že pro stanovení vhodného opatření je nutné porozumět důvodům a příčinám nízké plodnosti a vysvětluje čtyři hlavní teoretické přístupy – teorii racionální volby, teorii averze vůči riziku, teorii postmaterialistických hodnot a teorii rovnosti pohlaví (McDonald, 2004). K této skupině lze zařadit i články, které se zabývají aplikací populační či rodinné politiky ve vybraných státech a obdobích.

Populační politikou a reprodukční pracovní síly se ve svých příspěvcích věnují B. Voborník (1959a, 1959b). Právní předpisy československé populační politiky z let 1918–1938 shrnuje J. Koubek (1980), dále se věnuje i populační politice z let 1945–1980 v Československu (Koubek, 1982a). V časopise *Demografie* byla taktéž prezentována aplikace populační politiky v Sovětském svazu (Chasajev – Koubek, 1982). V posledním desetiletí se pozornost obrací především k tématu rodinné politiky, které je velmi atraktivním a často diskutovaným tématem. V rámci České republiky se rodinnou politikou zabývají příspěvky J. Kocourkové (2004), M. Hiršla (2004), O. Nešporové (2006), V. Kuchařové (2006), L. Rabušice (2007), J. Kocourkové (2008), M. Kučery (2009) a K. Jirkové (2009). Rodinnou politikou a plodností v evropských a dalších vyspělých zemích se pak přibližují příspěvky G. Neyery (2009), O. Thévenona (2009), W. Single-Rushtona (2009) a M. Korintusy (2009).

## POPULAČNÍ TEORIE A KONCEPTY

Jako všechny vědy má i demografie vlastní teorie a koncepty, kterými se snaží o postihnutí vývoje demografických procesů a popsání objektivní reality. Je nutné říci, že ačkoliv se demografie jako věda rozvíjí již několik století, má v systému věd nejednoznačné

postavení, a proto před vlastními teoriemi se autoři i v časopise *Demografie* zabývali onou systematizací věd a poznání. Obecně řešil systematizaci věd např. *M. Dolejší* (1965), blíže pak s vymezením teoretického základu věd o populaci zabývali *M. Hampl* (1976), *U. Mereste* (1976) a *D. I. Valentěj* (1971). O potřebě systematizovat vědu a scelit vnímání pohledu na studia populací svědčí i recenze *N. Orlové* s názvem *Soustava věd o obyvatelstvu* (1974) a recenze *A. Šubrtové* s názvem *Teoretické otázky reprodukce obyvatelstva* (1974), které dokreslují mezinárodní zájem o toto téma. Samotné postavení demografie řešil ve své práci např. *Z. Pavlík* (1974). V diskuzi se dále objevily na sebe navazující texty *V. Srba* (1963), *F. Fajfra* (1963) a *J. Korčáka* (1963), kde se autoři vyjádřili k demografii jako vědě, jejímu předmětu a celkové definici. Další obdobná diskuze k pozici demografie v rámci vědy se objevila v *Demografii* o rok později, kde *M. Kučera* (1964), *H. Švarcová* (1964) a *L. Růžička* (1964) píší opět o předmětu demografie ale také o metodách a úkolech této vědy.

Text *Z. Pavlíka* (1995) *Svět očima demografa* poskytuje základní přehled poznatků demografie, ať již z pohledu vědecko-metodologického, tak explanačního, kdy přibližuje podstatu teorie demografických přechodů a shrnuje nejdůležitější mezníky ve vývoji demografie ve 20. století. Právě vlastní teorie demografických přechodů (revoluci) jsou dalším důležitým okruhem článků v *Demografii*. První demografický přechod představuje *A. Šubrtová* (1984), kde mimo jiné říká, že v pojetí *Z. Pavlíka* lze demografickou revoluci co nejstručněji charakterizovat jako převratnou a v historii lidstva ojedinělou kvalitativně kvantitativní přeměnu charakteru demografické reprodukce. Vlastní článek nevysvětluje pouze jednotlivé fáze prvního demografického přechodu, ale věnuje se i samotnému vývoji termínu „demografická revoluce (přechod)“ a celý vznik teorie zařazuje do kontextu širších podmínek. Dále je první demografický přechod řešen v recenzích. Nejprve z pohledu sovětské literatury, následně i z pohledu západoevropské literatury, přičemž oba přístupy se shodují, že omezení počtu dětí je podmíněno jistou ekonomickou a kulturní vyspělostí (*Šubrtová*, 1977; *Šubrtová*, 1978). Zajímavá je též recenze *L. Stloukala* (1991) na polskou monografii týkající se demografické revoluce, která shrnula tehdejší poznatky a různá pojetí této problematiky. Ve zprávách

z XIII. Demografické konference *Z. Pavlík* (1982) popisuje hlavní rysy vývoje populace právě v návaznosti na probíhající či ukončenou demografickou revoluci. Dalšími autory, kteří již promítají první demografický přechod do skutečných dat, jsou například *L. Fialová* (1987), která ve zprávě z XVII. Demografické konference srovnává 2. fázi demografické revoluce v České a Slovenské republice, a *L. Růžička* (2003), který se zabýval demografickou revolucí v rozvojových zemích východní a jihovýchodní Asie.

Druhou širší teorií, která byla v demografii vyslovena, avšak ne všemi demografy je jednotně bez výhrad akceptována, je tzv. druhý demografický přechod, který v České republice probíhá od 90. let 20. století. Jde tedy o novější koncept, který se snaží postihnout vývoj demografické reprodukce. Mezi prvními ho v *Demografii* představuje *V. Srb* (1991) ve zprávách z Československé demografické společnosti. Na *V. Srba* navazuje *F. Koschin* (1997), který popisuje nejen podstatu druhého demografického přechodu, ale i šíření nového demografického chování v prostoru. Dále základní principy druhého demografického přechodu přibližuje v recenzi *I. Kuchár* (1996). V praxi na datech jeho průběh a zákonitosti rozebírají autoři *M. Tietze* (2004) a *S. McLanahan* (2006). Velmi často je druhý demografický přechod zmiňován v článcích zabývajících se nízkou úrovní plodnosti, neboť právě tento koncept se snaží nízkou intenzitu vysvětlit. Například poklesem porodnosti v Austrálii se zabýval *L. Růžička* (2001), který výsledky své analýzy vysvětloval zvyšováním počtu předmanželského soužití dvojic, rostoucího podílu svobodných mužů i žen, odkládáním vstupu do manželství do vyššího věku, nízkou manželskou plodností, zvyšováním počtu dětí narozených mimo manželství a vysokou rozvodovostí. Všechny výše popsané jevy lze označit za atributy druhého demografického přechodu. *L. Růžička* (2001) dále upozornil, že popsané změny trvají již několik desítek let v zemích západní Evropy a v samotné Austrálii proces změn ještě není ukončen.

## POPULAČNÍ A ODVOZENÉ PROJEKCE A PROGNÓZY

Tematika populačních prognóz a projekcí je v časopise *Demografie* nejčastěji náplní článků po vyhodnocení výsledků sčítání lidu, kdy nová data poskytla vhodný

základ pro odhady. Z přehledu je patrné, že tak jak se zlepšoval detail získaných dat, se rozšiřovala i metodika a šíře získaných poznatků. První projekce obyvatelstva Československa se na stránkách časopisu objevuje v roce 1963. *M. Kučera* (1963) v dané projekci vychází z dat sčítání lidu 1961 a dělí ji na dvě části. První, která je do roku 1980, je podle jednoletých věkových skupin i regionálně za okresy, druhá část do roku 2000 je pouze za pětileté věkové skupiny a za kraje. Prognóza mimo jiné v prvním období předpokládá růst obyvatelstva nejvíce ve východní a severní části Slovenska a v okolí Ostravy. *M. Kučera* (1966a) publikoval po třech letech další projekci, k jejímu sestavení využívá bilanci bydlícího obyvatelstva podle věku z konce roku 1964, převedenou k očekávanému stavu na konci roku 1965 (odhadem vývoje přirozenou měnou a migrací). Projekce předpokládala pomalý pokles intenzity úmrtnosti a mírné zhoršení úrovně plodnosti v Československu. Na projekci obyvatelstva pak navazuje i projekci cenзовých domácností (*Kučera*, 1966b). Prognózováním vývoje počtu domácností se zabývá i *A. Andrlé* (1969), který se zaměřuje na regionální detail struktury cenзовých domácností podle okresů<sup>3)</sup>. Výsledky odrážejí rozdíly mezi českou a slovenskou částí soustátí, přírůstky počtu cenзовých domácností očekávala projekce spíše na Slovensku. *V. Srb* (1971) analyzuje projektované období do roku 2000, avšak vychází již z předběžných dat sčítání 1970, ta, jak je všeobecně známo, ve srovnání s předchozím sčítáním poskytují údaje ve větším územním detailu. Podle výsledků vychází odhadované věkové složení obyvatelstva v roce 2000 mnohem příznivější, než ve skutečnosti bylo, ale počet obyvatel pouze 9,731 milionů.

V Demografii z roku 1973 je rovněž publikován článek informující o populační projekci OSN pro československé obyvatelstvo s horizontem do roku 2000 (*Srb – Hartmannová*, 1973). Vypočítaná projekce měla 4 varianty plodnosti a úmrtnost stejnou jako v předchozí projekci. Skutečnému stavu v roce 2000 nejlépe odpovídají 3. a 4. varianta. Vliv migrace nebyl významný. *V. Srb* v dalším příspěvku, který publikuje v roce 1975, svoji projekci obyvatelstva a domácností

upravuje podle definitivních výsledků sčítání lidu (*Srb*, 1975). *V. Srb* a *A. Konečná* (1978) pak v roce 1978 ještě uveřejňují upravenou projekci pro OSN. Tvorbou prognóz z údajů ze sčítání 1980 se zabývá *M. Kučera* (1983), který vytvořil prognózu i pro jednotlivé typy domácností (bytové, hospodářící a cenзовé). V článku hodnotí populační vývoj podle výsledků sčítání lidu 1980 s prognózami na toto období. Podle prognózy z roku 1978 se očekával daleko nižší počet domácností, než ukázaly výsledky sčítání. Dále popisuje metodiku a hlavní výsledky prognózy domácností z roku 1982. Základem výpočtu jsou data ze sčítání lidu 1980 a využita je metoda koeficientů hlav domácností. Očekávan je trvalý růst podílu jednočlenných domácností, také u dvoučlenných a tříčlenných, pokles u čtyřčlenných a vyšších. *M. Šimek* (1988) pak ve svém příspěvku prodlužuje prognózované období projekce obyvatelstva do roku 2010, což v následujícím vydání okomentovali *P. Čtrnáct* a *J. Kraus* (1988). První populační projekce s horizontem do roku 2030 po rozdělení Československa je na stránkách Demografie publikována v roce 1994 (*Rabušic*, 1994). Ve stejném čísle časopisu Demografie je uveřejněna i prognóza *B. Burcina a kol.* (1994) do roku 2010 a *M. Šimka* do roku 2020 (*Šimek*, 1994)<sup>4)</sup>. V roce 2000 pak vydává *M. Šimek* společně s *T. Kretschmerovou* prognózu s rozšířeným projekčním obdobím do roku 2030, přičemž metodicky navazují na předchozí prognózy (*Kretschmerová – Šimek*, 2000). Ve stejném čísle časopisu Demografie vychází i popis prognózy OSN (*Andrlé – Srb*, 2000), která je do roku 2050, hodnotí ji i *L. Stloukal* (2002).

Jak je z výše uvedeného přehledu patrné, na populační prognózy velmi často navazují prognózy rodin a domácností. Zatímco *D. Bartoňová* a *M. Kučera* (2005) za využití metody koeficientů hlav domácností odhadují počty cenзовých domácností dle jednotlivých typů (podle úplnosti a počtu závislých dětí, případně domácností jednotlivců), nejaktuálnější prognóza domácností *P. Habartové a kol.* (2014) je zaměřena díky metodickým změnám ve sčítání 2011 na hospodářící

3) Provedeno v roce 1968 Terplanem.

4) Tato prognóza je publikovaná v aktualizované podobě ještě v roce 1996 (*Aleš – Šimek*, 1996), má sedm variant, ale hlavně jsou publikovány dvě varianty, „nízká“ a „vysoká“.

domácnosti. Tato prognóza s horizontem do roku 2040 vychází z populační prognózy ČSÚ, jejichž původní verze jsou rovněž publikovány v časopise *Demografie* (Štyglerová a kol., 2010; Němečková – Štyglerová, 2011 a 2014), a odhaduje počty úplných, neúplných rodin a domácností jednotlivců ve třech variantách. S ohledem na stávající populační vývoj ČR není překvapivé, že nejvyšší početní nárůst je očekáván u domácností jednotlivců.

Samotnou kategorii pak tvoří články zabývající se nejen výsledky populačních prognóz, ale jejich metodikou. *J. Zahálka* (1980) např. popisuje výběr vstupních parametrů a *A. Veselá* (1981) analyzuje vliv vstupní věkové struktury na výsledek projekce. Metodiku tvorby populačních projekcí podrobněji popisuje ve svém příspěvku i *F. Koschin* (1982) a *J. Řehák* (1986), který na data za území našeho státu aplikoval Brassovu relační metodu. Ve druhém čísle *Demografie* ročníku 51 je i několik článků porovnávajících tehdejší populační prognózy. *R. Malečková a kol.* (2009) srovnávají vstupní parametry prognóz, *L. Šídlo a K. Tesárková* (2009a) se pak zaměřují na kritéria jejich hodnocení (Šídlo – Tesárková, 2009b). Parametrické a neparametrické přístupy k modelování úmrtnosti (tedy metodu Gompertz-Makeham a Lee-Carter), dále logistický model a metodu vymřelých generací popisují podrobněji *N. S. Gavrilova a L. A. Gavrilov* (2011).

Několik článků je také zaměřeno na odvozené projekce vybraných skupin obyvatel žijících na území našeho státu. Zatímco *J. Vrátník a M. Podlena* (1969) popisují, jak se vytváří projekce počtu pracovníků podle odvětví a kategorií jejich práce a jejich věkového složení, *P. Skála* (1980) publikuje prognózu pracovníků v ostravské aglomeraci do roku 2000 podle věku a odvětví. Prognóza romské populace na základě dat ze sčítání v roce 1980 do roku 2005 je náplní příspěvku *K. Kalibové* (1990), *J. Langhamrová a kol.* (2010) se zabývají prognózou lidského kapitálu s horizontem do roku 2050. Výše popsany výčet článků s tematikou populačních projekcí a prognóz není jistě úplný, jelikož na toto téma bylo publikováno větší množství článků, než bylo možné na tomto místě uvést.

## DEMOGRAFIE RODIN A DOMÁCNOSTÍ

Demografie rodin a domácností je v časopise zastoupena především dvěma skupinami článků: zabývající se vymezením rodin a domácností ve statistickém zjišťování, jejich velikostí a strukturou a pak projekcemi a prognózami vybraných typů rodin a domácností. V této části přehledu se zaměříme jen na první skupinu<sup>5)</sup>. S definicemi (*Kučera*, 1980, *Andrle – Srb*, 2001), metodikami výpočtu (*Kučera*, 1965) či porovnáních změn v jejich vymezení (*Habartová*, 2009) se setkáváme opět hlavně v souvislosti s jednotlivými sčítáními lidu, která se konala na území dnešní České republiky. Na stránkách *Demografie* se ve spojitosti s definicí domácnosti objevil i ne jeden příspěvek v rubrice *Diskuze*, protože i přes zdánlivě zřejmé vymezení, co je rodina a domácnost, specifikace není jednoznačná a závisí např. na zavedené praxi či mezinárodních doporučeních (*Vávrovský*, 1986; *Kučera*, 1987; *Aleš*, 1988). Nejčastěji publikované příspěvky se zabývají početním vývojem, velikostí a strukturou domácností (např.: *Jureček*, 1963; *Kučera*, 1983; *Bartoňová – Kučera*, 1999).

Historickým podobám rodiny se pak věnují texty *E. Čáňové* (1992) a *J. Horského* (1996), informace k novodobé funkci rodiny a jejímu vztahu ke společnosti najdeme v příspěvcích *V. Lamsera* (1964). V 90. letech svým rozšířeným příspěvkem z konference na téma vlivu moderních faktorů na rodinné chování obohatil stránky *Demografie* *L. Rabušic* (1996). Proměnou funkce rodiny v evropském kontextu se pak zabývají příspěvky *P. Horské* (1994) a *L. Králové* (2001).

Velká pozornost v rámci publikovaných příspěvků *Demografie* je věnována i problematice příjmu a výdajů domácností. Přeci jen ekonomické podmínky patří v soudobé společnosti k významným faktorům při rozhodování o založení rodiny. Tématu se věnují příspěvky *J. Bezouška a J. Vytlačila* (1959; 1965), *J. Večerníka* (1985; 1986; 1995) a *M. Híršla* (1988; 1991).

V rámci okruhu rodin a domácností nalezneme i příspěvky zabývající se jednotlivými prvky, které rodinu spoluvytváří, a to především s ženami (jako manželkami a matkami) a dětmi. Vzájemným vztahům role manželky, matky a zaměstnané ženy se ve svém

5) Projekce a prognózy rodin a domácností jsou ze své podstaty vycházející z populačních odhadů zařazený v rámci tohoto přehledu do části o populačních a odvozených prognózách a projekcích.

průzkumu věnuje *J. Prokopec* (1963a; 1963b), který mimo jiné řeší i motivaci žen mít či nemít více dětí. Obdobným tématem, avšak v polsko-českém srovnání se zabývá ve svém článku *Z. Zaremba* (1964). Rozdílem objemu času stráveného placenou či domácí prací mezi ženami a muži v rodinách se závislými dětmi se věnují příspěvky *J. Vytlačila* (1984) a *Z. Mikové* (1991).

Tematicky široký záběr z okruhu demografie rodin a domácností nalezne i v rámci otisknutých příspěvků

z XXIV. konference ČDS na téma *Současná rodina v České republice* (ČDS, 1994), která se konala v roce 1994. Téma konference nebylo náhodné, OSN vyhlásila rok 1994 jako *Mezinárodní rok rodiny* (*Kučera*, 1994).

## ZDROJ

Český statistický úřad. Časopis *Demografie*, revue pro výzkum populačního vývoje (1959–2014).

## SEZNAM ČLÁNKŮ K UVEDENÉ TEMATICE

### Úmrtnost

- Aleš, Milan. 1992. Sebevraždy v ČSFR v letech 1960 až 1990. *Demografie*, 34, s. 193–202.
- Andrlé, Alois – Srb, Vladimír – Franclová, Marie. 1985. Úmrtnost obyvatelstva ČSSR 1980/1981 podle okresů. *Demografie*, 27, s. 44–52.
- Běláček, Jaromír. 1991. Analýza úmrtnosti v České republice 1982–87 (logaritmicko-lineární modely). *Demografie*, 33, s. 121–133.
- Bruthans, Jan – Džurová, Dagmar. 1999. Úmrtnost na nemoci oběhové soustavy v České republice po roce 1989. *Demografie*, 41, s. 193–206.
- Burcin, Boris – Tesárková, Klára – Šidlo, Luděk. 2010. Nejpoužívanější metody vyrovnávání a extrapolace křivky úmrtnosti a jejich aplikace na českou populaci. *Demografie*, 52, s. 77–89.
- Dolejší, Václav. 1975. Vývoj úmrtnosti v ČSR v letech 1960–1971 (1. část). *Demografie*, 17, s. 307–313.
- Gerylová, Anna – Holčík, Jan. 1997. Kojenecká úmrtnost v České republice v letech 1980–1993 v regionálním pohledu. *Demografie*, 39, s. 173–177.
- Gramm, Hermann. 1962. K otázce kojenecké úmrtnosti v Německé demokratické republice a Německé spolkové republice. *Demografie*, 4, s. 354–362.
- Grunt, Juraj. 1964a. Vývoj úmrtnosti obyvatelstva Slovenska od r. 1900–1960. *Demografie*, 6, s. 317–327.
- Grunt, Juraj. 1964b. Úmrtnostné tabulky pre obyvateľstvo Slovenska v období 1900/01 a 1910/11. *Demografie*, 6, s. 117–128.
- Hartmannová, Hana – Fesenko, Petr. 1973. Úmrtnostní tabulky 1970. *Demografie*, 15, s. 235–241.
- Hašanová, Viera. 1988. Regionálna diferenciacia úmrtnosti na choroby obehovej sústavy v ČSSR. *Demografie*, 30, s. 108–118.
- Hošek, Jaromír – Procházka, Karel. 1965. Úmrtnost obyvatelstva v okrese Teplice v letech 1960–63 a škodlivé vlivy průmyslových exhalací. *Demografie*, 7, s. 253–257.
- Hulíková Tesárková, Klára. 2012. Modely křehkosti a jejich aplikace v demografii. *Demografie*, 54, s. 24–35.
- Hulíková Tesárková, Klára – Kurtinová, Olga. 2014. A Few Notes on the Lexis Diagram: The 100th Anniversary of the Death of Wilhelm Lexis. *Demografie*, 56, s. 321–334.
- Koschin, Felix. 1981. Gompertz–Makehamův zákon aneb o přesnosti. *Demografie*, 23, s. 207–220.
- Koschin, Felix. 1984. Dvě poznámky ke kvocientům a mírám v demografii. *Demografie*, 26, s. 142–144.
- Koudelka, Pavel – Lustigová, Michaela. 2010. Užítí víceúrovňových a víceprocesových modelů v demografii. *Demografie*, 52, s. 235–248.
- Kraus, Jaroslav. 1991. Příspěvek k regionální diferenciaci úmrtnosti. *Demografie*, 33, s. 210–221.
- Kučera, Milan. 1960. Zkrácené úmrtnostní tabulky 1958. *Demografie*, 2, s. 50–54.
- Kučera, Tomáš. 1983. Kvocienty a míry v demografii. *Demografie*, 25, s. 97–108.
- Kučera, Tomáš. 1984. Ke dvěma poznámkám. *Demografie*, 26, s. 144–145.
- Novák, Antonín. 1961. Srovnání úmrtnosti obyvatelstva SSSR a USA. *Demografie*, 3, s. 247–252.
- Nováková, Helena – Skalská, Hana – Strnad, Ladislav. 1971. Použití metody mnohonásobné regrese při stanovení vlivu některých faktorů na délku života. *Demografie*, 13, s. 245–249.

- Pecka, Jiří. 1989. Příspěvek k problematice výpočtu československých úmrtnostních tabulek. *Demografie*, 31, s. 229–238.
- Polášek, Vladimír. 1996. Sebevraždy v České republice. *Demografie*, 38, s. 248–261.
- Pražáková, Jana. 1984. Kojenecká úmrtnost ve smečenské farnosti v letech 1730–1779 (na základě matrik). *Demografie*, 26, s. 229–236.
- Rabušic, Ladislav. 1993. O úmrtnosti v České republice. *Demografie*, 35, s. 247–262.
- Radovský, Josef – Pírková, Zdenka. 1968. Nepříznivý vývoj rakoviny plic u mužů. *Demografie*, 10, s. 56–66.
- Radovský, Josef – Vítkovský, Karel. 1984. Vývoj úmrtnosti a nemocnosti na zhoubné novotvary v ČSSR. *Demografie*, 26, s. 123–141.
- Růžička, Ladislav – Müller, Čestmír. 1962. Zhoubné nádory jako příčina smrti v ČSSR v letech 1950–1960. *Demografie*, 4, s. 321–330.
- Růžička, Ladislav. 1967. Sebevražednost a sociální vztahy. *Demografie*, 9, s. 108–113.
- Rychtaříková, Jitka. 1995. Trendy kojenecké úmrtnosti v zemích střední a východní Evropy. *Demografie*, 37, s. 113–125.
- Rychtaříková, Jitka. 2008. Nové metody demografické analýzy. *Demografie*, 50, s. 250–258.
- Skalská, Hana. 1971. Použití mnohonásobné regresní funkce kvalitativních znaků při demografických výzkumech. *Demografie*, 13, s. 240–244.
- Srb, Vladimír. 1981. Úmrtnost obyvatelstva podle střední nadmořské výšky okresů v ČSR. *Demografie*, 23, s. 301–308.
- Tietze, Marek. 1999. Diferenční úmrtnost podle pohlaví v Pobaltí. *Demografie*, 41, s. 38–49.
- Vysušilová, Dagmar. 1959. O české kojenecké úmrtnosti. *Demografie*, 1, s. 88–100.

### **Porodnost a populační politika**

- Bartoňová, Dagmar – Nývlt, Ondřej. 2011. Rodinné domácnosti na trhu práce: Vývoj ekonomické aktivity matek a otců z hlediska věku dětí. *Demografie*, 53, s. 215–222.
- Hiršl, Miroslav. 2004. Příspěvky českého státu rodinám na náklady spojené s výchovou dětí. *Demografie*, 46, s. 166–176.
- Chasajev, Habib – Koubek, Josef. 1982. Populační politika v Sovětském svazu. *Demografie*, 24, s. 302–310.
- Chromková-Manea, Beatrice – Fučík, Petr. 2007. Teorie konfliktních preferencí a plodnost v České republice. *Demografie*, 49, s. 244–252.
- Jirková, Kateřina. 2009. Koncepce rodinné politiky a opatření iniciována Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. *Demografie*, 51, s. 280–286.
- Kocourková, Jiřina. 2004. Přidavky na děti v České republice: preference a realita. *Demografie*, 46, s. 22–32.
- Kocourková, Jiřina. 2008. Současný „baby-boom“ v České republice a rodinná politika. *Demografie*, 50, s. 240–249.
- Korintus, Marta. 2009. Úkoly a budoucnost služeb péče o děti v Maďarsku. *Demografie*, 51, s. 266–273.
- Kovář, Jiří. 1983. Plodnost žen v oblastech ČSR 1961–1976. *Demografie*, 25, s. 120–129.
- Koubek, Josef. 1980. Populační politika v právních předpisech československé republiky v letech 1918–1938. *Demografie*, 22, s. 126–136.
- Koubek, Josef. 1982a. Populační politika Československé republiky v letech 1945–1980. *Demografie*, 24, s. 32–50.
- Koubek, Josef. 1982b. Některé teoretické problémy populační politiky. *Demografie*, 24, s. 131–139.
- Královcová, Miroslava. 1982. Plodnost poválečných kohort v SSR. *Demografie*, 24, s. 209–220.
- Kuchařová, Věra. 2006. Rodinná politika v ČR – Proč a o čem. *Demografie*, 48, s. 229–240.
- Kučera, Milan. 2009. Pronatalitní populační politika už nestačí – nutností se stala komplexní rodinná politika. *Demografie*, 51, s. 274–279.
- McDonald, Peter F. 2004. Možnosti státní politiky k udržení plodnosti. *Demografie*, 46, s. 1–21.
- Musil, Jiří. 1964. Nové vztahy mezi plodností a životní úrovní? *Demografie*, 6, s. 48–50.
- Nešporová, Olga. 2006. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 48, s. 179–193.
- Neyer, Gerda. 2009. Rodinná politika a plodnost v Evropě: pronatalitní politika v souvislosti s politikou genderovou, politikou zaměstnanosti a opatřeními týkajícími se péče o děti. *Demografie*, 51, s. 235–251.
- Pollnerová, Štěpánka. 2001. Easterlinova teorie a vývoj plodnosti v západoevropských zemích, České republice, Maďarsku a Polsku. *Demografie*, 43, s. 285–296.
- Rabušic, Ladislav. 2007. Několik poznámek k české rodinné politice. *Demografie*, 49, s. 262–272.



- Rabušic, Ladislav – Chromková Manea, Beatrice-Elena. 2007. Preferenční teorie Hakimové v českém kontextu. *Demografie*, 49, s. 77–86.
- Roubíček, Vladimír. 1982. K otázce efektivnosti populační politiky. *Demografie*, 24, s. 141–145.
- Rychtaříková, Jitka. 2000. Sňatečnost a nesezdaná soužití. *Demografie*, 42, s. 291–295.
- Rychtaříková, Jitka. 2008. Nové metody demografické analýzy. *Demografie*, 50, s. 250–258.
- Single-Rushton, Wendy. 2009. Plodnost v Anglii a Walesu – nečekané souvislosti rodinné politiky? *Demografie*, 51, s. 258–265.
- Sivková, Olga – Hulíková Tesárková, Klára. 2012. Dekompozice změn průměrného věku matky při narození dítěte v České republice od roku 1950. *Demografie*, 54, s. 264–279.
- Thévenon, Oliver. 2009. Rodinná politika ve vyspělých zemích: protikladné modely. *Demografie*, 51, s. 252–257.
- Vávra, Zdeněk. 1964. K otázce vztahu mezi porodností a úmrtností u populace ČSSR. *Demografie*, 6, s. 162–166.
- Voborník, Bohumil. 1959a. Základní problémy demografie a populační politiky za socialismu (1. část). *Demografie*, 1, s. 65–70.
- Voborník, Bohumil. 1959b. Základní problémy demografie a populační politiky za socialismu (2. část). *Demografie*, 1, s. 129–133.
- Voborník, Bohumil. 1972. Demografie a teorie politiky. *Demografie*, 14, s. 289–295.

### **Populační teorie a koncepty**

- Dolejší, Miroslav. 1965. K obecné teorii systému. *Demografie*, 7, s. 152–153.
- Fajfr, František. 1963. Předmět demografie. *Demografie*, 5, s. 274–276.
- Fialová, Ludmila. 1987. Druhá fáze demografické revoluce v ČSR a SSR. *Demografie*, 29, s. 3–7.
- Hampl, Martin. 1976. Nové aspekty teoretického studia společnosti. *Demografie*, 18, s. 350–351.
- Korčák, Jaromír. 1963. K definici demografie. *Demografie*, 5, s. 276–277.
- Koschin, Felix. 1998. Druhý demografický přechod. *Demografie*, 39, s. 257–259.
- Kučera, Milan. 1964. Metody demografie. *Demografie*, 6, s. 169.
- Kuchár, Ivo. 1996. Stojíme před druhou demografickou revolucí? *Demografie*, 38, s. 125–126.
- McLanahan, Sara. 2006. Prohlubující se rozdíly aneb jak se vede dětem za druhého demografického přechodu. *Demografie*, 48, s. 77–96.
- Mereste, Uno. 1976. Systémové pojetí populace. *Demografie*, 18, s. 289–298.
- Orlová, Nina. 1974. Soustava věd o obyvatelstvu. *Demografie*, 16, s. 44–47.
- Pavlík, Zdeněk. 1974. Charakter současné vědy a dvojí pojetí demografie. *Demografie*, 16, s. 205–210.
- Pavlík, Zdeněk. 1982. Hlavní rysy současného vývoje. *Demografie*, 24, s. 8–10.
- Pavlík, Zdeněk. 1995. Svět očima demografa. *Demografie*, 37, s. 1–7.
- Růžička, Ladislav. 1964. K úkolům demografie. *Demografie*, 6, s. 170–171.
- Růžička, Ladislav. 2001. Pokles porodnosti v Austrálii. *Demografie*, 43, s. 40–44.
- Růžička, Lado. 2003. Demografická revoluce v rozvojových zemích východní a jihovýchodní Asie. *Demografie*, 45, s. 239–244.
- Srb, Vladimír. 1963. Demografie jako věda. *Demografie*, 5, s. 273–274.
- Srb, Vladimír. 1991. Druhá demografická revoluce? *Demografie*, 33, s. 336–337.
- Stloukal, Libor. 1991. Polská monografie o demografické revoluci. *Demografie*, 33, s. 327–329.
- Šubrtová, Alena. 1974. Teoretické otázky reprodukce obyvatelstva. *Demografie*, 16, s. 47–48.
- Šubrtová, Alena. 1977. Sovětský příspěvek k teorii demografické revoluce. *Demografie*, 19, s. 147–148.
- Šubrtová, Alena. 1978. Belgický příspěvek k teorii demografické revoluce. *Demografie*, 20, s. 239–241.
- Šubrtová, Alena. 1984. Teorie demografické revoluce: příspěvek ke genezi. *Demografie*, 26, s. 193–200.
- Švarcová, Helena. 1964. K diskuzi o předmětu demografie, 6, s. 169–170.
- Tietze, Marek. 2004. Demografická situace v zemích po demografické revoluci. *Demografie*, 46, s. 237–241.
- Valentěj, D., I. 1971. K otázce soustavy věd a zákonů populace. *Demografie*, 13, s. 97–114.

### **Populační projekce a prognózy**

- Aleš, Milan – Šimek, Miroslav. 1996. Projekce obyvatelstva České republiky 1995–2020. *Demografie*, 38, s. 1–17.
- Andrle, Alois. 1969. Projekce cenových domácností v okresech do roku 1985. *Demografie*, 11, s. 118–124.
- Andrle, Alois – Srb, Vladimír. 2000. Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050 podle OSN (1998). *Demografie*, 42, s. 193–196.

- Bartoňová, Dagmar – Kučera, Milan. 2005. Prognóza cenových domácností v České republice na období do roku 2030. *Demografie*, 47, s. 229–244.
- Burcin, Boris – Kučera, Milan – Kučera, Tomáš. 1994. Perspektivy obyvatelstva České republiky (prognóza demografického vývoje do roku 2010). *Demografie*, 36, s. 88–99.
- Čtrnáct, Pavel – Kraus, Jaroslav. 1988. Problematika populačních projekcí. *Demografie*, 30, s. 97–106.
- Gavrilova, S. Natalia – Gavrilov, A. Leonid. 2011. Stárnutí a dlouhověkost: zákony a prognózy úmrtnosti pro stárnoucí populace. *Demografie*, 53, s. 109–128.
- Habartová, Pavlína – Hulíková Tesárková, Klára – Sivková, Olga. 2014. Prognóza počtu a velikosti vybraných typů hospodářských domácností v České republice pro období 2013–2040. *Demografie*, 56, s. 21–36.
- Kalibová, Květa. 1990. Prognóza romské populace v ČSFR do roku 2005. *Demografie*, 32, s. 219–224.
- Koschin, Felix. 1982. Metodické detaily konstrukce projekcí. *Demografie*, 24, s. 231–238.
- Kretschmerová, Terezie – Šimek, Miroslav. 2000. Populační prognóza České republiky do roku 2030. *Demografie*, 42, s. 183–192.
- Kučera, Milan. 1963. Perspektiva vývoje obyvatelstva do roku 2000. *Demografie*, 5, s. 261–270.
- Kučera, Milan. 1966a. Projekce obyvatelstva do roku 1985. *Demografie*, 8, s. 193–206.
- Kučera, Milan. 1966b. Projekce domácností do roku 1985. *Demografie*, 8, s. 289–298.
- Kučera, Milan. 1983. Výpočty prognóz počtu a struktury domácností. *Demografie*, 25, s. 300–308.
- Langhamrová, Jitka — Fiala, Tomáš — Hulík, Vladimír – Miskolczi, Martina — Kačerová, Eva. 2010. Prognóza lidského kapitálu obyvatelstva České republiky do roku 2050. *Demografie*, 53, s. 109–128.
- Malečková, Romana – Mazouch, Petr – Sivková, Olga – Vojtková, Michaela. 2009. Aktuální populační prognózy České republiky – srovnání vstupních předpokladů. *Demografie*, 51, s. 77–86.
- Němečková, Michaela – Štyglarová, Terezie. 2011. Projekce obyvatelstva v krajích a oblastech České republiky do roku 2065. *Demografie*, 53, s. 80–87.
- Němečková, Michaela – Štyglarová, Terezie. 2014. Projekce obyvatelstva v krajích České republiky do roku 2050. *Demografie*, 56, s. 79–94.
- Rabušic, Ladislav. 1994. Populační projekce České republiky do roku 2030. *Demografie*, 36, s. 100–114.
- Řehák, Jan. 1986. Využití Brassovy relační metody v demografické prognostice. *Demografie*, 28, s. 25–40.
- Skála, Přemysl. 1980. Prognóza pracovních sil v ostravské průmyslové aglomeraci do roku 2000. *Demografie*, 22, s. 55–58.
- Srb, Vladimír. 1971. Projekce obyvatelstva a domácností do roku 2000. *Demografie*, 13, s. 302–315.
- Srb, Vladimír. 1975. Projekce obyvatelstva a domácností do roku 2000 (Projekt 1974). *Demografie*, 17, s. 289–301.
- Srb, Vladimír – Hartmannová, Hana. 1973. Projekce obyvatelstva ČSSR do roku 2000 pro OSN. *Demografie*, 15, s. 193–201.
- Srb, Vladimír – Konečná, Alena. 1978. Modelové projekce obyvatelstva ČSSR do roku 2000 pro OSN (1977). *Demografie*, 20, s. 193–203.
- Stloukal, Libor. 2002. Nová populační prognóza OSN pro období do roku 2050. *Demografie*, 46, s. 150–153.
- Šídlo, Luděk – Tesárková, Klára. 2009a. Aktuální populační prognózy České republiky – porovnání výsledků. *Demografie*, 51, s. 87–100.
- Šídlo, Luděk – Tesárková, Klára. 2009b. Vybrané možnosti hodnocení populačních prognóz. *Demografie*, 51, s. 101–114.
- Šimek, Miroslav. 1988. Projekce obyvatelstva ČSSR do roku 2010. *Demografie*, 30, s. 18–24.
- Šimek, Miroslav. 1994. Populační prognóza České republiky. *Demografie*, 36, s. 82–87.
- Štyglarová, Terezie – Němečková, Michaela – Šimek, Miroslav. 2010. Projekce obyvatelstva České republiky 2009–2065. *Demografie*, 52, s. 1–14.
- Veselá, Anna. 1981. Vliv podrobnosti výchozí věkové struktury populace na výsledek projekce. *Demografie*, 23, s. 221–226.
- Vrátník, Jan. – Podlena, Miloš. 1969. Projekce vývoje počtu pracovníků a výpočet jejich přirozeného úbytku. *Demografie*, 11, s. 321–327.
- Zahálka, Jaroslav. 1980. Demografické analýzy a projekce — významný činitel pro plánovací a ekonomickou praxi. *Demografie*, 22, s. 203–213.

**Demografie rodin a domácností**

- Aleš, Milan. 1988. Rodiny a domácnosti v koncepcích evropských sčítání lidu. *Demografie*, 30, s. 228–231.
- Andrlé, Alois – Srb, Vladimír. 2001. „Domácnost“ a „místnost“ ve sčítáních lidu, domů a bytů v zemích Evropské unie. *Demografie*, 43, s. 238–239.
- Bartoňová, Dagmar – Kučera, Milan. 1999. Domácnosti ve sčítání lidu 2001 (1. část). *Demografie*, 41, s. 50–54.
- Bezouška, Jiří. – Vytlačil, Josef. 1959. Sledování spotřeby domácností. *Demografie*, 1, s. 156–163.
- Bezouška, Jiří. – Vytlačil, Josef. 1965. Vliv stáří manželství na příjmy a vydání domácností. *Demografie*, 7, s. 122–127.
- Čáňová, Eliška. 1992. Studium historické rodiny. *Demografie*, 34, s. 131–136.
- ČDS, 1994. „Současná rodina v České republice“. XXIV. demografická konference ČDS. *Demografie*, 36, s. 149–172
- Habartová, Pavlína. 2009. Domácnosti v SLDB 2011. *Demografie*, 51, s. 202–204.
- Hiršl, Miroslav. 1988. Vliv změn v zaměstnanosti na příjmy a vydání domácností. *Demografie*, 30, s. 119–126.
- Hiršl, Miroslav. 1991. Příjmy mladých domácností v Československu (1970–1988). *Demografie*, 33, s. 222–229.
- Horská, Pavla. 1994. Nejistá prognóza vývoje evropské rodiny. *Demografie*, 36, s. 73–81.
- Horský, Jan. 1996. Studium historického utváření rodiny v 16. až 18. století. *Demografie*, 38, s. 165–172.
- Jureček, Zdeněk. 1963. Velikost a struktura domácností a rodin. *Demografie*, 5, s. 193–206.
- Králová, Luba. 2001. Manželská rodina v tradičnej Európe. *Demografie*, 43, s. 32–39.
- Kučera, Milan. 1965. Metody výpočtu rodin a domácností pro sčítání lidu. *Demografie*, 7, s. 224–231.
- Kučera, Milan. 1980. Definice cenzové domácnosti a její perspektiva. *Demografie*, 22, s. 232–238.
- Kučera, Milan. 1983. Vývoj počtu a složení domácností v letech 1970–1980. *Demografie*, 25, s. 34–47.
- Kučera, Milan. 1987. Domácnost v čs. demografii a statistice. *Demografie*, 29, s. 228–233.
- Kučera, Milan. 1994. Rok 1994 Mezinárodní rok rodiny. *Demografie*, 36, s. 1.
- Lamsér, Václav. 1964. Rodina a společnost. *Demografie*, 6, s. 34–39.
- Miková, Zuzana. 1991. Vliv počtu dětí na celkový rozsah a strukturu práce rodiny. *Demografie*, 33, s. 317–326.
- Prokopec, Jiří. 1963a. Vdaná žena v zaměstnání a rodině – 1961 (1. část). *Demografie*, 5, s. 17–29.
- Prokopec, Jiří. 1963b. Vdaná žena v zaměstnání a rodině – 1961 (Dokončení). *Demografie*, 5, s. 109–120.
- Rabušic, Ladislav. 1996. O současném vývoji manželského a rodinného chování v České republice. *Demografie*, 38, s. 173–180.
- Vávrovský, František. 1986. Poznámka k pojmům domácnost zavedeným v praxi ČSSR. *Demografie*, 28, s. 225–229.
- Večerník, Jiří. 1985. Dynamika příjmů v životním cyklu rodiny. *Demografie*, 27, s. 132–142.
- Večerník, Jiří. 1986. Vzdělání partnerů a příjmová úroveň domácností. *Demografie*, 28, s. 193–201.
- Večerník, Jiří. 1995. Změny v rozdělení příjmů domácností 1988–1992. *Demografie*, 37, s. 87–101.
- Vytlačil, Josef. 1984. Struktura týdenního časového fondu manželů a manželek v rodinách se závislými dětmi v ČSR. *Demografie*, 26, s. 35–39.
- Zarembo, Zygmunt. 1964. Žena ve společnosti a rodině. *Demografie*, 6, s. 40–47.

## Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2014 podle krajů a okresů | Population and vital statistics of the Czech Republic 2014: regions and districts

Území / Region	Počet obyvatel 1. 7. Population 1 July	Počet obyvatel 31. 12. Population 31 December	Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živě narození Live births	Potraty Abortions	Zemřelí / Deaths		Přirůstek (úbytek) / Increase (decrease)	Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živě narození Live births	Zemřelí Deaths	Celkový přírůstek Total increase	
							celkem total	do 1 roku within 1 years							do 28 dnů within 28 days
<b>Česká republika</b>	<b>10 524 783</b>	<b>10 538 275</b>	<b>45 575</b>	<b>26 764</b>	<b>109 860</b>	<b>36 956</b>	<b>105 665</b>	<b>263</b>	<b>4 195</b>	<b>21 661</b>	<b>25 856</b>	<b>4,3</b>	<b>10,4</b>	<b>10,0</b>	<b>2,5</b>
<b>Hlavní město Praha</b>	<b>1 251 075</b>	<b>1 259 079</b>	<b>5 862</b>	<b>2 828</b>	<b>14 624</b>	<b>4 074</b>	<b>12 118</b>	<b>16</b>	<b>2 506</b>	<b>13 372</b>	<b>15 878</b>	<b>4,7</b>	<b>11,7</b>	<b>9,7</b>	<b>12,7</b>
<b>Středočeský kraj</b>	<b>1 309 139</b>	<b>1 315 299</b>	<b>5 376</b>	<b>3 938</b>	<b>14 572</b>	<b>4 839</b>	<b>12 301</b>	<b>30</b>	<b>2 271</b>	<b>10 692</b>	<b>12 963</b>	<b>4,1</b>	<b>11,1</b>	<b>9,4</b>	<b>9,9</b>
Benešov	96 439	96 718	353	249	1 001	399	962	2	39	406	445	3,7	10,4	10,0	4,6
Beroun	88 574	89 172	358	260	989	324	849	3	140	1 068	1 208	4,0	11,2	9,6	13,6
Kladno	161 146	161 621	666	515	1 762	756	1 735	3	27	827	854	4,1	10,9	10,8	5,3
Kolín	97 906	98 125	388	317	1 011	362	971	2	40	380	420	4,0	10,3	9,9	4,3
Kutná Hora	74 298	74 244	292	184	730	294	789	4	-59	66	7	3,9	9,8	10,6	0,1
Mělník	104 529	104 973	437	311	1 143	424	1 008	3	135	687	822	4,2	10,9	9,6	7,9
Mladá Boleslav	125 498	125 931	542	373	1 369	417	1 095	2	274	714	988	4,3	10,9	8,7	7,9
Nymburk	96 335	96 689	419	248	1 119	289	932	1	187	539	726	4,3	11,6	9,7	7,5
Praha-východ	161 987	164 002	697	523	2 043	592	1 208	2	835	3 402	4 237	4,3	12,6	7,5	26,2
Praha-západ	132 911	134 351	539	488	1 674	418	1 012	4	662	2 483	3 145	4,1	12,6	7,6	23,7
Příbram	114 096	114 084	468	303	1 163	350	1 159	3	4	47	51	4,1	10,2	10,2	0,4
Rakovník	55 420	55 389	217	167	568	214	581	1	-13	73	60	3,9	10,2	10,5	1,1
<b>Jihočeský kraj</b>	<b>636 911</b>	<b>637 300</b>	<b>2 806</b>	<b>1 568</b>	<b>6 437</b>	<b>2 313</b>	<b>6 428</b>	<b>14</b>	<b>9</b>	<b>584</b>	<b>593</b>	<b>4,4</b>	<b>10,1</b>	<b>10,1</b>	<b>0,9</b>
České Budějovice	189 351	189 861	931	546	2 070	751	1 759	3	311	585	896	4,9	10,9	9,3	4,7
Český Krumlov	61 101	61 110	262	148	663	287	590	1	73	-136	-63	4,3	10,9	9,7	-1,0
Jindřichův Hradec	91 884	91 778	385	182	896	301	930	1	-34	-190	-224	4,2	9,8	10,1	-2,4
Písek	70 629	70 634	273	174	684	229	778	-	-94	224	130	3,9	9,7	11,0	1,8
Prachatice	50 811	50 800	222	114	478	174	538	3	-60	-78	-138	4,4	9,4	10,6	-2,7
Strakonice	70 633	70 653	316	155	718	216	711	4	7	132	139	4,5	10,2	10,1	2,0
Tábor	102 502	102 464	417	249	928	355	1 122	2	-194	47	-147	4,1	9,1	10,9	-1,4

## Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2014 podle krajů a okresů | Population and vital statistics of the Czech Republic 2014: regions and districts

Území / Region	Počet obyvatel 1.7. Population 1 July	Počet obyvatel 31.12. Population 31 December	Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živě narození Live births	Potraty Abortions	Zemřelí / Deaths			Přírůstek (úbytek) / Increase (decrease)			Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živě narození Live births	Zemřelí Deaths	Celkový přírůstek Total increase
							celkem total	do 1 roku within 1 years	do 28 dnů within 28 days	přirozený natural	stěhováním net migration	celkový total					
							na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants										
<b>Plzeňský kraj</b>	<b>573 993</b>	<b>575 123</b>	<b>2 519</b>	<b>1 374</b>	<b>5 674</b>	<b>2 312</b>	<b>5 761</b>	<b>11</b>	<b>8</b>	<b>-87</b>	<b>1 741</b>	<b>1 654</b>	<b>4,4</b>	<b>2,4</b>	<b>9,9</b>	<b>10,0</b>	<b>2,9</b>
Domažlice	61 000	61 016	301	133	569	278	575	1	-	-6	99	93	4,9	2,2	9,3	9,4	1,5
Klatovy	86 917	86 859	397	198	805	321	954	1	1	-149	-48	-197	4,6	2,3	9,3	11,0	-2,3
Plzeň-město	186 496	187 245	851	424	1 947	763	1 857	5	5	90	1 078	1 168	4,6	2,3	10,4	10,0	6,3
Plzeň-jih	62 151	62 226	233	160	626	236	647	1	-	-21	137	116	3,7	2,6	10,1	10,4	1,9
Plzeň-sever	76 802	77 022	314	170	759	293	726	1	-	33	316	349	4,1	2,2	9,9	9,5	4,5
Rokycany	47 806	47 887	189	158	458	170	548	2	2	-90	178	88	4,0	3,3	9,6	11,5	1,8
Tachov	52 821	52 868	234	131	510	251	454	-	-	56	-19	37	4,4	2,5	9,7	8,6	0,7
<b>Karlovarský kraj</b>	<b>299 880</b>	<b>299 293</b>	<b>1 249</b>	<b>777</b>	<b>2 764</b>	<b>1 022</b>	<b>3 151</b>	<b>11</b>	<b>8</b>	<b>-387</b>	<b>-629</b>	<b>-1 016</b>	<b>4,2</b>	<b>2,6</b>	<b>9,2</b>	<b>10,5</b>	<b>-3,4</b>
Cheb	92 057	92 019	377	216	875	317	963	4	4	-88	-104	-192	4,1	2,3	9,5	10,5	-2,1
Karlovy Vary	117 230	117 016	482	303	1 047	367	1 272	4	2	-225	-56	-281	4,1	2,6	8,9	10,9	-2,4
Sokolov	90 593	90 258	390	258	842	338	916	3	2	-74	-469	-543	4,3	2,8	9,3	10,1	-6,0
<b>Ústecký kraj</b>	<b>824 789</b>	<b>823 972</b>	<b>3 325</b>	<b>2 352</b>	<b>8 292</b>	<b>3 746</b>	<b>8 846</b>	<b>32</b>	<b>18</b>	<b>-554</b>	<b>-594</b>	<b>-1 148</b>	<b>4,0</b>	<b>2,9</b>	<b>10,1</b>	<b>10,7</b>	<b>-1,4</b>
Děčín	131 802	131 699	552	360	1 296	580	1 303	4	3	-7	-269	-276	4,2	2,7	9,8	9,9	-2,1
Chomutov	124 753	124 644	534	301	1 217	595	1 287	9	6	-70	-249	-319	4,3	2,4	9,8	10,3	-2,6
Litoměřice	119 070	118 966	503	399	1 244	482	1 413	3	2	-169	65	-104	4,2	3,4	10,4	11,9	-0,9
Louny	86 503	86 463	327	262	869	396	942	3	2	-73	158	85	3,8	3,0	10,0	10,9	1,0
Most	114 174	113 857	439	311	1 075	536	1 246	8	2	-171	-391	-562	3,8	2,7	9,4	10,9	-4,9
Teplice	128 958	128 851	488	419	1 309	640	1 482	1	1	-173	228	55	3,8	3,2	10,2	11,5	0,4
Ústí nad Labem	119 529	119 492	482	300	1 282	517	1 173	4	2	109	-136	-27	4,0	2,5	10,7	9,8	-0,2
<b>Liberecký kraj</b>	<b>438 813</b>	<b>438 851</b>	<b>1 849</b>	<b>1 236</b>	<b>4 435</b>	<b>1 928</b>	<b>4 346</b>	<b>11</b>	<b>7</b>	<b>89</b>	<b>153</b>	<b>242</b>	<b>4,2</b>	<b>2,8</b>	<b>10,1</b>	<b>9,9</b>	<b>0,6</b>
Česká Lípa	102 885	102 816	478	301	1 063	455	984	2	-	79	-74	5	4,6	2,9	10,3	9,6	0,0
Jablonec nad Nisou	89 995	90 003	373	257	892	446	856	2	1	36	-61	-25	4,1	2,9	9,9	9,5	-0,3
Liberec	171 602	171 756	688	505	1 791	783	1 714	7	6	77	294	371	4,0	2,9	10,4	10,0	2,2
Semily	74 331	74 276	310	173	689	244	792	-	-	-103	-6	-109	4,2	2,3	9,3	10,7	-1,5

## Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2014 podle krajů a okresů | Population and vital statistics of the Czech Republic 2014: regions and districts

Území / Region	Počet obyvatel 1. 7. / Population 1 July	Počet obyvatel 31. 12. / Population 31 December	Sňatky / Marriages	Rozvody / Divorces	Živé narození / Live births	Potraty / Abortions	Zemřelí / Deaths		Přírůstek (úbytek) / Increase (decrease)			Sňatky / Marriages	Rozvody / Divorces	Živé narození / Live births	Zemřelí / Deaths	Celkový přírůstek / Total increase	
							celkem / total	do 1 roku / within 1 years	do 28 dnů / within 28 days	přirozený / natural	stěhováním / migration						celkový / total
							na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants										
<b>Královéhradecký kraj</b>	<b>551 730</b>	<b>551 590</b>	<b>2 508</b>	<b>1 379</b>	<b>5 518</b>	<b>1 946</b>	<b>5 614</b>	<b>13</b>	<b>10</b>	<b>-96</b>	<b>-223</b>	<b>-319</b>	<b>4,5</b>	<b>2,5</b>	<b>10,0</b>	<b>10,2</b>	<b>-0,6</b>
Hradec Králové	162 753	162 808	768	397	1 713	622	1 669	3	3	44	113	157	4,7	2,4	10,5	10,3	1,0
Jičín	79 205	79 375	370	171	725	265	772	-	-	-47	254	207	4,7	2,2	9,2	9,7	2,6
Náchod	111 436	111 130	530	319	1 071	371	1 160	5	3	-89	-376	-465	4,8	2,9	9,6	10,4	-4,2
Rychnov nad Kněžnou	78 867	78 926	340	179	845	260	800	1	1	45	-52	-7	4,3	2,3	10,7	10,1	-0,1
Trutnov	119 469	119 351	500	313	1 164	428	1 213	4	3	-49	-162	-211	4,2	2,6	9,7	10,2	-1,8
<b>Pardubický kraj</b>	<b>516 109</b>	<b>516 372</b>	<b>2 232</b>	<b>1 330</b>	<b>5 410</b>	<b>1 460</b>	<b>5 123</b>	<b>12</b>	<b>7</b>	<b>287</b>	<b>100</b>	<b>387</b>	<b>4,3</b>	<b>2,6</b>	<b>10,5</b>	<b>9,9</b>	<b>0,7</b>
Chrudim	104 027	104 148	439	286	1 088	295	1 037	3	1	51	54	105	4,2	2,7	10,5	10,0	1,0
Pardubice	168 855	169 248	730	496	1 795	465	1 687	4	2	108	571	679	4,3	2,9	10,6	10,0	4,0
Svitavy	104 563	104 495	463	239	1 040	302	1 029	4	3	11	-138	-127	4,4	2,3	9,9	9,8	-1,2
Ústí nad Orlicí	138 664	138 481	600	309	1 487	398	1 370	1	1	117	-387	-270	4,3	2,2	10,7	9,9	-1,9
<b>Kraj Vysočina</b>	<b>510 006</b>	<b>509 895</b>	<b>2 188</b>	<b>1 107</b>	<b>5 334</b>	<b>1 421</b>	<b>4 880</b>	<b>13</b>	<b>9</b>	<b>454</b>	<b>-768</b>	<b>-314</b>	<b>4,3</b>	<b>2,2</b>	<b>10,5</b>	<b>9,6</b>	<b>-0,6</b>
Havlíčkův Brod	94 832	94 885	376	204	1 024	281	861	1	-	163	-121	42	4,0	2,2	10,8	9,1	0,4
Jihlava	112 353	112 417	494	256	1 260	300	1 051	4	3	209	-12	197	4,4	2,3	11,2	9,4	1,8
Pelhřimov	72 167	72 061	299	155	708	216	796	-	-	-88	-75	-163	4,1	2,1	9,8	11,0	-2,3
Třebíč	112 181	112 076	491	229	1 086	287	1 082	1	-	4	-300	-296	4,4	2,0	9,7	9,6	-2,6
Žďár nad Sázavou	118 473	118 456	528	263	1 256	337	1 090	7	6	166	-260	-94	4,5	2,2	10,6	9,2	-0,8
<b>Jihomoravský kraj</b>	<b>1 170 678</b>	<b>1 172 853</b>	<b>5 153</b>	<b>2 924</b>	<b>12 802</b>	<b>3 867</b>	<b>11 399</b>	<b>43</b>	<b>30</b>	<b>1 403</b>	<b>1 372</b>	<b>2 775</b>	<b>4,4</b>	<b>2,5</b>	<b>10,9</b>	<b>9,7</b>	<b>2,4</b>
Blansko	107 803	107 925	447	240	1 148	340	1 046	2	1	102	77	179	4,1	2,2	10,6	9,7	1,7
Brno-město	376 822	377 440	1 760	994	4 427	1 295	3 777	19	11	650	-718	-68	4,7	2,6	11,7	10,0	-0,2
Brno-venkov	211 958	213 149	896	519	2 507	601	1 901	9	8	606	1 814	2 420	4,2	2,4	11,8	9,0	11,4
Břeclav	114 918	115 049	484	292	1 119	445	1 090	-	-	29	42	71	4,2	2,5	9,7	9,5	0,6
Hodonín	155 574	155 431	646	352	1 449	458	1 533	4	3	-84	-227	-311	4,2	2,3	9,3	9,9	-2,0
Vyškov	90 317	90 460	420	222	1 032	281	908	7	5	124	295	419	4,7	2,5	11,4	10,1	4,6
Znojmo	113 286	113 399	500	305	1 120	447	1 144	2	2	-24	89	65	4,4	2,7	9,9	10,1	0,6

## Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2014 podle krajů a okresů | Population and vital statistics of the Czech Republic 2014: regions and districts

Území / Region	Počet obyvatel 1.7. Population 1 July	Počet obyvatel 31.12. Population 31 December	Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živé narození Live births	Potraty Abortions	Zemřelí / Deaths			Přírůstek (úbytek) / Increase (decrease)			Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živé narození Live births	Zemřelí Deaths	Celkový přírůstek Total increase
							celkem total	do 1 roku within 1 years	do 28 dnů within 28 days	přirozený natural	stěhováním net migration	celkový total					
							na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants	na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants	na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants	na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants	na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants	na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants					
<b>Olomoucký kraj</b>	<b>636 109</b>	<b>635 711</b>	<b>2 737</b>	<b>1 521</b>	<b>6 400</b>	<b>2 146</b>	<b>6 461</b>	<b>14</b>	<b>7</b>	<b>-61</b>	<b>-584</b>	<b>-645</b>	<b>4,3</b>	<b>2,4</b>	<b>10,1</b>	<b>10,2</b>	<b>-1,0</b>
Jeseník	39 584	39 584	171	104	337	148	449	-	-	-112	-214	-326	4,3	2,6	8,5	11,3	-8,2
Olomouc	232 866	233 192	1 010	593	2 578	799	2 184	7	2	394	324	718	4,3	2,5	11,1	9,4	3,1
Prostějov	109 187	109 037	503	262	1 096	350	1 212	2	2	-116	-70	-186	4,6	2,4	10,0	11,1	-1,7
Přerov	131 769	131 646	529	299	1 232	423	1 385	1	1	-153	-215	-368	4,0	2,3	9,3	10,5	-2,8
Šumperk	122 528	122 252	524	263	1 157	426	1 231	4	2	-74	-409	-483	4,3	2,1	9,4	10,0	-3,9
<b>Zlínský kraj</b>	<b>585 829</b>	<b>585 261</b>	<b>2 482</b>	<b>1 277</b>	<b>5 599</b>	<b>1 919</b>	<b>6 120</b>	<b>21</b>	<b>17</b>	<b>-521</b>	<b>-517</b>	<b>-1 038</b>	<b>4,2</b>	<b>2,2</b>	<b>9,6</b>	<b>10,4</b>	<b>-1,8</b>
Kroměříž	106 570	106 468	467	263	994	385	1 101	2	1	-107	-117	-224	4,4	2,5	9,3	10,3	-2,1
Uherské Hradiště	143 123	142 989	581	287	1 388	431	1 517	6	6	-129	-11	-140	4,1	2,0	9,7	10,6	-1,0
Vsetín	144 217	144 011	561	270	1 415	444	1 543	7	5	-128	-223	-351	3,9	1,9	9,8	10,7	-2,4
Zlín	191 919	191 793	873	457	1 802	659	1 959	6	5	-157	-166	-323	4,5	2,4	9,4	10,2	-1,7
<b>Moravskoslezský kraj</b>	<b>1 219 722</b>	<b>1 217 676</b>	<b>5 289</b>	<b>3 153</b>	<b>11 999</b>	<b>3 963</b>	<b>13 117</b>	<b>22</b>	<b>13</b>	<b>-1 118</b>	<b>-3 038</b>	<b>-4 156</b>	<b>4,3</b>	<b>2,6</b>	<b>9,8</b>	<b>10,8</b>	<b>-3,4</b>
Bruntál	94 897	94 573	373	248	944	404	1 015	2	1	-71	-528	-599	3,9	2,6	9,9	10,7	-6,3
Frydek-Místek	212 806	212 987	988	522	2 159	614	2 136	2	2	23	427	450	4,6	2,5	10,1	10,0	2,1
Karviná	257 012	255 945	1 111	710	2 347	884	2 965	5	2	-618	-1 777	-2 395	4,3	2,8	9,1	11,5	-9,3
Nový Jičín	151 818	151 724	688	333	1 551	430	1 504	1	1	47	-222	-175	4,5	2,2	10,2	9,9	-1,2
Opava	176 887	176 807	729	385	1 753	545	1 867	3	2	-114	-89	-203	4,1	2,2	9,9	10,6	-1,1
Ostrava-město	326 302	325 640	1 400	955	3 245	1 086	3 630	9	5	-385	-849	-1 234	4,3	2,9	9,9	11,1	-3,8

Radek Havel

### Pohyb obyvatelstva České republiky ve městech nad 20 tisíc obyvatel v roce 2014

Population and vital statistics of the Czech Republic 2014: towns with more than 20 thous. inhabitants

Město/Town	Počet obyvatel 1. 7. Population 1 July	Počet obyvatel 31. 12. Population 31 December	Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živé narození Live births	Potraty Abortions	Zemřelí Deaths	Přírůstek (úbytek) / Increase (decrease)			Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živé narození Live births	Zemřelí Deaths	Celkový přírůstek Total increase	
								přirozený natural	stěhováním net migration	celkový total						na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants
Praha	1 251 075	1 259 079	5 862	2 828	14 624	4 074	12 118	2 506	13 372	15 878	4,7	2,3	11,7	9,7	12,7	
Brno	376 822	377 440	1 760	994	4 427	1 295	3 777	650	-718	-68	4,7	2,6	11,7	10,0	-0,2	
Ostrava	294 955	294 200	1 277	882	2 957	1 023	3 313	-356	-1 097	-1 453	4,3	3,0	10,0	11,2	-4,9	
Plzeň	168 377	169 033	775	704	1 775	704	1 714	61	938	999	4,6	2,3	10,5	10,2	5,9	
Liberec	102 405	102 562	415	299	1 096	493	971	125	136	261	4,1	2,9	10,7	9,5	2,5	
Olomouc	99 555	99 809	451	295	1 211	391	941	270	50	320	4,5	3,0	12,2	9,5	3,2	
Ústí nad Labem	93 536	93 409	391	254	1 044	297	921	123	-237	-114	4,2	2,7	11,2	9,8	-1,2	
České Budějovice	93 175	93 285	476	278	1 009	393	930	79	-47	32	5,1	3,0	10,8	10,0	0,3	
Hradec Králové	92 871	92 808	450	228	989	396	995	-6	-90	-96	4,8	2,5	10,6	10,7	-1,0	
Pardubice	89 530	89 693	417	274	973	274	941	32	229	261	4,7	3,1	10,9	10,5	2,9	
Zlín	75 176	75 112	336	193	717	289	757	-40	-126	-166	4,5	2,6	9,5	10,1	-2,2	
Havířov	75 524	75 049	336	222	692	291	825	-133	-927	-1 060	4,4	2,9	9,2	10,9	-14,0	
Kladno	68 553	68 552	270	223	737	343	796	-59	92	33	3,9	3,3	10,8	11,6	0,5	
Most	67 312	67 089	260	186	628	334	731	-103	-140	-243	3,9	2,8	9,3	10,9	-3,6	
Opava	57 891	57 772	265	145	548	227	645	-97	-62	-159	4,6	2,5	9,5	11,1	-2,7	
Frydek-Místek	57 006	56 945	265	156	591	216	553	38	-228	-190	4,6	2,7	10,4	9,7	-3,3	
Karviná	56 415	55 985	227	152	506	223	736	-230	-633	-863	4,0	2,7	9,0	13,0	-15,3	
Jihlava	50 543	50 521	216	134	600	152	478	122	-111	11	4,3	2,7	11,9	9,5	0,2	
Teplice	50 073	50 079	222	169	557	273	565	-8	63	55	4,4	3,4	11,1	11,3	1,1	
Děčín	49 986	49 833	199	147	470	233	480	-10	-261	-271	4,0	2,9	9,4	9,6	-5,4	
Karlovy Vary	49 848	49 781	204	135	420	134	549	-129	46	-83	4,1	2,7	8,4	11,0	-1,7	
Chomutov	49 086	48 913	190	112	485	268	508	-23	-249	-272	3,9	2,3	9,9	10,3	-5,5	
Jablonec nad Nisou	45 482	45 594	199	148	481	249	428	53	88	141	4,4	3,3	10,6	9,4	3,1	
Mladá Boleslav	44 285	44 318	192	146	459	163	337	122	-76	46	4,3	3,3	10,4	7,6	1,0	
Píseň	44 365	44 278	166	116	372	130	453	-81	-179	-260	3,7	2,6	8,4	10,2	-5,9	
Prostějov	44 203	44 094	228	122	452	181	507	-55	-85	-140	5,2	2,8	10,2	11,5	-3,2	
Česká Lípa	36 833	36 943	193	123	419	188	311	108	30	138	5,2	3,3	11,4	8,4	3,7	
Třebíč	36 956	36 880	176	96	365	109	335	30	-245	-215	4,8	2,6	9,9	9,1	-5,8	
Třinec	35 999	35 884	156	77	359	93	417	-58	-135	-193	4,3	2,1	10,0	11,6	-5,4	
Tábor	34 829	34 716	151	86	317	147	370	-53	-89	-142	4,3	2,5	9,1	10,6	-4,1	
Znojmo	33 721	33 761	142	107	367	164	331	36	-80	-44	4,2	3,2	10,9	9,8	-1,3	



## Pohyb obyvatelstva České republiky ve městech nad 20 tisíc obyvatel v roce 2014

Population and vital statistics of the Czech Republic 2014: towns with more than 20 thous. inhabitants

Město / Town	Počet obyvatel 1. 7. Population 1 July	Počet obyvatel 31. 12. Population 31 December	Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živě narození Live births	Potraty Abortions	Zemřeli Deaths	Přrůstek (úbytek) / Increase (decrease)			Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Živě narození Live births	Zemřeli Deaths	Celkový přírůstek Total increase		
								přirozený natural	stěhování net migration	celkový total						na 1000 obyvatel / per 1,000 inhabitants	
Příbram	33 273	33 160	138	112	336	108	357	-21	-269	-290	4,1	3,4	10,1	10,7	-8,7		
Cheb	32 460	32 351	131	75	304	130	341	-37	-229	-266	4,0	2,3	9,4	10,5	-8,2		
Kolín	30 935	30 946	121	134	314	123	322	-8	-72	-80	3,9	4,3	10,2	10,4	-2,6		
Trutnov	30 850	30 893	121	89	309	136	288	21	64	85	3,9	2,9	10,0	9,3	2,8		
Orlová	30 140	29 967	142	86	292	88	336	-44	-334	-378	4,7	2,9	9,7	11,1	-12,5		
Písek	29 817	29 824	120	93	287	124	293	-6	110	104	4,0	3,1	9,6	9,8	3,5		
Kroměříž	29 045	29 035	108	73	280	119	308	-28	142	114	3,7	2,5	9,6	10,6	3,9		
Šumperk	26 812	26 697	108	59	261	115	310	-49	-60	-109	4,0	2,2	9,7	11,6	-4,1		
Vsetín	26 583	26 504	115	59	260	87	322	-62	-102	-164	4,3	2,2	9,8	12,1	-6,2		
Uherské Hradiště	25 293	25 287	116	43	264	89	238	26	-5	21	4,6	1,7	10,4	9,4	0,8		
Hodonín	25 040	24 975	109	62	256	91	279	-23	-51	-74	4,4	2,5	10,2	11,1	-3,0		
Břeclav	24 949	24 949	126	81	245	112	250	-5	-2	-7	5,1	3,2	9,8	10,0	-0,3		
Český Těšín	24 927	24 907	112	64	250	84	248	2	-95	-93	4,5	2,6	10,0	9,9	-3,7		
Litvínov	24 929	24 783	88	69	221	107	316	-95	-262	-357	3,5	2,8	8,9	12,7	-14,3		
Krnov	24 275	24 175	105	57	231	118	259	-28	-112	-140	4,3	2,3	9,5	10,7	-5,8		
Litoměřice	24 116	24 101	122	97	249	132	277	-28	-7	-35	5,1	4,0	10,3	11,5	-1,5		
Sokolov	23 857	23 762	123	67	196	97	252	-56	-61	-117	5,2	2,8	8,2	10,6	-4,9		
Nový Jičín	23 679	23 639	98	57	264	75	237	27	-64	-37	4,1	2,4	11,1	10,0	-1,6		
Havlíčkův Brod	23 345	23 306	105	70	269	86	213	56	-95	-39	4,5	3,0	11,5	9,1	-1,7		
Strakonice	23 014	23 020	113	62	268	77	192	76	22	98	4,9	2,7	11,6	8,3	4,3		
Chrudim	22 975	23 002	103	77	260	70	230	30	-24	6	4,5	3,4	11,3	10,0	0,3		
Vlašské Mezíříčí	22 679	22 630	80	56	224	81	242	-18	-85	-103	3,5	2,5	9,9	10,7	-4,5		
Kopřivnice	22 514	22 417	106	60	234	55	206	28	-208	-180	4,7	2,7	10,4	9,1	-8,0		
Klatovy	22 348	22 344	94	63	212	104	247	-35	12	-23	4,2	2,8	9,5	11,1	-1,0		
Bohumín	21 577	21 482	84	61	219	86	216	15	-54	-39	4,7	2,3	10,6	9,9	-1,8		
Zdár nad Sázavou	21 563	21 467	112	71	197	83	185	12	-214	-202	5,2	3,3	11,2	8,6	-9,4		
Vyškov	21 323	21 312	105	51	239	81	204	35	-64	-29	4,9	2,4	11,2	9,6	-1,4		
Blansko	20 821	20 800	83	62	222	69	194	28	-73	-45	4,0	3,0	10,7	9,3	-2,2		
Náchod	20 445	20 408	85	69	220	68	222	-2	-7	-9	4,2	3,4	10,8	10,9	-0,4		
Kutná Hora	20 317	20 335	82	59	197	94	225	-28	14	-14	4,0	2,9	9,7	11,1	-0,7		

Radek Havel

# Population et Sociétés

2015, č. 520 a 521

Březen, č. 520

## Francie / Velká Británie: demografická stabilita na kontinentu, zastavit a pokračovat přes kanál La Manche

(G. Pison)

Autor srovnává Francii, řadíci se zatím počtem obyvatel na třetí místo zemí EU, s Velkou Británií, se kterou má v současnosti již téměř totožný počet obyvatel.

Po seznámení s aktuálním vývojem ve Francii (prodlužování věku dožití, konstantní porodnost) se věnuje podrobné komparaci obou zemí. Porovnává dlouhodobý vývoj, srovnává rozvoj po druhé světové válce a ukazuje na velice podobný demografický růst počínaje devadesátými lety 20. století. Zatímco růst ve Francii je dán přirozeným přírůstkem, ve Velké Británii to je přírůstek migrační. Na počátku roku 2014 měla Francie 63,9 milionu obyvatel, zatímco Velká Británie 64,3 milionu. Text končí srovnáním

rodinné politiky obou států. Problematiku výborně doplňují tři ilustrující grafy ukazující vývoj populace v obou zemích od roku 1930, jejich roční přírůstky datující se rokem 1950 a vývoj plodnosti od roku 1938.

Duben, č. 521

## První život v páru: současný vývoj

(W. Rault, A. Régnier-Loilier)

Změnám, ke kterým došlo od šedesátých let minulého století v oblasti párového soužití, se věnuje dubnové číslo bulletinu zpracované pracovníky demografického institutu. Vychází z ankety „Studie individuálních párů a manželství“ uskutečněné v metropolitní Francii v roce 2013–2014 mezi téměř 8 tisíci muži a ženami ve věku od 26 do 65 let. Charakteristiku tohoto v čase se měnícího soužití dobře ilustrují mezeitulky. Pozdější sňatky a jejich nižší frekvence, Věk prvního života v páru neklesá, Společné bydlení v bytě je méně frekventované, Čtvrtina prvních manželství měla své předchůdce v životě s partnerem a Ve věku 40 let měla jedna osoba z pěti nejméně tři významné milenecké vztahy. Text doplňují čtyři grafy a specifikující tabulka za desetiletí 1950–1980.

LP

# Population

2014, ročník 69, číslo 4

V úvodním příspěvku s názvem **Sebevraždy vězňených osob ve Francii: trendy a rizikové faktory** (G. Duthé, A. Hazard, A. Kinsey) provádí autoři historický exkurz (od poloviny 19. století) týkající se sebevražd ve francouzských vězeních. Hlavní část seznamuje s výsledky šetření získanými pomocí multivariacní analýzy, kde například uvádí míru úmrtnosti na sebevraždu ve vězeních a také socio-demografické charakteristiky sebevrahů.

Současná sebevražednost ve vězeních ve Francii se zvýšila a dosahovala 18,5 sebevraždy připadajících na 10 000 vězňených osob v období let 2005–2010, což je sedmkrát více než v případě celkové populace.

Práci jako obvykle doplňují 4 ilustrující grafy a doprovodné tabulky. Statistická příloha zahrnuje tabulku s historickými daty sebevražd v desetiletích 1852–1938 a rovněž s údaji o sebevraždách ve vězeních a v celé populaci za roky 1945 až 2010.

N. Fremeaux ve svém příspěvku **Význam dědictví a pracovních příjmů při výběru manželství**, po přehledu řešení tématu včetně historických odboček, využívá dat ze šetření Finanční aktiva a dědictví k odhadu dědictví získaného v průběhu života. Následně provádí empirickou analýzu, z které usuzuje, že manželé si jsou podobní z hlediska zděděného bohatství a také, že je velmi málo pravděpodobné, že člověk bez dědictví by si vzal bohatou dědičku (a samozřejmě naopak). Autor se věnuje i malé zastupitelnosti dědictví a příjmů z pracovní činnosti. Dále hodnotí vývoj v čase a připomíná vliv socializace a preferencí pro dlouhodobý vývoj významu dědictví v bohatých zemích.

V příspěvku s názvem **Ukazuje předvoj v průměrné délce života, jaký bude vývoj u zbytku populace?** (*D. Jasilionis, Vl. Shkolnikov, E. Andreiev, D. Jdanov, D. Vagero, Fr. Meslé, J. Vallin*) autoři na příkladu Finska, Norska a Švédska, které klasifikují jako „pionýry“ ve zvyšování průměrné délky života, podrobně analyzují, jak by ostatní skupiny obyvatel mohly vysledovat pomocí trajektorií úmrtnosti této „avangardní skupiny“ postup ve vlastních krocích k jejímu omezení a zvýšení délky života. Podrobně zkoumali demografický vývoj v letech 1971–1995 u třech kategorií („avantgarda“, zbytek populace, celá populace) za výše uvedené země. Ze zjištěných výsledků vyplynulo, že žádné znaky neukazují na konvergenci délky života, a ani neprezentují konvergenci úmrtnosti členěné podle věkových skupin. Výsledky dokumentují i grafy za všechny tři země, v několika dalších grafech jsou zobrazeny různé příčiny úmrtí podle skupin nemocí (např. za kardiovaskulární nemoci, infekční nebo respirační nemoci, úmrtnost na rakovinu a na nemoci spojené s alkoholem).

Práce zabývající se vzděláním imigrantů nejsou ve Francii výjimečnými, což nabývá na významu na konec i v současnosti. Stejnému tématu se věnuje i příspěvek s názvem **Zpráva o školách pro rodiny imigrantů: anketa ve čtyřech lyceích na lidových předměstích** (*M. Ichou, M. Oberti*), vycházející z provedeného šetření na příslušných školách v departementu Seine-Saint-Denis. Analýza zjištěných dat používá vícerozměrné analýzy z dotazníkového šetření a ze semi-strukturovaných rozhovorů s rodiči žáků lyceí. V rámci škol byla data zjišťována od 1 191

studujících, ze kterých největší počet představovaly osoby původem z Magrebu.

Z výsledků byly patrné rozdíly mezi odpověďmi migrantů a odpověďmi zjištěnými na školách. Z rodin imigrantů to jsou zejména rodiny z Turecka a Asie, u kterých jsou odpovědi získané ve školách výrazně odlišné od rodin usdlých. První rodiny přitom spoléhají především na vzájemnou školní podporu, v případě druhých se jedná o výrazně vyšší aspiraci k získání vzdělání.

Poslední příspěvek nese název **Efekty politiky rodičovské dovolené při druhém dítěti a zaměstnání žen v Maďarsku a Polsku** (*A. Matysiak, I. Szalma*). Autorky se, po zevrubném obecném seznámení s vlivy rodičovské dovolené na narození druhého dítěte a současně i na vstup nebo návrat do zaměstnání, podrobně zabývají konkrétní situací ve dvou zvolených východních zemích s nízkou porodností. Po stanovení hypotéz postupně prezentují výsledky, kde se soustřeďují zejména na otázku přechodu k druhému dítěti a na zaměstnání po prvním porodu. Výsledky ukazují, že placená mateřská dovolená vede v obou zemích k pozdějšímu nástupu do zaměstnání, na druhé straně však podporuje přechod ke druhému dítěti. V obou zemích se výrazně projevuje i fakt, že úroveň vzdělání žen má rozhodující vliv na zájem žen o návrat do zaměstnání.

Součástí článku jsou srovnávací grafy dat z obou zemí a příloha prezentující používané modely.

V bibliografii, věnované tématu „Zdraví a společnost“, je recenzováno devět knižních publikací vydaných ve Francii, Velké Británii a USA.

**Výběr české demografické literatury za 2. pololetí 2014 a 1. pololetí 2015**

**I. Knižní publikace**

1. Bahenská, M. – Heczková, L. – Musilová, D. *O ženské práci. Dobové (sebe)reflexe a polemiky*. Praha: Masarykův ústav – archiv AV ČR, 2015, 244 s.
2. Fučík, P. Chromková Manea B. (Eds.) *Rodičovské dráhy. Dvacet let vývoje české porodnosti v sociologické perspektivě*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 189 s.
3. Hamplová, D. *Proč potřebujeme rodinu, práci a přátele. Šťěstí ze sociologické perspektivy*. Praha: Fortuna Libri, 2015, 214 s.
4. Hamplová, D. a kol. *Rodina a zdraví – jejich vzájemné souvislosti*. Praha: SLON, 2014, 150 s.
5. Hašková, H. (ed.). *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: SLON, 2014, 402 s.
6. Hlavačka, Milan - Cibulka, Pavel a kol. *Sociální myšlení a sociální praxe v českých zemích 1781–1939. Ideje – legislativa – instituce*. Praha: AV ČR – Historický ústav, 2015, 635 s.
7. Klufová, R. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2015, 276 s.
8. Kraus, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 158 s.
9. Kuchařová, V. – Barvíková, J. – Pechlová, K. – Höhne, S. *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2015, 219 s.
10. Kuchařová, V. – Barvíková, J. – Svobodová, K. – Šťastná, A. *Lokální a regionální rodinná politika v praxi*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2014, 256 s.
11. Kuchařová, V. – Svobodová, K. – Šťastná, A. – Posrápský, F. *Rodinná politika na úrovni obcí a krajů. Principy a východiska*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2014, 143 s.
12. Malecká, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 228 s.
13. Novák, T. *O otcovské roli. Význam otce v rodinách*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2013, 128 s.
14. Palát, M. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Brno: KEY Publishing s r. o., 2014, 72 s.
15. Paloncyová, J. – Barvíková, J. – Kuchařová, V. – Pechlová, K. *Nové formy denní péče o děti v České republice*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2014, 256 s.
16. Tvrďá, J. a kol. *Kvalita ve vzdělávání*. Moravská Ostrava: Erudio Patria, 2014, 116 s.
17. Vavrečková, J. – Janata, Z. *Subjektivní vnímání životního minima, dostatečnosti příjmů, životní úrovně domácností a chudoby*. Praha, VÚPSV, v. v. i., 2014, 75 s.

**II. Soubory údajů a analýzy**

18. *Asistovaná reprodukce v České republice 2012*. Praha: ÚZIS, NRAR, 2014.
19. *Cizinci v ČR – 2014*. Praha: ČSÚ, 2014.
20. *Česká republika v číslech – 2014*. Praha: ČSÚ, 2014.
21. *Demografická příručka (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
22. *Demografická ročenka České republiky (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
23. *Demografické ročenka krajů (2004 až 2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
24. *Demografická ročenka okresů (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
25. *Demografická ročenka správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
26. *Demografická ročenka správních obvodů obcí s rozšířenou působností (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
27. *Demografický vývoj Středočeského kraje – 1960 až 2012*. Praha: ČSÚ, 2015.
28. *Domovní a bytový fond podle výsledků sčítání lidu*. Praha: ČSÚ, 2014.
29. *Kde a jak bydlí české domácnosti?* Praha: ČSÚ, 2014.
30. *Kraje České republiky – 2013*. Praha: ČSÚ, 2015.
31. *Malý lexikon obcí České republiky 2014*. Praha: ČSÚ, 2014.
32. *Mladí lidé po ukončení studia na trhu práce (2014)*. Praha: ČSÚ, 2014.
33. *Obyvatelstvo Plzeňského kraje (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
34. *Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2015*. Praha: ČSÚ, 2015.

35. *Příjmy a životní podmínky domácností – 2014*. Praha: ČSÚ, 2015.
36. *Rodička a novorozenec 2013*. Praha: ÚZIS, 2015.
37. *Senioři v ČR (2014)*. Praha: ČSÚ, 2014.
38. *Statistický průvodce obcemi Jihočeského kraje 2014*. Praha: ČSÚ, 2014.
39. *TRH PRÁCE v krajském srovnání – 2014*. Praha: ČSÚ, 2015.
40. *Úmrtnostní tabulky za ČR, regiony soudržnosti a kraje – 2013–2014*. Praha: ČSÚ, 2015.
41. *Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu 2011*. Praha: ČSÚ, 2014.
42. *Velkoměsta České republiky podle sčítání 2011*. Praha: ČSÚ, 2014.
43. *Věkové složení obyvatelstva – 2014*. Praha: ČSÚ, 2015.
44. *Visegrádská čtyřka v datech sčítání 2011*. Praha: ČSÚ, 2014.
45. *Vývoj obyvatelstva České republiky (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
46. *Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje ... kraje (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
47. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – roční průměry – 2014*. Praha: ČSÚ, 2015.
48. *Zaostřeno na ženy a muže (2014)*. Praha: ČSÚ, 2014.
49. *Zemřelí 2013*. Praha: ÚZIS, 2015.
50. *Zemřelí podle seznamu příčin smrti, pohlaví a věku v ČR, krajích a okresech (2013)*. Praha: ČSÚ, 2014.
51. *Ženy a muži v datech (2014)*. Praha: ČSÚ, 2014.
52. *Život cizinců v ČR*. Praha: ČSÚ, 2014.
- III. Výběr statí**
53. Broková, R. *Uplatnění absolventů středoškolského vzdělání na trhu práce*. *Scientia et Societas (SS)*, 2014, č. 3, s. 124–132.
54. Brožová, D. – Stroukal, D. *Teorie preferencí a kariéra žen na českém trhu práce*. *Politická ekonomie (PE)*, 2015, č. 2, s. 382–399.
55. Čejka, R. – Vnoučková, L. *Politika zaměstnanosti a náklady nezaměstnanosti v České republice*. *SS*, 2014, č. 3, s. 108–123.
56. Černý, M. *Jak data promění vzdělávání? Veřejná správa (VS)*, 2014, č. 16, s. 24–25.
57. Dudová, R. *Sólo matky a „prekérní“ práce*. *Rovné příležitosti (do firem) (RP)*, 2015, č. 2.
58. Formánková, L. *Neflexibilní realita českého trhu práce*. *RP*, 2015, č. 1.
59. Fiala, T. – Langhamrová, J. *Předpokládaný vývoj obyvatelstva krajů ČR a jeho důsledky*. *Acta Oeconomica Pragensia (AOP)*, 2014, č. 4, s. 73–96.
60. Gabrielová, J. – Brabcová, I. *Vplyv vybraných sociálních podmienok na zdravie Slovákov žijúcich v Českej republike*. *Kontakt*, 2015, č. 1, s. 55–63.
61. Hamplová, D. *Hlídnání vnoučat českými prarodiči v mezinárodním srovnání*. *Data a výzkum (DV)*, 2014, č. 1, s. 25–40.
62. Hašková, H. *Proměny časování a způsobu návratu matek do zaměstnání*. *RP*, 2015, č. 1.
63. Hašková, H. – Dudová, R. *Kvantitativní a kvalitativní přístupy ve výzkumu životních drah*. *DV*, 2014, č. 1, s. 5–24.
64. Holub, M. – Šlapák, M. *Deset let důchodového pojištění v ČR jako členská země*. *Forum sociální politiky (FSP)*, 2015, č. 1, s. 2–8.
65. Honzák, R. *Jestli jste si nevěšmli, tak česká populace začíná vymírat*. *Praktická gynekologie (PG)*, 2014, č. 3, s. 210–211.
66. Hübelová, D. – Novák, S. *Vnitřní migrace v ČR – odraz geografické organizace společnosti*. *Biologie - chemie - zeměpis (B-CH-Z)*, 2014, sv. 23, č. 3, s. 144–149.
67. Chromková Manea, B. – Rabušic, L. *Plodnost a preferenční teorie v České republice – nové metodologické a empirické poznatky*. *DV*, 2014, č. 1, s. 41–62.
68. Janečková, E. *Změny v oblasti porodného*. *Práce&mzda (PM)*, 2014, č. 12, s. 23–24.
69. Kačírková, E. *Důchodový systém Číny a jeho forma v důsledku populačního vývoje Číny*. *SS*, 2014, č. 4, s. 111–127.
70. Kodyšová, E. *Dát sólo rodičům novou šanci*. *RP*, 2015, č. 2.
71. Kolářová, J. *Ženy v netradičních povoláních – mohou vstoupit a uspět?* *RP*, 2014, č. 3.
72. Komendová, J. *Postavení rodičů dvojčat a vícčetat v pracovněprávních vztazích a v systému sociálního zabezpečení*. *PM*, 2014, č. 7–8, s. 23–29.

73. Kotíková, J. – Schebelle, D. – Vychová, H. *Zaměstnávání osob se zdravotním postižením v České republice – výsledky analýzy právní úpravy a praxe na trhu práce*. FSP, 2014, č. 5, s. 2–8.
74. Kotrusová, M. – Dobiášová, K. *Rodinní pečovatelé: bez nich by to nešlo*. RP, 2014, č. 4.
75. Kraftová, I. – Matějka, Z. *Interakce struktury vysokoškolsky kvalifikovaných odborníků a potřeb regionálního trhu práce (případ Pardubického kraje)*. Scientific Papers (SP), 2014, č. 3, s. 62–72.
76. Lazarová, B. *Jak rozumět stárnutí*. RP, 2014, č. 4.
77. Müllner, J. *Vliv chudoby na vzdělání*. FSP, 2014, č. 4, s. 6–10.
78. Nešporová, O. *Česká empirická sociologie rodiny a její souvislosti se sociální politikou v meziválečném období*. FSP, 2014, č. 4, s. 2–5.
79. Nývlt, O. *Stárnutí obyvatelstva a trh práce*. RP, 2014, č. 4.
80. Obrovská, L. *Mají v českém vzdělávacím systému všechny děti stejné šance?* RP, 2014, č. 3.
81. Ondrušová, D. – Kešelová, D. *Postavení osob so zdravotným postihnutím na trhu práce v SR: sčúasný stav a výzvy*. FSP, 2014, č. 5, s. 9–15.
82. Paleček, A. – Vido, R. *Náboženské vyznání v České republice z perspektívy inter- a intragenerační transmise*. Naše společnost, 2014, č. 2, s. 24–35.
83. Pícl, M. – Richter, P. *Minimální mzda a její vliv na nezaměstnanost v ČR*. AOP, 2014, č. 6, s. 51–65.
84. Pipková, J. *Dětské skupiny jako další možnost*. RP, 2015, č. 2.
85. Průša, L. *Financování služeb sociální péče v ČR – teorie a praxe*. FSP, 2015, č. 3, s. 2–9.
86. Slepíčková, L. – Šmídová, I. *Postoje českých lékařů k medicíně a ke změnám v praxi reprodukční medicíny*. DV, 2014, č. 1, s. 63–95.
87. Trusínová, R. *Ageismu v Česku nahrávají hodnotové orientace mladých i seniorů*. RP, 2014, č. 3.
88. Večerník, J. – Matějů, P. *Kompetence, vzdělání a lidský kapitál v České republice ve světle dat OECD-PIAAC*. PE, 2015, č. 2, s. 185–203.
89. Vlachová, H. *Genderová platová mezera v soukromém a veřejném prostoru*. AOP, 2014, č. 5, s. 89–100.
90. Zukal, J. *Obyvatelé a nezaměstnanost*. VS, 2015, č. 4, s. 29–30.
91. Želinský, T. *Regionální profil chudoby na Slovensku v období 2005–2011*. FSP, 2014, č. 4, s. 16–20.

#### Excerpované časopisy:

Acta Oeconomica Pragensia (AOP), Data a výzkum – SDA info (DV), Fórum sociální politiky (FSP), Kontakt (K), Naše společnost (NS), Politická ekonomie (PE), Práce&mzda (PM), Praktická gynekologie (PG), Rovné příležitosti (do firem) (RP), Scientia et Sociates (SS), Scientific Papers of the University of Pardubice: Series D (SP), Veřejná správa (VS).

---

 MP

## PODKLADY

Redakce přijímá rukopisy v tištěné a elektronické podobě. V průvodním dopise uveďte úplnou kontaktní adresu, včetně e-mailu.

### ROZSAH PŘÍSPĚVKU:

Textová část studie by neměla přesahovat 20 normostran (1 NS = 1800 znaků vč. mezer), tj. 36 000 znaků včetně mezer. Příspěvky do oddílů: Sčítání lidu, Diskuse a Přehledy by neměly přesahovat 8 NS, recenze 4 NS, zprávy 2 NS a anotace literatury 0,5 NS. Je třeba, aby zasláná studie obsahovala abstrakt do 5 řádků (Ř) v angličtině, resumé do 20 Ř v angličtině, abecední seznam citované literatury a stručnou informaci o autorovi – jeho odborném zaměření a názvy nejdůležitějších prací (do 5 Ř). Do anglického čísla zasílá autor článek v angličtině ve stejném rozsahu jako do české verze.

Rukopis je třeba zaslat v textovém editoru Word, zdrojová data pro tabulky a grafy v programu Excel, obrázky a mapy ve formátu \*.tif, \*.jpg, \*.eps. Tabulky, grafy a obrázky je třeba zařadit do textu, jednotlivé strany musí být očíslovány. Názvy i těla tabulek, grafů a obrázků musí být dvojjazyčné (česko-anglické).

Recenzní řízení je oboustranně anonymní. Rozhodnutí o publikování rukopisu, resp. závěru redakční rady, je autorovi sděleno do 14 dnů po zasedání redakční rady.

Redakce provádí jazykovou úpravu textu.

## ZÁSADY PRO OPTIMÁLNÍ PODOBU PODKLADŮ

### A. TEXTY (v textovém editoru MS Word)

1. V nastavení odstavce používejte pouze zarovnání VLEVO (na levou zarážku).
2. Vyznačování v odstavci (kurzívou, tučně) a používání indexů bude do sazby korektně přeneseno.
3. Nepoužívejte (v nastavení vypněte) funkci, která nuceně přesunuje do další řádky jednohláskové předložky a spojky (a, s, z, v, k apod.), jež by jinak vyšly na konec řádky.

### B. GRAFY, OBRAZOVÉ SOUBORY

1. Pro zpracování grafů je kromě požadovaného typu (sloupcový, spojnicový, bodový apod.) nutné připojit zdrojová data v programu Excel.
2. Všechny obrazové soubory – např. mapy, fotografie ukládejte mimo textový soubor samostatně ve formátech \*.tif, \*.jpg, \*.eps s odkazem v textu (graf 1, schéma 1 apod.).
3. Pro další technologické zpracování je důležité, aby bitmapové soubory měly ve velikosti 1:1 rozlišení 300 dpi.

### C. PRAVIDLA CITACÍ A POPISKY

#### Příklady základních druhů citací:

#### Monografie

- Roubíček, V. 1997. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia. (U publikace s více než třemi autory se uvádí

jen příjmení prvního autora, za ním následuje zkratka a kol., u zahraničních publikací et al.)

- Hantrais, L. (ed.). 2000. *Gendered Policies in Europe. Reconciling Employment and Family Life*. London: Macmillan Press.
- *Potraty*. 2005. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky.

#### Články v časopisech

- Bakalář, E. – Kovařík, J. 2000. Otcové, otcovství v České republice. *Demografie*, 42, s. 266–272.

Pokud je časopis stránkovaný průběžně v celém ročníku, není nutný údaj o čísle.

#### Články ve sbornících

- Daly, M. 2004. Rodinná politika v evropských zemích. In *Perspektivy rodinné politiky v ČR*, s. 62–71. Praha: MPSV ČR.

#### Elektronické dokumenty

Je třeba uvést:

1. specifikaci média (on-line, CD ROM, databáze, datový soubor, disketa)
2. datum stažení (cit. 29. 10. 2005)
3. webovou adresu (dostupné z: <<http://www.czso.cz>>)

#### Přednášky z konferencí

Maur, E. *Problémy studia migrací v českých zemích v raném novověku*. Příspěvek přednesený na konferenci Dějiny migrací v českých zemích v novověku. Praha, 14. 10. 2005.

#### Seznam literatury a odkazy

Jednotlivé položky jsou řazeny podle abecedy, více prací od téhož autora je řazeno sestupně od nejstarší k nejnovější. Pokud má autor v seznamu v jednom roce více plošek, rozlišují se přidáním písmen a, b, c... za rok vydání.

Příklad:

Syrovátka, A. 1962a. Úrazy v domácnosti. *Česká pediatrie*, 17, s. 750–753.

Syrovátka, A. 1962b. Úmrtnost dětí v českých zemích na dopravní úrazy. *Časopis lékařů českých*, 101, s. 1513–1517.

#### Odkazy v textu na seznam literatury

(Srb, 2004); (Srb, 2004: 36–37); (Syrovátka a kol., 1984).

#### Popisky tabulek a grafů (dodat v češtině a angličtině)

Tab. 1: Pohyb obyvatelstva, 1990–2010; Population and vital statistics, 1990–2010

Graf 1: Relativní věková struktura cizinců a obyvatelstva ČR celkem, 31. 12. 2009; Relative age distribution of foreigners and total population of CR, 31 Dec 2009

# Demografie

revue pro výzkum  
populačního vývoje



**Demografie**, revue pro výzkum populačního vývoje  
**Demografie**, Review for Population Research

Vydává Český statistický úřad  
Published by the Czech Statistical Office

## Redakční rada Editorial Board:

Pavel Čtrnáct (předseda redakční rady Chair of the Editorial Board),  
Marie Průšová (výkonná redaktorka Managing Editor),  
Markéta Arltová, Boris Burcin, Elwood D. Carlson, Tomáš Fiala, Ludmila Fialová,  
Zuzana Finková, Natalia S. Gavrilova, Richard Gisser, Klára Hulíková, Nico Keilman,  
Juris Krumins, Věra Kuchařová, Jitka Langhamrová, Martina Miskolczi, Zdeněk Pavlík,  
Michel Poulain, Mirjana Rašević, Jiřina Růžková, Jitka Rychtaříková, Eduard Souček,  
Luděk Šídlo, Josef Škrabal, Terezie Štyglerová, Leo van Wissen

Adresa redakce: Na padesátém 81, 100 82 Praha 10 - Strašnice

Telefon: +420 274 052 834

E-mail: redakce@czso.cz

www.czso.cz

Časopis je v plném znění uveřejněn (od roku 2004) na internetu na adrese:  
(<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/demografie>).

Informace o předplatném podává a objednávky přijímá redakce.

Objednávky vyřizuje: Myris Trade, s.r.o., P.O.Box 2, 142 01 Praha 4,

Česká republika, e-mail: myris@myris.cz

Podávání novinových zásilek povolila Česká pošta, s.p., Odštěpný závod Praha  
č.j. nov 6364/98 ze dne 9. 2. 1998

Grafická úprava: Václav Adam

Grafický návrh: Ondřej Pazdera

Tisk: Český statistický úřad

Cena jednoho výtisku: 58,- Kč

Roční předplatné včetně poštovného: 327,- Kč

Indexové číslo 46 465, ISSN 0011-8265 (Print), ISSN 1805-2991 (Online),  
Reg. Zn. MK ČR E 4781

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Číslo 3/2015, ročník 57

Toto číslo vyšlo v září 2015

© Český statistický úřad 2015

ČESKÝ  
STATISTICKÝ  
ÚŘAD